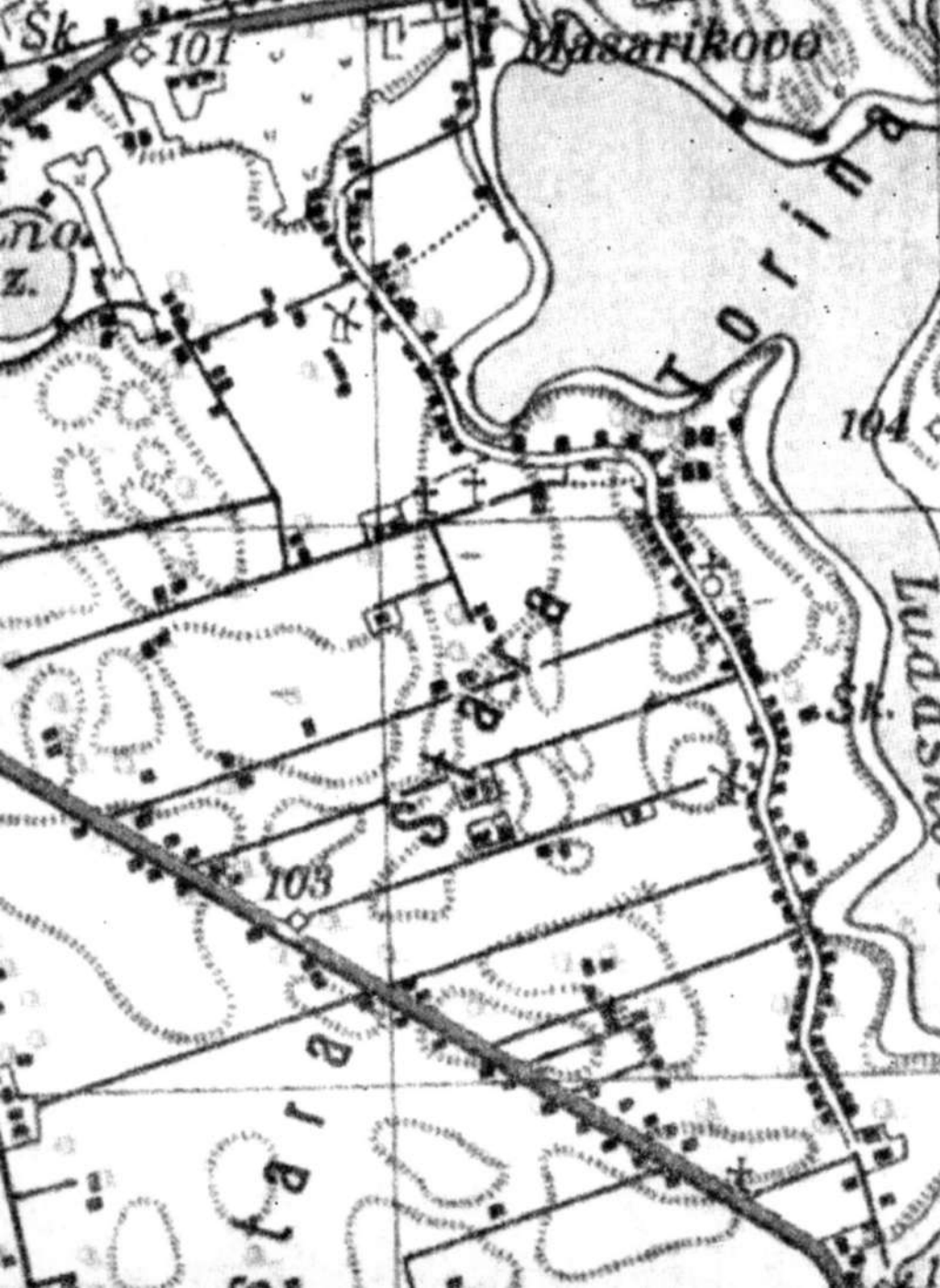

Raffai Judit

A MESÉLŐ EMBER

OSIRIS KIADÓ

Sk 101

Masarikovo

no
z.

TORINA

104

Sutava

103

101

LUDSKA

Hinga & Nasa
108

Sk.

Tincosed sls.

104

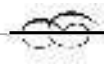
Tmesoo sls.

Mokriev sls.

107

Raffai Judit

A MESÉLŐ EMBER

MAGYAR NÉPKÖLTÉS ZET TÁRA

SOROZATSZERKESZTŐ

Magyar Zoltán

Raffai Judit

A MESÉLŐ EMBER

Szűcs László
bácskai parasztember meséi

Osiris Kiadó • Budapest, 2001

**NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA**

A könyv a Csornai Richárd Ökológusok Egyesületének
könyvkiadási programja keretében,
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának
támogatásával jelent meg.

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás,
a kiadó előzetes engedélyéhez van kötve.

© Raffai Judit, 2001
© Osiris Kiadó, 2001

SZÚCS LÁSZLÓ MESÉI

1. A SZÜRKE LÓ ÉS A FARKAS

Vót egy szegény ember, annak vót egy fia, úgy híták, hogy Laci, no hát Laci, Laci, és vót egy rossz szürke lovuk nekik. Ez aszonta az apjának, hogy:

– Édesapám – aszongya –, ez a szürke ló sovány. Mink kimegyünk a járásra, s majd őszre hazagyüvünk, ha meghízunk, meghízik a ló meg én is. A járáson majd eléldegélek.

– Hát jó van, fiam!

Hát kimentek, aszongya a szürke a Lacinak:

– Édös gazdám, eredjé te haza – aszonta –, itt a nagy kút, ha szomjas leszek, iszok, ha éhes leszek, maj legelek. Eredjé te haza!

Hát el is ment.

De rossz, sován vót a szürke. Hát mén arra egy farkas koma, aszongya:

– Te szürke ló koma, én tégöd most mögöszlek!

Aszongya:

– Ne egyé meg, farkas koma, látod, csak a csontom, bőröm van, rossz sován vagyok!

– Há jó van...

– Maj gyere ee őszre.

Mén a farkas, hát tanákozott két kis báránnyaa. Aszongya:

– Bárán komák, én most tikteket megeszlek!

– Majd őszre gyere, farkas koma, maj meghízunk itt a legelón!

Nem bántotta őket.

Hát ott vót kint egy nagyon rossz göszös malac. Aszongya:

– Malac koma, most én téged mögöszlek!

– Ne egyé meg, farkas koma, gyere őszre, maj nagy tokám lesz, meghízok!

Hát jó van, nem ette meg.

Hát ősz felé kiment a Laci az erdőbe, arra szürke ló felé, a legelőre. Egy nagyon nagy fát kivetett, egy nagy tuskója vót neki. Hát láti, hogy gyün a farkas, igenyest mén a szürke ló komáhon. Aszongya:

– No, szürke ló koma, én most téged megeszlek!

– Hát mosmá megehetsz, farkas koma – de akkó mán ijen nagy fara vót a szürkének, vastag nyaka –, mosmá megehetsz, csak arra kérlek még, a farkam alatt van a passzus, nézd meg, hogy hány éves vagyok.

A farkas odamönt főhajtani a farkát, a szürke ló két lábbaa: „durr, durr” belerugott. Eeszállt egy húsz méterree a farkas.

– Jaj, jaj, jaj, jaj, még a másik apám fia se járt így!

Otthatta a szürke lovat. Hát mén a birkákhon.

– No bárán komák, mosmá, tikteket megeszlek!

– Farkas koma, mosmá megehetsz, mosmá van faggyúnk is, meg minden, de az a kívánságunk, hogy elsőbb egy kicsit táncójunk!

Hát a farkas komát a közepire állította a két kos, űk széthúzódtak, összeugrottak, a farkasnak a fejét csúnyájú megsértették. Hajts, a farkas ekezd ordítani:

– Jaj, jaj, még a másik apám fia se járt így!

Hát otthatta a kisbáránokat is. Mén a farkas, odaért a malackáhon. Akkó mán nagy tokája vót.

– No, malac koma, mosmá megeszlek, lesz ám jó falatom belüled!

– Hát látod, farkas koma, mondtam, hogy majd őszre gyere, akkó má lösz mit ennöd. De nekem meg az a kívánságom, hogy fogd meg a fületem, majd én muzsikálok, te meg táncósz.

Hát úgy is vót. A malac ekezdett sívalkodni, arra vót az a csürhe csorda, disznók. Ugye az sívalkodott, azok mög összeszaladtak, neki a farkasnak, jó megcsupáta az a sok disznó. Akkó a farkas:

– Jaj, jaj, jaj, még a másik apám fia se járt így!

Hát meglátta a Lacika a farkast, ráhúzta az ágat, a fát a gödörre, ű meg lehúzódott, eeszladt a farkas onnat is, lehúzódott, nézett vissza a szürke lóra meg a malacokra meg a birkákra. Farkát lógatta le. Spekulál a Lacika, mit csináljon, nagyon jó éles kis baltája vót neki, hogy eekapja a farkát, és levágja a farkát. Hát mit csinát, eccé elkapta a farkát, le a baltávaa, elvágta a farkát, mind lefosta a markát. Vége van a mesének.

2. FÉLIG NYÚZOTT BAKKECSKE

Vót a világon egy szegény ember, nagyon szegények vótak. És lopott egy bakkecskét és nyúzta. Mentek a csendőrök, gyorsan eevágta a kötelet. A bakkecske hajts, elszaladt. Nem vágta le, hanem mindjárt kezdte nyúzni. Elment így. Bement a kecske az erdőbe, egy rókalukba. Oda bújt be. Hát mén a róka este haza, aszongya:

– Ki van az én lukamba?

Aszongya:

– Én az vagyok, aki vagyok, félig nyúzott bakkecske, lábomma dobantok, a szarvamma döffentek, be ne gyere, mer mingyá megöllek!

– Úúú – a róka nagyot sóhajtott, ijét még nem is hallott!

Elment, szót a farkas komának:

– Farkas komám, gyere – aszongya –, itt olyan állat van a házamba, hogy még olyanrú nem is hallottam!

Farkas odamén, nagy gorombán beszél:

– Ki vagy, mi vagy, az én róka komám lukába?

– Én az vagyok, aki vagyok, félig nyúzott bakkecske, lábamma dobantok, a szarvamma döffentek, be ne gyere, mer rögtön megöllek!

A farkas is megírtózott tőle, hogy milyen állat ez? Lábáva dobant, a szarváva döffent. El a medvéhen, majd ú bemén. Nagy bömbölösen:

– Ki vagy, mi vagy, az én róka komám lukába?

Kecske aszongya:

– Én az vagyok, aki vagyok, félig nyúzott bakkecske, lábomma dobantok, szarvamma döffentek, be ne gyere, mert rögtön megöllek!

Nem mert bömönni.

Mit csináljunk most?

Mén arra a sindisznó, panaszkodnak neki. A sindisznó aszongya, majd ú bemén.

Odamén a sindisznó, nem kérdezett semmit, összehúzta magát, begurút, úgye mán ahogy vót nyúzva a kecske, szúrta. Kiugrott a bakkecske, elkapta ez a három féreg: a róka, a farkas meg a medve, szétzaggatták, mögötték. De hát nem laktak jó vele. Há, most sorsoljunk, kit együnk mög következőnek egyet belőlük. Hát majd a róka sorsol.

Aszongya:

– Sindisznó-pindisznó szép, róka-bóka szép, farkas-barkas szép, medve-bedve csúnya!

Hát mögötték a medvét. Hát még nem laktak jó.

– Még sorsoljunk!

Há most ki sorsol? Majd a farkas. Róka aszongya, majd ű.

Aszongya:

– Róka-bóka szép, farkas-barkas szép, sindisznó-pindisznó csúnya!

A sindisznó összegörbült, behúzta magát, nem merte egy se kibontani.

Újra sorsoljunk. Róka:

– Róka-bóka szép, sindisznó-pindisznó szép, farkas-barkas csúnya!

Mögötték a farkast is, úgyhogy abbú mán a sindisznó is evett. És így a róka-bóka és a sindisznó, azok uralkodtak, az övéké lett újra a rókakuckó.

3. VÖRÖS VITÉZ

Vót a világon egy embőr, annak vót három családja, vót két fia meg egy lánya. A lányt Veronikának híták, az egyik fia Pista vót, a másik Jancsi. Hát, szegények vótak. Aszonta az apjának a Jancsi, az vót a legidősebb:

– Édesapám, mink eemegyünk országot-világot kerüni.

– Hová mentek, édes fiam, országot-világot kerüni?

– Hát mink, édesapám, eemegyünk.

De gyalog indútak el. Hát megindultak, möntek, möntek. Rájuk esteledett. Odaértek egy nagy erdőhön, látik, hogy egy kis ház világít, fényösségöt látnak. Hát űk eemennek odaig, és majd ott kérnek hálást. Hát mikó odaérnek éccaka:

– Jó estét, öreganyám!

– Adjon Isten, fiam!

– Hát kaphatnánk-e mink hálást?

– Jaj, aranyos fiam, mingyá itthon lesznek a haramiák, tizenkét haramia. Egy kirájkisasszonyt hoznak, és paprikásnak darabolják azt má hónap vacsorára. Most készen van a másik kirájkisasszony, fő van tálalva. Vacsorára gyünnek haza, tizenkét haramia.

– Hát, öreganyám nem bántanak azok minket. Mink ország-világ utasai vagyunk.

– Hát nem bánom fiaim, gyertek erre fére!

Egy hátsó lakásba bevezette űket. Alig hogy lefeküdtek, eccő hazaért a tizenkét haramia. Török Basa gyütt előre, aszongya:

– Idegen szagot érzek a házamba! Ki van itt?

Hát az öregasszony mingyá mondja, hogy:

– Van itt három vándorló, két férfi meg egy nő. Lakást kértek, rájuk esteledett, és beengettem űket.

– Hija be űket vacsorára!

Hát be is gyűttek vacsorára. De a Veronka nagyon szép lány vót, de a Török Basa, az is nagyon szép legény vót. Hát a Török Basa a Veronkát szembe űtette vele, a két testvére meg ott űt a Veronka mellett. Mingyá hozzáfogtak vacsorázni, és behozott a Török Basa egy akós hordót, borra, és mögvacsoráztak.

– Igyunk, pajtás! Igyunk, pajtás !

Addig ittak, de közbe-közbe rákacsintott a Török Basa a Veronkára, de a Veronka is visszakacsintott neki. Teccőttek egymásnak.

– Igyunk, pajtás!

Hát addig ittak, hogy a tizenegy haramia mög a Pista lebukott már az asztal alá, berűgtak.

Török Basa fölvette a hordót, odavágta a Jancsi elibe:

– Igyunk, pajtás!

Jancsi is főhajtotta, de nem ivott.

– Igyá te is, pajtás! – odavágta a Török Basa elé.

Török Basa főhajtotta, jó meghűzta. Egy kis idő múva lebukott a Török Basa is, elaludt.

Hát az öregasszon bemén:

– Most mit csinálunk?

Aszongya:

– El kő darabolni mind a tizenkettőnek a nyakát, le kő vágni a fejűket.

űgyhogy mind a tizenkettőt levágta Jancsi, mind a tizenkét haramiának. Az öregasszonynak megvót a nagy öröme. És vót egy nagy pince, lehajigáta oda a pincébe űket. De a Török Basának egy kis hártya fogta a fejit, egy nyakbőr, hogy nem esett le. Lehajították a pincébe, de a Vera nagyon sajnálta ezt a Török Basát.

Hát kérem szépen, másnap a Pista meg a Jancsi eementek valami ebédrevalót vadászni. Hát a Vera főket, benézett a pincébe, a Török Basának nyitva a szeme, meglátta Vera, hogy nyitva a szeme. Török Basa aszongya:

– Sajnálsz, szívem?

Aszongya:

– Sajnállok nagyon.

Aszongya:

– Hozzá egy kis vizet, kend meg a nyakamat, a sebet, és igazítsd oda a fejemet, összeforr, és meggyógyulok.

űgy is vót. Vera mingyá egy kis vizet vitt le, és mögkente a nyakát, és a fejit odaigazította. Összeforrt.

Na, de az udvarba vót egy ojan diófa, ha elment a házbú valaki, akkó erre forgott, ha gyün vissza, akkó ellenkezőleg forgott. Az összes diófa megfordult.

Hát kérem szépen, a Pista meg a János ementek vadászni, mikó hazagyüttek, hoztak vadat, ijen fácánt meg mit, öttek, ittak. De mögbeszélte a Vera a haramiávaa, hogy:

– Mondd meg a bátyádnak, hogy farkasfiúmáját ehetné, tedd magad betegnek, hogyha hazagyünnék, hogy majd kimennek vadászni a farkasra, a farkas meg majd megeszi üket.

Há mikó hazaértek a Vera nagyon beteg, de nem köll semmi, de nagyon beteg. Mögszunnyadt, azt álmodta, hogy farkasfiúmáját ehetne, akkó tán meggyógyulna. Hát mingyá a két testvér, irány ki az erdőbe. Mögláttak egy farkast, szoptatta a kisfiait. Ráfogták a puskát. A farkas azt mondja nekik:

– Ne lőjétek le, jó pajtás, a fiamat, adok én egyet úgyis, de ha nem lesz rá szükségetek, eresszétek vissza. Adok én nektek egy sípot, ha bajba lesztek valamikó, fújjá bele, segítségetekre leszünk.

Úgy is vót. Odaadta a kisfarkast nekik a farkas. Elgyüttek. Mikó meglátta a Vera, a diófa forgott, hogy gyünnék. Akkó mán a Basa mondta, hogy nem ette meg üket a farkas. Akkó a Basa lement vissza a pincébe, hogy gyünnék haza.

Hát kérem szépen, mikó meglátta a Vera, hogy hazaértek, a kisfarkast:

– Jaj, csak vigyétek, rá se bírok nézni. Azt álmodtam, hogy medvefiúmáját ehetnék.

Eevitték a kis farkast, eleresztették. A diófa forgott, hogy eementek. Hát kérem szépen megláttak egy medvét. Szoptatott, ráfogták a fegyvert. A medve aszongya:

– Ne lőjétek agyon a fiamat, adok én nektek úgyis egyet ingyen. De ha nem lesz rá szükség, eresszétek el! De itt van ez a síp, ha szükségetök lesz rá valamikó, fújjatok bele, a segítségötökre leszünk.

Hát mikó hazahozták a kismedvét a diófa visszafelé forog. Mögláti a Török basa, mondja Veronkának, hogy:

– Hát ez se ölte meg üket. Gyerünk vissza. Most mondjad, hogy oroszlánfiú-máját ehetné. Hátha majd az oroszlán, az még vadabb, megeszi üket.

Hát mikó hazaértek, möglátta a Vera a kismedvét:

– Jaj, látni se bírom. Azt álmodtam, hogy oroszlánfiú-máját ehetnék.

Hát a két testvér megindult vissza, a diófa forog, hogy mennek. Meglátták az oroszlánt, ráfogták a fegyvert, aszongya az oroszlán:

– Ne lűjétek agyon a fiamat, adok én egyet úgyis! De ha nem lesz rá szükségetek, engedjétek el! Itt van ez a síp, ha belefújtok, segítségötökre leszek mindenkő.

Hát kérem szépen a diófa forgott visszafelé. A Basa mondja, hogy:

– Gyűnök, nem ette meg az oroszlán se űket. Most mondjad, hogy tigrisfiúmáját ehetné, hátha kivégzi űket.

Hát kérem szépen, hazagyűttek, mondja, hogy:

– Jaj istenem, jaj, csak vigyétek, látni se bírom az oroszlánt. Most tigrisfiúmáját ehetnék!

Hát ez mán nagyon nagy gyanút ütött a tesvéreknek, de azért eemenek, még azt is. Hát mikó kiértek az erdőbe – mind a kettőnek vót egy-egy bicskája –, leszűrták a bicskát.

– Most testvér szétválunk, ha egykorjába valamikő gyűvünk erre, amejikünké hamarább megrozsdásodik, az hal meg hamarább.

Mikó a tigrisfiókát megkapták a tigristű, az is odadta a sípot is. Pista szétvált tüle, a Jancsi elgyűtt vissza a hűgáhon.

Hát mikó meglátta a Török Basa, hogy a diófa forog visszafelé, tudja, hogy nem ölte meg a tigris se űket. Aszongya:

– Ez se ölte meg. Hanem most mondjad a bátyádnak, hogy engedje a kezét hátrakötni, és te megmosakodtatod, és abba a vízbe megmosakszol te, jobban leszöl, ezt álmodtad.

Hát úgy is vót.

Hazaért a János a tigrisfiú májjal.

– Jaj, még látni se bírom, bátyám. Azt álmodtam, hogy ha a kezed hátraköténnék, téged megfürdetnélek, azza a vízze én is megmosakodnák, meggyógyulnák.

Hát megengedte a János. Ahogy a kezét hátrakötötték, a Török Basa főgyűtt a pincébű és eevágta a nyakát a Jánosnak, és elásta.

Hát másnap a Pista ment arra a bicskák felé, főhűzta a bátyja bicskáját, hát a bátyja bicskája csupa rozsdá. Belefűjt a sípba, a négy kutya rögtön ott termett. Ment oda a bátyához, oda a hűgáhon. Nincs a bátya, a János. A kutyák eekedtek szaladni erre-arra. Mőgtanátk, ee vót ásva. A farkast nyakon vágta az oroszlán, elevenfűé, a tigris nyakon vágta a medvét, az meg elevenvízé. És egy-kettő hoztak, megmosták a nyakát, mőgkenték, összeforrt a bátyjuknak a nyaka. Török Basát a négy kutya ízig-porig szagatta. A hűguknak mőg hátra kötötték a kezét, a pincébe bevítették, és a tizenkét haramiát odadobta elibe:

– Addig éljé, hűgom, míg ebbű a tizenkét haramiábű lesz enniváló.

A két testvér eemönt, a hűgukat ott hagyták lenn a pincébe.

Hát ballagnak az öccsive, a Pistáva, hát rájuk esteledett. Odaértek egy patak szélére. Hát a János lefeküdt, a Pistának aszonta, hogy:

– Te örködjé!

Hát éccaka, úgy tizenegy órákó, egy nagy hullám vágódott. Kivágódott egy háromfejű sárkán belüle. Aszongya:

– Ki vagy te?

Aszongya:

– Én egy ország-világkerülő legény vagyok.

Aszongya:

– Gyere velem egy birokra!

Aszongya Pista:

– Az én apám nem birkozónak nevelt engemet. Gyere velem egy szál kardra!

– Gyere!

Ekezdtek veteközni. Egy-kettő levágta Pista mind a három fejit a sárkánnak, s a nyelvük hegyit eevágta.

De mán hallották, ebben és ebben a városba mindennap egy embert kő küdeni a városnak a hétfejű sárkánnak, hogy kapjonak vizet. Egy ember életé adott a hétfejű sárkán vizet. És húztak, nem vót, hogy most te mész, vagy te mész, akire kerút a sorszám, annak kellett menni. Épp a kiráj lánya, annak a városnak a kirájának a lányára esett rá a sor. Hát eccó odavágódott a kirájkisasszony:

– Hát te hugám, mi járatba vagy?

Mondja, hogy:

– Én idegyüttem, tizenegy órákkó éccaka gyün a hétfejű sárkán engemet megenni, mer mi úgy kapunk vizet a városba, hogy mindennap egy embört kő anni. Most én lettem kihúzva, és engömet ösz mög a hétfejű sárkán.

– Hát – aszongya –, hugám, maradj itt velünk!

Belefújt a János a sípba, a négy kutya ott vót. Várták.

Az öccse, a Pista lefeküdt, aludt, mög a kutyák is aludtak.

De az a Vörös Vitéz, az vállalta el, hogy ű megmenti a kirájkisasszont, és mikó a hétfejű sárkán kibukkant, a Vörös Vitéz ott vót egy diófán fönt, leste puskávaa. Mikó a hétfejű sárkán kibukkant, a Vörös Vitéz úgy megjijedt, hogy mind lefosta a diófát végig, vagy lepiszkóta a diófát no, és eeszaladt a Vörös Vitéz.

Hát kérem szépen, tizenegy órákkó egy hullám kicsapott. De a kirájkisasszon látta ezt a négy kutyát, a farkast, a medvét, oroszlánt meg a tigrist. Kicsapodott egy hullám, meggyütt a hétfejű sárkán. Aszongya:

– Tán még védnököd is van? – a kirájkisasszonnak.

Aszongya:

– Ez nekem nem a védnököm!

Odafordul a Jánoson:

– Hát te ki vagy?

– Én egy ország-világkerülő legény vagyok!

Aszongya:

– Gyere velem egy birokra!

Aszongya:

– Az én apám engemet nem birkozónak neveet. Gyere velem egy szál kardra!

– Hát gyere!

Vitatkoztak, vitatkoztak, mikó má a kutyák látták, hogy má most soká tart, megtámadták a sárkánt. Fogták, de nem szaggatták, úgyhogy a sárkán már nem bírt csapkodni. A János mind a hét fejít levágta a sárkánnak, és akkó a kutyák elengedték. Mind a hét fejinek a nyelve hegyít levágta a János, és egy kis acskóba belekötötte. A kutyák eementek. A kirájkisasszon nagy öröme, mosmá nem kő féni a hétfejű sárkántú.

Hát kérem szépen, a nagy vitatkozás után a tűz elaludt. Hát a János röste az öccsit főketeni, hogy mostan a gyufa ott vót abba a gunyába amibe takaródzott, meg ami alatta vót. Nagyon messze látott, hogy egy tűz van. Fölút a lovára. A kirájkisasszon eement haza, vitte a vizet. Fölút a lovára, eement azt a tüzet megkeresni, majd hoz tüzet, és akkó meggyújti újra a tüzet.

– Ember – aszongya –, messze van-e az a világitás?

Aszongya:

– Én addig kéccer ide érek, mig te oda érsz.

– Hát ki vagy te?

Aszongya:

– Én vagyok az éjféli.

Fogott egy fát, kicsavarta, gúzsba mögcsavarta, és mögkötötte az éfélt egy másik fáhon. Fölút a lovára, és ment tovább. Megint tanákozik egy emberre. Kérdi:

– Ember, messze van-e az a tűz, ahová énékem kő menni?

Aszongya:

– Én még eccó addig ideérek.

Aszongya:

– Ki vagy te?

Aszongya:

– Én vagyok a hajnal.

Egy fát gúzsnaak csavarta, a másikka odakötötte a hajnalt, és lóra üt, és elment.

Hát ottan tizenkét haramia egy kirájkisaszont megvacsoráztak, és be vótak rúgva, és ott aludtak a tűz körü. És szépen leszát a lórú, egy ágat megfogott, amejik égött, és ahogyan lépködött ott a haramiák közt, egy haramia eekapta a lábát. Aszongya:

– Emböört fogtam!

A basa azt mondja:

– Enged ee, kirájkisaszonnak a lelke most száll föl.

Elengette. János föl a lóra, és nyomás.

Odaért a hajnalhon, elengedte, odért az éfélhön, elengedte, és gyútott tüzet, ott tüzeeketett. Aszongya az öcse, mikó kivirrad:

– Aj, bátyám, de hosszú vót ez az éccaka!

Aszongya:

– Nekem is.

De az éjféel meg vót kötözve, meg a hajnal is, nem bírt virradni.

De közben már a Vöröz Vitéz tizenkét párnán üt, völegén vót. Esküvő vót tartva. Hát kérem szépen, nagy lakodalom lesz.

Megint belefújt a János a sípba, mind a négy kutya odagyüött.

Aszongya a farkas:

– Édös gazdám, én is eemék abba a lakodalomba.

– Ne mőnjé, édös kutyám, mihányst meglátnak mingyá...

– Eemegek én, édös gazdám!

– Hát eriggy!

Mindjárt nyakon ütötte a medvét meg az oroszlánt, meg a tigris. A tigris vitte a türüközöt, az oroszlán pamacsot, a medve, az meg tartotta a tükröt. Megborotvákozott, kipomádézott és útnak indút a farkas.

Hát a lakodalom nagyba áll. Mondják azok az örök, hogy

– Gyün egy farkas.

Mit csináljonak, lelűjék? A kirájkisaszonnak mondják.

– Dehogy szabad lelűni a farkast, nem kő bántani, hogy gyűjön be.

De a Vörös Vitéz mondja:

– De csak le kő lűni, csak le kő lűni!

Ahogy mozgott, egy párna, kiugrott alúla.

Hát bemögy a farkas, mögvendégöték, még egy csomagot kötöttek a nyakába, hogy vigye el a gazdájának. El is vitte.

Hát kérem szépen, mikó visszagyüött, aszongya a medve:

– Édös gazdám, én is eemék abba a lakodalomba. Mán én is szeretnék jóllakni.

– Ne menj, kutyám!

– De eemék, édös gazdám.

Hát eement az is. Borotvákozás, minden vót ottan, eement.

Az őr megláti, jelenti a kirájkisasszonnak.

– Jön egy medve, mit csináljak, lelűjem-e?

– Nem, nem szabad lelűni!

De a Vörös Vitéz:

– Csak lelűni!

Kiugrott egy másik párna is alúla. Akkó má csak tíz párna maradt.

Hát kérem szépen, megvendégőtéék. Egy csomagot kötöttek a nyakába annak is, eevitte a gazdájának.

Hát aszongya az oroszlán:

– Édös gazdám, én is eemék!

– Hát ne menj, kutyám. Te mint oroszlán, az nagyon veszedelmes.

– Nem bántanak engöm, édös gazdám.

Elment az is, kipomádézott, kiborotvákozott.

Mikó megláti az őr, bejelenti:

– Kisasszony kérem, egy vad oroszlán gyütt. Mit csináljak, lelűjem?

– Dehogy kő lelűni!

Akkó mán két párna kiugrott a Vörös Vitéz alul, mikó az oroszlán jött. Má csak nyóc maradt alatta.

Azt is mögvendégőtéék, kötöttek egy csomagot a nyakába, visszament.

Aszongya a tigris:

– Édös gazdám, én is eemék.

– Ne mőnj ee, édös kutyám. Inkább én is eemék.

– Nem kő, hogy gyere, én eemék magam.

Hát eement maga a tigris is. De mikó eztet is fogadták, mögvendégőtéék, kötöttek a nyakába csomagot, a kiráj befogatott hatosfogatba, és majd távolról késérik, hogy hová megy a tigris. Hát a patak szélére. A diófa ott áll, ahogy a Vörös Vitéz lepszikóta. Odament a kiráj is:

– Kik vagytok tik?

Mondta:

– Mi ország-világkerülő legények vagyunk.

– Ha tik ország-világkerülő legények vagytok, biztos, nagyon sokat tudtok mesélni, gyertek el!

Mikó odaértek, az egész vendég mind, hogy meséljenek. De a Vörös Vitéz azt hajtja feszt:

– Nem köll ide semmijen mese, nem köll ide semmijen mese!

De a Vörös Vitéz is ledarabóta a nyelvük högyit, mind a tízfejű sárkán-
nak, az első háromfejűnek meg a hétfejűnek is. De az má akkó sarkas vót,
mer a hegyit leszedték emezek. És a két testvér, mikó mondja, hogy
elsőbb egy háromfejű sárkánnaa küzdöttek meg:

– Hít egy birokra, mondtam, hogy az apám minket nem birkózónak
nevelt, hanem egy szál kardra. Levettem mind a három fejit – kitette az
acskóból –, itt az igazság, ha nem hiszik az urak!

Kiugrott még két párna a Vörös Vitéz alú.

– De nem köll ide semmijen mese, de nem köll ide semmijen mese!

De ú is, a Vörös Vitéz mutatta a nyelveket, de azok sarkosak voltak.

No, mikó a János eekezdi meséni, hogy ő hol volt, hogy hogy járt, hogy
éccaka egy kirájkisasszon odagyütt hozzá, úrajta vót a sor, hogy a sárkány
ület öszi mög, és a hétfejű sárkánnak ú vót kitűzve. Az ú négy kutyája is
ott vót. És sírva panaszkodott a kisasszon.

– Mondtam, hogy nyugodjon meg, majd én megvédem. Egysző kiug-
rott a hétfejű sárkány, s úgy tett, hogy még segítség is van. Híttá egy bi-
rokra.

Mondta, hogy ütet az apja nem birkózónak nevelte, hanem menjen
egy szál kardra. És addig vitatkoztak, a kutyák segítségével legyőzte mind
a hétfejű sárkánt. És mikó ezt mondta, „legyőzték mind a hétfejű sár-
kánt”, kiugrott három párna a Vörös Vitéz alú, akkó má csak kettő ma-
radt. Mikó kivágtá, hogy itt az igazság, ha nem hiszik az urak. Mikó
kinyitották az acskót, a hétfejű sárkánnak, csak a nyelve hegye vót csak.
Akkó kiugrott még az a két párna is a Vörös Vitéz alatt. Nem maradt
akkó egy se. Akkó a kirájkisasszony a nyakába ugrott a Jánosnak, aszonta:

– Ez mentötte mög az én életöm, nem az a büdös Vörös Vitéz. Apám
rendeze ee!

A kiráj a legszilajabb lovának a farkára kötötte a Vörös Vitézt, és tizen-
hat kört csinát vele a pusztá megyében. Úgy, hogy agyonrugdosta a Vö-
rös Vitézt. Eddig vót a mese.

4. NAP ÉS HOLDAS PARIPA

Hol volt, hol nem volt, a hetedhét országon is tunnan volt, az Óperenciás-
tenger mellett volt, egy hatalmas nagy korpahegy, annak a korpahegynek
volt a tetején egy nagyon nagyon magas nyárfá, azon a nyárfán vót há-
romszázhatvanöt rossz szoknya, minden rossz szoknyán vót háromszáz-
hatvanöt zseb, minden zsebbe vót háromszázhatvanöt meséskönyv, abbú

tanítam én ezt a meséket, egyet eecsoréztam belüle, és abba vót ez a sok szép mese.

Vót a világon egy asszony, annak vót két fija, egyik Pista vót, a másik Miklós. Szegények vótak, az anyjuk járt a kirájhon be, mosónó vót. Miklós mindig arra kérte az anyját, hogy:

– Édesanyám, kérje meg maga a kirájt, hogy adja feleségül a lányát. – Mer nagyon szép lánya vót.

– Ugyan fiam, mit akarsz? Te szegény gyerek vagy! – De nagyon stramm, szép gyerek vót, Pista is az vót. – Nem való neked kirájlán, hunnan gondósz te, fiam.

– De édesanyám kérje meg!

Hát eccó rábeszélte az anyját, elment mosni, mikó a kiráj kifizette a munkaszolgálati díját neki, aszongya:

– Kiráj atyám, hallgassa meg, van egy kérésem! Az én Miklós fiam azt mondta, hogy kérjem meg a kirája ófelségét, hogy adja neki feleségü a lányát.

A kiráj úgy tett, hogy:

– Hm... – aszongya –, küldje el azt a maga fiát, a Miklóst, mer én nem ósmerem!

Hát hazament az aszony. Miklós kiótzóött, és eement a kiráj elé, jelentkezett, hogy:

– Kirája ólsége, én vagyok az a Miklós, aki szeretném a lányának a kezét megkérni.

Azt mondta:

– Miklós, odaadom a lányom és fele kirájságom, ha te nekem a Nap és Holdas paripát megszörzöd.

Megállt a Miklós, gondoskodott:

– Kirája ólsége, ahon köll egy nyerges paripa, mög az ócsémnek is egy nyerges paripa, és pénzt, menyit eebírunk vinni.

Aszonta a kiráj:

– Móglesz minden.

Úgyhogy másnap elmentek a kirájhon, megkapták az egy-egy nyerges paripát, és egy-egy szál kardot, egy zsák pénzt, és útnak indút a két fiú.

Mönnek, mönnek, möndögélnek, érdeklódnék a Nap és Holdas paripárú, de nem tud rúla senki semmit. Hát elfogyott a pénzük, úgyhogy hat forintjuk maradt má csak. Ott árút egy halász, kérdik, hogy van-e eladó hal. Aszongya:

– Van.

– Há mit kér értük?

Egy fűzérbe szép nagy hat hal vót.

– Hat forintot.

Mögvevtek.

Ballagnak, mennek, mendegélnek, és mögmártik a halat a vízbe, azt a hat halat, azon a zsinóron. Elszakították a zsinórt, mind a hat hal elment. És se pénz, se kaja, semmi. Bántja őket, hát mindegy mennek. Hát rájuk esteledett, odaértek egy kovácműhelhön, de az az egész műhel be vót vassal kerítve, a kerítés oldala is, mindenfelé be vót vassal kerítve. Hát bementek oda, kopogtatnak, hogy ők vándorlegények, a Nap és Holdas paripa érdekelné őket, ha tunna felüle valamit. Hát beengedte a kovács őket.

– Tudok felüle, meg ajánlatot is tudok adni, hogy hol van.

Hát kérem szépen, bementek, mondták, hogy a tenger mellett van egy ördögös asszony, annak a veje ül rajta, nyergeli, tizenkétfejú sárkány.

– De hogy lehetne aztat mögszörözni, azt a paripát?

Hát aszongya:

– Az az öregasszony mindig a kuckóba ül, és egy aranygyűrű van a szájába, és azt ha kiveszi, forgati az asztalon, az van, amit csak kíván, inni-önnivaló van, minden terem. De két veje van, három veje van az ördögös asszonnak, a háromfejú sárkány, hétfejú sárkány és a tizenkétfejú sárkány. Az mind a három ezen a hídon jön át.

Azt mondta a Miklós, hogy ő átúszja a tengert, és mögnézi azt az öregasszont. Úgyhogy a Miklós kiment a tenger szélire, beleugrott, eeváltozott egy nagyon szép kismacskának, átúszta a tengert, mögrázkódott, odament, a menyecskéknek dörgölődözött a lábukon:

– Ajnye, de szép kismacska, ajnya de szép kismacska, ej de szép kiscica, fogjuk meg!

Egyik azt mondja:

– Hagyjátok a fenébe!

A másik:

– De fogjuk meg, nézzétek mijen aranyos! – Egy hízelkedő kismacska volt.

Hát megfogták, bevitték. Az öregasszony aszongya:

– Ugyan minek hoztátok, úlehet ez a Kiráj Kis Miklós!

– Dehogy mama, nézd mijen aranyos, szép e.

Hát főztek, híták a kicicát ebédre. Az öregasszon a kuckóba üt. A kicica leugrott a kuckóbú, bement az ágy alá, berandított, és a farkát beledörgögte, és visszaugrott a kuckóba, az öregasszonynak a szájáhon vágta a farkát.

– Pfüüj, basszátok meg ezt a macskát! – aszongya – Vigyétek ki innét!
– aszongya – Mind bekente számat a farkáva.

Ahogy köpött az öregasszon, gyűrűt kiköpte. Kis Miklós fölkapta, és nyomás a tengeren körösztü, de az öregasszony utána. Úgyhogy nem bírta megfogni. Bement a kovácshon, és könyörgött ott az öregasszony, hogy engedjék be, engedjék be. Csak egy akkora jukat fúrjonak azon a vaskerítésen a kovács, hogy egy szög vastagságú legyen.

Aszonta a Miklós neki:

– Fúrjon egy ojan lukat a kovács.

A kovács fúrt neki egy ojan lukat, és a nyelvvel begyugta, és eekezde sodorni, mind a fúró a nyelvvel. Na, mikor a nyelve bement, a Miklós ott állt a kalapácsaa meg egy szöggee, nyelve már belül vót, beleütött a nyelvibe a szöget, és az öregasszony kivű maradt, a nyelve meg belül vót a vason. Miklós kiment, és apróra szétdarabóta és mögégették a öreg bozorkányasszonyt.

Hát kérem szépen, nagy boldogság vót, a kovács kinyithatta a műhelt, nem köllött tovább az ajtókat zárni. Hát azt mondja a kovács a Miklós-nak:

– Mindennap itt jön az egyik veje is a hídon keresztül, a háromfejű sárkán, meg a hétfejű sárkán, meg a tizenkétfejű sárkán is.

Hát a Miklós másnap reggee korán kiment. Gyün a háromfejű sárkán, a Miklós behúzódott a híd alá. Aszongya:

– Ha Kiráj Kis Miklós itt vóna, a tenyerembe tenném, és a tenger fenekére fújnám.

Miklós kiugrott, aszongya:

– Várjá kutya, meglássuk ki lesz a paprikás, én vagy te?

A három fejit egykettő lenyírta, és a lovat bevezette a kovácshon. Dél-be kiment. Megint gyün a hétfejű sárkán, aszongya:

– Kiráj Kis Miklós itt vóna, a tenyerembe tenném, a tenger közepibe fújnám.

Miklós kiugrott megint:

– Várjá kutya, meglátjuk, kiből lesz paprikás, énbőllem vagy tebelled?

Levette annak is a hét fejét. Lovát bevezette a kovácshon, azt is. Dél-után gyün a tizenkétfejű sárkán a Nap és Holdas paripán. Hát kérem szépen, mikor odaér, aszongya:

– Kiráj Kis Miklós itt vóna, a tenyerembe tenném, és a tenger fenekébe fújnám.

Aszongya:

– Várja kutya, maj meglássuk, ki lesz a paprikás, én vagy te?

Hát ott nagyon mög köllött a Miklósnak küzdeni, de azé sikerült legyőzni, és a Nap és Holdas paripát mögszörözte. Elvezette, elmentek a kovácshon.

Hát kérem szépen, megvót a nagy öröm, ittak, öttek, a gyűrűt forgatták, dinomdánom vót. A kovácshon otthattak két lovat, a Pista öccsivee ottan szétvátak:

– Mostan eredjé te öcsém haza – Pista öccsivee mentek tovább, nem ment a Pista akkó még haza. A kovács megmondta neki, hogy:

– Miklós, errú a lórú le ne szállj addig, míg haza nem érsz, mer ha leszálisz rúla, biztos, hogy elveszted.

Miklós fogadta is nagyon.

Möntek a Pistáva. Egy cigány gyerek a sárbugi hun kiugrott előtte, hun beleugrott, hun kiugrott, hun beleugrott. Összecsapta a lovat is, meg a Miklóst is. Aszongya a Miklós:

– Ne ugrálj a lovam előtt, büdös cigány gyerek, mer lemék belegázolalak a sárbugi!

De a cigány gyerek csak ugrált. A Miklós leugrott a lórú, a cigány gyerek fölugrott, elment a Nap és Holdas paripával. Bánti a Miklóst kegyetelen. Akkó vátak szét az öccsivee, a Pistáva. Aszongya:

– Eredjé, öcsém, te haza, mondd meg anyámnak, hogy élek, a kezünkbe vót a Nap és Holdas paripa, de majd meglez.

Mén, mén a Miklós, tanákozott egy embörree. A tengerbugi hun kiissza a vizet, hun eenyeli, hun kiissza. Aszongya:

– Mit csinálisz te ember?

Aszongya:

– Mentú többet iszok, anná szomjasabb vagyok.

– Gyere velem, majd ihatsz még eleget.

Mén tovább a Miklós, tanákozott megint egy emberree, aszongya:

– Mit csinálisz te ember?

Aszongya:

– Ezt a hat göböjt, hun megeszem, hun kiokádom. Mentú többet eszek, anná éhesebb vagyok. – hat ökröt.

Aszongya:

– Gyere velünk, majd ehetsz még eleget!

Mönnek tovább, megint egy ember áll, de nézelődik, de nézelődik.

Aszongya:

– Mit nézelődsz te ember?

Aszongya:

– Mentül jobban nézelődök, annál nézelődhetném van.

Aszongya:

– Gyere velem, majd nézelődhetsz még öleget!

Akkó má négyen vótak. Mentek tovább. Tanákoznak egy emberree, egy nagy buzogányt eldob messzire, hajts érte, de má ott is van, de má megint dobi. Aszongya:

– Mit csinálsz, te ember?

Aszongya:

– Mentü jobban dobálódzok, anná jobban dobálózhathnám van.

Aszongya:

– Gyere velem, majd dobálózhatsz még eleget!

Ez mosmán öt.

Mönnek tovább, odaértek egy emberhön, nagy tűz van körülötte, de a szakálla csupa... düúúú, úgy fázik. Aszongya:

– Mit csinálsz, te ember?

Aszongya:

– Mentü jobban melegszek, anná jobban fázok.

– Gyere velünk – aszongya –, maj lehet még melegödés!

Odaértek, szalad az ember, szalad. Aszongya:

– Mit csinálsz, te embör?

– Mentü jobban szaladok, anná szaladhatnábbam van.

Aszongya:

– Gyere velünk, majd szaladhatsz még öleget!

Hát mönnek, möndögélnek, és ez a hat ember az a hat hal volt, amit elszalajtottak a tengerbe, megmártotta Miklós, és elment. Na és beszélgetnek, hogy mi járatba vannak. Hogy ú a Nap és Holdas paripát üldözte, zavarta, azt szerette vóna megfogni.

Möntek, möndögéltek, bementek egy kirájpalatába, kértek ott a kirájtu hállást. Aszongya:

– Kaptok hállást, van itt egy vaskemence tíz éve fűtom, ha egy éccaka megalszatok benne, akkó kaptok hállást.

Kimén, mondja a Miklós. Aszongya a nagyfázatú:

– Azt eekő vállalni, azt eekő vállalni!

Hát a nagyfázatú oda behajott a kemence szájába, megrázta a szakállát, hát deres vót a kemence belü. Bementek mind a heten a kemencébe. Röggee mikó a szolgáló kimén:

– Eredj, nézd meg szénné vannak-e égve?

Hát azok tüzelgettek csutkávaa bent a kemencébe. Mén ki:

– Jaj kirája fölsége – aszongya –, tüzelnek a kemencébe bent.

– Hát ne beszélj!

– Hát de bizony!

Hát aszongya a Miklósnak a kiráj:

– Miklós, eekapod a lányom, meg fele kirájságom, van ötven hektó borom, ha ti azt egy éccaka megiszitok heten.

Kimén mondja a nagynézetűnek, aszongya:

– Azt eekő vállalni, azt eekő vállalni!

Hát úgyhogy, hetven hektó bora vót a kirájnak, az ötven hektó nem vót elég, úgyhogy még azt a húsz hektót is megitták reggelre. Kimén a kiráj, nézi, mind a hetven hektó hordó mind üres, mögitták. Bántja a kirájt. Aszongya a kiráj a Miklósnak:

– Te Miklós, eekapod a lányom feleségű, meg fele kirájságot, ha mögtanálitok.

Mondja a Miklós a nagynézetűnek:

– Azt eekő vállalni, azt eekő vállalni!

Kimönt, nézelődik, nézelődik a nagynézetű, aszongya:

– Ott a hold mellett, holló képibe, ott van a kiráj lánya.

Aszongya a nagyhajigáló:

– Leüssem úgy, hogy szétloccsanjon a feje, vagy csak szédűjön mög?

Aszongya a Miklós:

– Úgy üsd meg, hogy csak szédűjön mög!

A nagyhajigáló odabaszott egy nagy durungot, leesött, a nagyszaladó aszongya:

– Én elhozom, én elhozom! – Oszt hajts érte, elhozta a kirájlányt.

No, má most mindegy, a kirájt bántja, tönkre kéne őket tenni. Aszongya a kiráj nekik:

– Há mosmán a másik lányom tíz éve, hogy odavan vízé – egy sárkány, mindennap a kirájnak kő kudni egy szeméjt, egy szeméjé ad vizet a sárkány –, tíz éve, hogy odavan a lányom.

Aszongya a nagynézetű:

– Én azt nem vállalom el. – A többi egy se nem vállalta el. Otthatták a kirájt.

Mönnek beszélgetnek tovább, hogy Miklós mi járta van. Aszonta a nagynézetű, hogy ú elő tudja teremteni a Nap és Holdas paripát. A nagyszaladó aszongya:

– Én elhozom a Nap és Holdas paripát, ha mögvan.

Hát elkezd nézelődni a nagynézetű, nézelődik, nézelődik, aszongya:

– egy sáros cigány gyerök, a tenger fenekín, ül még most is rajta.

Aszongya a nagyhajigáló:

– Leüssem? Hogy üssem le, eszédűjön vagy szétlottyanjon a feje?

Aszongya a Miklós:

– Üssed meg úgy, hogy lottyanjon szét a feje!

A nagyhajigáló egy buzogányt fölkapott, odabaszarintotta, a cigánygyerekeknek mind szétlottyant a feje. Na, a nagyszaladó aszongya:

– Én elhozom! – Hajts.

Elhozta a Nap és Holdas paripát. Mögkapta Miklós a Nap és Holdas paripát. Így a nagyszaladó mögköszönte, hogy sokat köllött szalanni, a nagyiható mögköszönte, hogy sokat köllött inni, a nagyehetű mögköszönte, hogy sokat kapott enni, a nagyfázatú, hogy a kemencébe mögmelegöttek, a nagyszaladó, amiért eehozta paripát. Na Miklós fölút a paripára, ezekke kezét fogtak, eebúcsúztak egymástú, és a kirájnak elvitte a Nap és Holdas paripát, és a kirájtól eekapta a lányát.

Még máma is boldogan élnek, ha meg nem haltak.

5. A KIRÁJ ELÁTKOZOTT LÁNYA

Há vót egy kiráj, annak vót egyetlenegy lánya, ee vót átkozva. A templom előtt vót egy körösztt, a körösztt alatt vót egy kripta, abba feküdt a lány mindég, és éfélkó szaladt a templomba be, és a kirájnak minden éccakára köllött egy embert küdeni a lánynak, amit megeszik. Hát utójár a egy katona kerüt sorra. Ott sétál a templom előtt, mén arra egy öreg bácsi, aszongya:

– Mit szomorkodsz, édes fiam?

– Hogyne szomorkodná, édesapám, mikó énrám kerüt a sor, hogy a kirájkisasszonyt megörözni egy éccaka. És itt a kriptája, itt a körösztt alatt a templom előtt, és minden éfélkó főgyün, főszalad a templomba, beszalad, és egy szeméjt megeszik egy évésre.

Aszongya:

– Ne búsúl, édes fiam, itt van ez a páca, főmész a nagyoltár elébe, és ameddig elérsz ezze a pácáva, és egy kört csinász magad előtt, ú tovább nem bír menni. De akárhogy könyörög, ne engesd oda magadhoz! Akármit ígér, oda ne menjen, csak addig menjen ú, ameddig elérsz a pácáva.

Hát úgy van. Éfélkó bement a nagyótárhon. Nagy csörgés van a templomba, szalad sikitva:

– Mindjá megeszlek! – szalad oda a katonáhon. Odaért ahon a körhön, tovább nem bírt menni. Pár pillanatil ott vót, és aztán visszazaladt a kriptájába, fekünni le. Mögörözte.

Reggee kúdi a szógálót a kiráj, hogy:

– Eredj, nézz a templomba be!

Hát lássa, hogy a katona bent van a templomba. Kizárta a templomajtót, kigyűtt a katona.

Eegyűtt az este, megint ugyanegy öreg kóduš ment arra:

– Mit szomorkodsz, édes fiam?

Mondja a katona neki.

– Mondd édes fiam, hogy mi a bajod?

Mondja, hogy:

– Ez a kirája fölségének, ezt az elátkozott lányát, ezt kő három éccaka megóróznóm.

– Ne szomorkodj, édes fiam, itt van megint ez a páca, amennyire bírsz keríj, most eredj föl a kórusba, ott kerűj magad elébe egy jó távolságot, hogy nem bír odamenni, ne félj, és őrizz meg az éccaka is.

Ugyhogy szalad éfélkő a lány be. Hogy nem bír odamenni:

– Most mindjá mögöszlek –, de nem bírt odamenni. Az ű apja minden éccaka kűdött neki egy embert vacsorára, és most nem kűd neki senkit, mi az oka ennek?

Hát harmadik este, megint ott szomorkodik a katona a templom előtt. Mén az öreg kóduš arra:

– Mit szomorkodsz, édes fiam?

Mondja. Aszongya:

– Édes fiam, most estére, az éccaka majd, ha ű kigyűn a kriptábú, te eredj, fekűdjé bele a kriptába, és ű ott beszalad a templomba, csak nyu-godtan fekűdjé bele, majd kínál ű neked egy tál gyémántot, egy tál aranyat, ezűstöt, hogy csak gyere ki a kriptábú, de ki ne gyere, mer ha kigyűssz, akkő mögösz, de ki ne gyere a kriptábú, majd akkő, ha möglátod, hogy talptű egész a tetejéig tiszta fehér lesz. – Tiszta fekete vót, ee vót átkozva. – Maj ha megfehéredik, akkő gyere ki, és szépen karód mög akkő, és vezesd be a templomba, és sétáljatok a templomba.

Úgy is vót. Egyűtt az éfél, nagy ordítássaa szalad a lány a templomba be. Nincs senki, az apja nem kűdött most se neki vacsorát. Mén le a kriptába, meglássa a katonát:

– Hát te itt vagy? Téged kűdött apám-e vacsorára? Kelj fő, gyere ki! Egy tál aranyat, ezűstöt, gyémántot, amit kívánsz mindent adok, csak gyere ki a kriptábú!

Katona nem. Eccő lássa a katona, hogy má térgyig fehér a lába, fehéredik erre, testbe is minden. Eccő lássa, az arca is tiszta fehér neki. Akkő szépen főket a katona, kisasszonyt eekaróta, és bevezette a templomba.

Másnap röggée gyűn a szógáló:

– Eredj, nézd meg, mosmá biztos megette mán.

Hát mikó meglássa, a szógáló kukucskál be a kúcslukon, hogy karon fogva sétál a kirájkisasszonnyaa, hajts haza, vissza. A kirája fölségének mondja:

– Kirája fölsége, a katona karon fogva sétál a kisasszonnyaa.

A kiráj hatos fogatot fogadott be, és úgy mentek a templom elibe a kirájkisasszonyé meg a katonáé. És meg is esküdtek, még boldogan élnek most is, ha meg nem haltak.

6. MEDVE MÖG A JANCSI

Há vót egy medve, nagyon járt egy családhon, jóba vótak nagyon. Hát, de mindig – vót ott egy Jancsi fiúk nekik –, hogy a Jancsit eeviszi, de nem akart a Jancsi eemenni. Hát akkó eccő eement a medve:

– Hú, hát a Jancsi hun van?

– Há nincs itthon, eement.

Aszongya:

– Pedig, de szép piros kalapot hoztam neki!

Aszongya:

– Itt vagyok, medve bácsi, az ágy alatt – a Jancsi.

Hát kigyütt a Jancsi, néz a zsákba bele, belelükte a medve a Jancsit a zsákba. Bekötötte, a vállára vette, viszi.

Rí az apja meg az anyja, siratik a Jancsit.

Elért jó messze a háztú, mán nem ojan messze a medve házáhon, rágyütt a szaporafosás a medvére, letette a Jancsit. Eement. Jancsit letette, Jancsi kigyütt a zsákbú, nagy kúveket rakott bele, ő meg eegyütt haza. Főveszi a medve, viszi. Aszongya:

– Jancsi, mit etté, hogy így megnehezedté, ne törd a vállamat, Jancsi, mer földhön váglak!

Hát a kú vót a zsákba. Viszi a medve.

– Mondom, ne törd a vállam, mer földhön váglak!

– Durr! – odavágta a Jancsit a földhön. Főveszi, viszi tovább, kiabál:

– Fiaim ajtót, ablakot, mer nagy örömet hozok!

Hát hazaérnek, kiönti, hát kú van benne. Eetátották a gyerekek a szájukat.

– Nem baj, majd hónap eemegyek, és a Jancsit eehozom.

Másnap megin eemén.

– Jancsi hun van?

– Nincs itthon, medve bácsi, eement.

– Áj, de szép piros csizmát hoztam neki!

– Áj – aszongya a Jancsi – itt vagyok, medve bácsi az almáriomfiókba.

Jancsi kigyútt, belenézett a zsákba, belelúkték, az öreg medve a zsákba, bekötötte, viszi. Hát elért egy jó darabig, hát rágyútt a medvére megint a szaporafosás. Lötötte Jancsit, eement. Hát ott vót egy nagy rakás az a glédics fa, abba tuskók meg minden. Jancsi kigyútt a zsákbú, megtömte a zsákot avvaa, bekötötte a zsákot. Hajcs, eemeneküt haza. Medve oda mén, főveszi, úgye az a túsök szúr, ördög, az a koronafa túsök, tudod má. Te is tudod mejik az? Szúr.

– Ne szúrd a hátam, Jancsi, me földhön váglak!

De csak az szúri, odavágta.

– Ne szúrd a talpam, mer meggázollak!

Anná jobban szúri. Fövette Jancsit, a zsákot a medve, viszi.

– Fiaim, ajtót, ablakot, nagy örömet hozok!

Hát kiönti, hát nincs a Jancsi.

No kérem szépen, harmadszor eement. No aszongya:

– Most biztosan hozom a Jancsit, fiaim, nyissatok ajtót, ablakot!

Hát eement, kiabál:

– Jancsi itthon van-e?

Hát nincs itthon.

– Aj, de jó mákos rétest hoztam neki a zsákba!

Aszongya:

– Itt vagyok, medve bácsi – aszongya –, a kuckóba bent.

Belenézett a Jancsi a zsákba, a medve belelúkte, elvitte.

– Most nem teszlek le, Jancsi, hazáig, majd csak.

Mán tíz éve fűt a vaskemence, majd a Jancsit sütik meg benne. Jancsi meg nyócéves vót. Há mesének jó!

Hát kérem szépen, elvitte haza.

– Fiaim, ajót, ablakot, nagy örömet hozok.

Hát kinyitották ajtót, ablakot. A kémény alá kiöntötték, ott a Jancsi. Be van fűtve a kemence, tiszta piros a vaskemence. Hát a Jancsit beleüteti a medve a tepszibe. Míndig fére ült benne.

– Így ülj, Jancsi!

De a Jancsi emeere dűt ee. Aszongya:

– Majd én megmutatom, hogy kő beleüni, Jancsi.

A medve beleút, Jancsi meg ott át a kemence szájába, belúkte a medvét a kemencébe. Fotette az előkét.

Hát, sokállik má a kismedvék a Jancsit, hogy a medve anyó megsüsse a Jancsit. Mönnek, nézik. Hazaért a medveapó. Hát Jancsi meg főment, máshunnan nem bírt kimenni, há főment a kéménybe, de onnan meg nem bírt menni tovább, mer félt, hogy a medveapó hazaér, megláti és megfogi biztosan. Hazajött a medveapó, leveszik az előkét, hát az öreg medve szénné van égve, anyó a kemencébe. Főnéz a kéménybe, hát a Jancsi ott van.

Aszongya:

– Hihihí.

Aszongya:

– Hát te hogy menté oda fel, Jancsi?

Aszongya:

– Seggembe szúrtam a piszkafát, és fölugrottam.

Az öreg medve a seggibe szúrta a piszkafát, akart ugrani, és a száján kigyútt az öreg medvének, és megdöglött az öreg medve is.

Jancsi így örökké él, ha meg nem halt.

7. A RÉZMONYOS

Vót a világon szintén egy szegény ember, annak, három fia vót. Vót egy Pista, egy Jani, meg egy Jóska. Hát az a Jancsi, az vót a legfiatalabb, az a Jóska meg a Pista azok nagyon büszke gyerekek vótak, az a János, az nagyon egyszerű, szelíd gyerek vót.

– Hát, édesapám, eemegyünk szógáni. Ezt a kis földünk, ami van, ezt eebírja édesapám is, meg édesanyám is végezni, mink eemegyünk szógáni.

Hát, aszongya a Jani:

– Én is eemék!

– Ugyan, mit akarsz te göthös, ne gyere te!

A két bátyja eement előre, beszélődtek egy kirájhon. Három nap vót egy esztendő. Kaptak egy-egy nyerges paripát vitézruháva egy esztendőre. Hát az a János ajis ement oda, hogy ű is eeszegődik, ha a kirája fölsége befogadi.

– Bevállallak János, téged is.

Hát ű a lovászokná lesz, ű azok közt dógozik. Hát űneki is megadta a kiráj a ruhát egy-egy nyerget paripával együtt, amelyiket választja a mén-telepirű.

Hát a János ott összegyűtt, vót egy nagyon rossz, sovány, gebe. Tátos lova vót a kirájnak. Aszonta:

– Te engöm válasszá. A kirája fölsége akármit mond, hogy ebbű a szépekbű, de teneked nem kő másik egy se, csak ez, csak ez, mög a pulykaólpalláson van az a rossz tyúkszaros nyereg, és azt követeljed a kirája fölségétű.

Úgy egyeztetek mög, hogy amelyik lovat választi, és egy nyergöt. Meg ott van a pulykaólpalláson az a rongyos ruha.

Hát a kirája fölsége:

– Nézd, János, milyen szép lovak, szép nyergök!

– De kirája fölsége, nekem másik nem kell, csak ez, csak ez!

Hát mikó letelt az egy esztendő, a két bátyja kiválasztotta a gyönyörű két paripát, a nyergöt, vitéz ruhát. Hát azok fölvtágtak, elnyargaltak. János meg húzi az ő gebéit, nem bír rá fölűni, olyan rossz. Hát hazaér a két báty.

– Hát a János öcsétek?

Hát, képzelje édesapám, édesanyám, egy ojan rossz gebét választott, hogy nem bír rá fölűni, egy rossz tyúkszaros nyeret a pulykaólpallásrű, meg egy rongyos ruhát. Azt választotta.

– Hát, mit csináljunk fiam, ha űneki az tetszett.

Hát harmadnap ott egy palotába ugratás vót. A harmadik emeleten vót a kirájkisasszon fönt, egy aranyalma vót a kezébe. Aki oda fölugrat, a kirájkisasszon kezibű kiveszi az aranyalmát, az lesz a kirájkisasszonnak a férje. Hát harmadnap a két bátyja fölnyergelt nagy gögösen, mőnnek ugratni. Aszongya a János:

– Édes bátyaim, én is el...

– Ne gyere avva a gebéve!

– De hagy lássa az én lovam is aztat, hogy ugrattok tik evvee a szép lovakka.

Há úgy is vót.

Két bátyja eenyargat. Ez húz abba a tyúkszaros ruhába, fölöltözött, megindút. Leértek egy völgybe, aszongya a ló:

– Édes gazdám, én most megrázkódok, és mijen színűre változzak?

– Hát – aszongya –, legyen ezűstszínű.

Ezűstszínű szőre lett a lónak is, a nyeregnek is, a János ruhájának is. És mőgrázkódott a ló, elkezdett ugratni. Fölugratott az első emeletig a János lova, de a többi egy se bírt.

Hát, másik vasárnap megin lesz ugratás. Mikó mentek hazafelé, odaértek abba a völgybe, a ló megrázkódott, megint ojan rossz gebe vót, mint vót. Hazaértek:

– No, mi van, fiaim?

– Hát – aszongya –, nem bírtunk az első emeletig fölugratni, de – aszongya – vót egy híres vitéz, az az első emeletre fölugratott. Nagyon híres vitéz vót.

Aszongya a János:

– Én is láttam, édes bátyáim. Én is láttam!

Hát másik vasárnap mennek meg in ugratni.

– Én is eemék!

Eement. Leértek a völgybe, megrázkódott a János lova.

– Milyen színű legyek, édes gazdám?

Hát aszongya:

– Amijennek akarsz!

Aranyszínű lett a ruhája is, a lovának a szőre is, a nyereg, minden. János föl pattant rá, odavágtatott, igényest az ugratóhoz. Fölugratott a második emeletre. És avva ő megvágódott, eltűnt, le a völgybe. Megint megrázkódott, ugyanojan rossz lett, mint vót az a gebe. Hazaér a két bátyja.

– No, fiaim?

– Hát, ott vót ám meg in az a báró, most aranszínű ruha vót rajta, meg a lónak a szőre is aranszínű vót, és a második emeletre fölugratott.

Aszongya a János:

– Én is láttam, édes bátyáim.

– Hun vótá te ?

– Hát, néztük az én gebémme.

Együtt a harmadik vasárnap. Mikó elmönte k, leértek a völgybe, mögrázkódott a ló, gyémántsínű vót a lónak a szőre, és a nyereg is, a ruha is, minden, a zablá is, minden gyémánt lett. Odavágódott, nekirohant, fölugratott a harmadik emeletre, eevette a kisasszonyt az almát, még háromszó meg is csókóta a kirájkisasszont. Kirájkisasszony megölelte, aszonta:

– Ez lesz az én férjem!

János azt mondta:

– Nem lehet.

Hogy leereszkedtek, eltűntek meg in a völgybe, megrázkódott, meg in rossz gebe vót.

Hát, meg vót a vasárnapi ebéd, ebédőnek.

De hazafelé megbeszéte János a lováva, hogy:

– Édes gazdám, mink itt tovább nem lehetünk, nekünk innen el kő menni. Majd becsinálík apádék a kaput magosra, meg minden, de ne törődj vele, minekünk innen el kől menni, mink itt nem maradhatunk.

Majd ebéd közbe az aranyalmát tödd ki az asztalra, hogy itt van az aranyalma, két bátyádnak add oda, hogy amejjtök akarja, annak legyen a felesége a kirájkisasszon. Ű elvette az almát, de még háromszó meg is csókota.

Akkó nézett a két bátyja nagyot, mikó ez kitette az aranyalmát, mikó monda, hogy úneki el kó menni. Rít az apja, az anyja, siratta, hogy:

– Ne menj fiam, ne menj fiam!

Mire a János megebédót, a ló ott át a kapuba, az ajtóba, gyémántsínű szőre vót neki. János hozzáért, úneki is ojan színű ruha lett rajta. Szaladtak oda a kapuhon, hogy ki ne menjen, ez átrepűte, mint a madár, a nagykaput, s mire kiértek az útra, már nem is látták a Jánost.

Rájuk estelődött, aszonta:

– Édes gazdám, most amit látsz, azt ne lásd, amit hallsz, azt ne halld, de úgy menjek, mint a szél, vagy mint a gondolat?

Aszongya a János neki:

– Édes lovam, úgy eredj, hogy se tebenned hiba ne legyen, de se énbennem!

Hát, eccó a János, ott vót egy tó, aszongya:

– Édes lovam, nézd, ott fürdik egy aranykácsa, abba az arantóba. Én aztat lelűvöm!

– Mondtam, édes gazdám, amit látsz, azt ne lásd, amit hallsz, azt ne halld. Má most mindegy, ha lelűvöd, ha nem lűvöd. Lőj rá!

Rálött, egy aranytollat kilűt a kácsábú, elhozta.

Mönnek tovább. Tanátak egy aranhszálát. Aszongya:

– Édes gazdám, vagy lovam, nézd mijen szép aranhszál, én ezt főveszem. Mijen szép aranhszál!

– Mondtam, édes gazdám, amit láss azt ne lásd, amit hallsz ne halld, de most már mindögy, vödd föl.

Vót neki arantoll, aranhszál.

Mennek tovább. Tanátak egy aranpatkót. Aszongya:

– Édes lovam, nézd, itt egy aranpatkó e, ezt főveszem, még egyet veszünk, és a lábodra veressük.

– Mondtam, édes gazdám, amit látsz, azt ne lásd, amit hallsz, ne halld, úgyse lesz jó, ha nem veszed fő, de úgyse lesz jó, ha főveszed, inkább vedd fő!

Fővették.

Mentek tovább. Hát bementek egy kiráji palotába – ugyanolyan rossz ló vót, gebe – hogy kaphatnának-e három napi munkát.

– Hát hogyan kaphatnák!

A lovakon tették, hogy az új lova is ott lenne, külön istállóba az új lovat. A szolgáló minden este a kocsisoknak egy szál gyertyát vitt ki az istállóba világítani. A Jánosnak nem köllött. Főtette a patkót, meg a hajszálat, meg az arantollat, nagyobb világosság vót, úgy mint ez, ahogy világít, *(a filmfelvétel készítésénél használt lámpákra mutat)*, ennek se kéne a gyertya.

A szolgáló mondja a kirája fölségének:

– Kirája fölsége, én nem tudom, enné az új kocsisná – aszongya –, ez nem veszi el sose a gyertyát, de mindig nagyobb világosság van nála, mind a másíkná.

Hát a kiráj, majd új is kimén, estére és megnézi. Hát kimén, meglássza, egy aranhszál, egy arantoll, meg egy aranpatkó. Kiráj egyet gondolt, másnap behívatta Jánost:

– János gyere be!

Bemönt a János, mondja a kirája fölsége:

– Az aranhszálnak a gazdáját el nem hozod, vége az életednek.

Kimén, szomorkodik a János.

– Mit szomorkodsz, édes gazdám? – a lova mondja neki.

– Hogyne szomorkodnák, édes lovam. Ha a kirája fölségének az aranhszálnak a gazdáját el nem hozzuk, vége az életemnek.

– Mondtam, ügye, gazdám, hogy amit látsz, ne lásd, amit hallsz, ne halld, de mondd meg a kirája fölségének, adjon a lovamnak két kőből zabot vacsorára, elhozzuk.

Úgyhogy adott a kiráj.

A János föl pattant a lóra, nyomás a hetedhét országnak a szélire. Ott egy ördögös vénasszonnak a lánya vót ez az aranhszál gazdája. Oda-értek:

– Jó estét, öreganyám!

Az öregasszon aszongya:

– Adjon isten, fiam! – aszongya. – Hol jársz te, hol kelsz te erre, még az arra való madárnak se szabad erre járni.

– Hát öreganyám, innen és innen gyüvünk, és ránk esteledett, hát, hállást kérnénk.

– Hát jó van, fiaim, adok hállást.

Adott nekik hállást, a lovával megbeszélte, éjfél után új az ajtóban háromat dobbant. Majd az öregasszont elaltati a ló, háromat dobbant. Az öregasszonyon belül feküdt a lánya, mőnjön szépen nyalábolja mőg a lányát, és hozza ki, és újjon föl a lóra, és be kő köszönni, hogy:

– Jó éjszakát, öreganyám! – mee még ide ee kő gyünnünk eccő.

Úgy is vót. Mikor a ló háromat dobbantott, a János főkeet, odalépett az ágyhon, az öregasszon mellől a lánt nyalábba vette, és kivitte. Fölűtek a lóra. Aszongya:

– Jó éjszakát, öreganyám!

Az öregasszon tüzes piszkafávaa utánuk. De úgy, hogy a ló sebesebb vót, mint az öregasszon a vasmozsárraa. Nem érte utó.

– Megállj, kutya, megállj!

Hát haza elvitte a kirájnak. Hát, gyönyörűszép ördögös lán vót, de nagyon. Aranhaja vót neki, gyönyörű vót. Hát a kiráj, az meg nagyon csunya vót. Ez a János, ez meg szép gyerek vót. Aszongya a lány a kirájnak:

– Kirája fölsége, engemet elhozott, szép a palotája. Van anyámnak egy arankalickája, abba van egy arangádzser, azt a kalitkát elhozná a Jánossa, még százszor szebb vóna a palotája.

Másnap este megint kimén a kiráj az istállóba, aszongya:

– János, az arantollnak a gazdáját el nem hozod, vége az életednek.

Mén a János szomorúan az istállóba.

– Mit szomorkodsz, mit búsulsz, édes gazdám?

– Hogyne szomorkodnák, édes lovam, mikor a kirája fölsége azt mondta, hogy ha az arantollnak a gazdáját el nem hozom, vége az életemnek.

– Mondd meg, a kirája fölségének, adjon a lovamnak három köből zabot, elhozzuk! Röggelre itt lesz az arankalicka.

Úgy is vót. Mögötte a ló a három köből zabot, János föl pattant rá, irány ugyanabba a tájba, ahonnan elhozták az öregasszontú a lánt.

– Jó estét, öreganyám! – de akkó egyszerű vitéz vót. Előtte este aranszínű ruha vót rajta, meg minden, de most egyszerű vitéz vót.

– Hol jársz, hol kelsz erre csavargó, mikor még a madárnak se szabad jární. Az este is vót egy vitéz, az aranszörű ruhába vót, és ellopta a lányomat.

– Jaj, öreganyám, nem kő nekem senki, csak adjon egy hállást, mer innen és innen gyüvünk, ki vagyunk. A lovamnak adjon valamit önni.

– Hát adok, fiam, szállást, neked is, meg a lovadnak adok enni.

De a ló nem evett ám bele, mer tudta, hogy valami boszorkányság van belekeverve.

Este lefeküdtek. Megint megbeszélte, hármat dobbant éjfélkő, akkó megint menjen oda, az öregasszon feje fölött vót az arankalicka, akassza le, és szépen vigye ki, és mosmá nem kő mondani: „Jó éjszakát öreganyám!” Többet ide nem kő visszagyünni, de lesz még egy nagyon nagy probléma.

Úgyhogy leakasztotta a kalickát, fölpattant a lóra, elvitte az arankalickát. Atadta a kirája fölségének, a kiráj nagyon megörült neki. A felesége aszonta a kirájnak, hogy:

– Kirája fölsége, nagyon szép a méntelepje, de van az én anyámnak harminchárom fiaskancája a tengerön túl, a Rézmonyossa. Ha azt a Jánossa ehozatná, akkor még százszor többet érne a méntelepje.

Az a Rézmonyos, az vesztette el azt az aranpatkót.

Bernén a kiráj a Jánoshon:

– János, ha az aranpatkónak a gazdáját ee nem hozod, vége az életödnek.

Hát szomorkodik a János, mén ki az istállóba.

– Mit szomorkodsz, mit búsulsz, édes gazdám?

– Hát hogyne, a kirája fölsége azt mondta, az aranpatkó gazdáját ee nem hozom, vége az életemnek.

– Mondtam, édes gazdám, hogy amit látsz, ne lásd, amit hallsz, ne halld, de mondd meg a kirája fölségének, adjon a lovarnak hat köből zabot, és két köből szurkot, meg tizenkét bivajbórt. Elhozzuk az aranpatkó gazdáját.

Beleegyezett a kiráj.

Mögötte a zabot, a bivajbórt ráterítették, megszurkozták, rátették a másikat, megszurkozták, a harmadikat. Úgyhogy mind így meg vót szurkozva, egymásra vót terigetve, mind a lóra rá vót terigetve.

Elmentek a tengernek az innenső szélire. A túlsó szélin vót a Rézmonyos a harminckét, a harminchárom fiaskancával. János kiásott ott egy nagy gödröt, ott vót egy hatalmas nagy vajú, meg egy kút. És egy nagy gödröt kiásott a János, úgyhogy ez a János lova, ez abba belement, akkó nem látszott ki. Mikor ez kész lett, a János is benne vót a gödörbe. A Rézmonyos kiugrott belüle, enyerítette magát, vagyis a János lova eenyerítette magát, és beleugrott vissza a gödörbe. A Rézmonyos át a tengeren. Tele vót a vajú vízzel, János meghúzta, azt a rengeteg vizet a Rézmonyos megitta, és nem látott semmit itten, beleugrott a tengerbe, átúszott vissza. Ahogy visszaért, a János telehúzta megint a vajúját. Megint kiugrott a ló, enyerítette magát, vissza bele a Jánosnak a lova, bele a gödörbe. A Rézmonyos megint át a tengeren, megin kiitta a vizet, és vissza. Mire visszaért, akkó mán a János főment a kútágásra. És a ló enyerítette magát, a János lova, akkó má nem ugrott bele a gödörbe. Úgye mán háromszor gyün a tengeren át, akkó má fárad ki. És mikó meglátta, ekezdtek veszekedni. De adott a János lova a Jánosnak egy olyan csöppet, hogy ha lássa má, hogy legyőzi a Rézmonyos, akkó párat csöppet a

Rézmonyosra, rá abbú az orvosságú. Mikó mán a János látta, hogy csak három bivajbőr vót a lován, többit má mind leszagatta, és mindig ott a kútágasná, ott veszekedtek, szagatta le a bőrt rúla, és csöppentett rá háromat. Aszontá:

– Édes öcsém, most mán ne veszekedjünk, megadom magam. Átnyerítem mind a három fiaskancámat, és tied vagyunk – mer ezek testvérek vótak, a Rézmonyos, meg a Jánosnak a lova. Ez a Rézmonyos vesztette el azt az aranypatkót.

Mikó átnyerítette a harminchárom fiaskancát, János fölút a Rézmonyosra, az ű lova ment legelő, a Rézmonyossa ment a János utána, a harminchárom fiaskanca mentek utána, beértek a palotába:

– Adjon az isten jó napot, kirája fölsége!

– Adjon isten, János!

– Mögtöttem a kívánságát.

Mikó meglátta a kiráj, hogy milyen lovakat hozott, meg mindent, nem is tudott hogy, örúni neki. De most már a Jánost jó vóna kivégezni, mer az üvé a kácsa, az üvé az aranhajú lán, az üvé a harminchárom fiaskanca a Rézmonyossa együtt. Jánost jó vóna kivégeztetni. Aszongya a kiráj neki:

– Te János, ha te ezt a harminchárom fiaskancát meg nem fejed, vége az életednek.

– Mögfejem, kirája fölsége, de az én lovam is ott lesz.

– Legyen.

Hát, úgyhogy szépen álltak mind, ahogy fejte. Mentek oda sorba a lovak. Egy nagy kád tej lett, a harminchárom fiaskancának. Hát látta a kiráj, hogy nem rugta agyon egyse, de ez a tej forró vót.

Aszongya:

– János, ha ebbe a tejbe te meg nem fürdesz, vége az életednek!

– De az én lovam is ott lesz!

Odament a János lova, rálehető, olyan jó langyos vót a tej. Százszor szebb lett a János, mint vót, mikó megfürdött. Aztán ráleheet újra, forró lett a tej. Hát a kirájkisasszon, a felesége, az ördögös lány is ott vót:

– Jaj – aszongya –, párom, te is fürdjé meg! Te is ilyen szép leszel, mint a János.

A kiráj beleugrott, rögtön töpörtyúnek sült, a forró tejbe.

És aztán boldogan élt a kirájkisasszony vagy az ördögös lány a Jánossa, míg meg nem halt.

Eddig vót a Rézmonyos! Szép vót?

8. A SZEGÉNY EMBER FIA

Hát vót egy nagyon szegény embör, annak vót egy fia, de olyan szegények vótak, hogy aszonta:

– Édesanyám készijen nekem egy kis kaját, meg egy kis italt.

Hát nem vót mibü sütni pogácsát, pörnyébü sütött pogácsát az anyja neki, összegyúrta, meg egy üveg paprika ecetet tett az üvegbe bor helett.

– Hát mit akarsz csinálni, fiam?

– Ernék édesanyám az erdőbe, addig fúrok-faragok, míg egy ojan kocsit akarok csinálni, ami magátú szalad, hogy se motor, se ló, se semmi ne legyen benne, és magátú szalad.

Hát ki is ment. Ekezdett, fűrészöt, fúrt-faragott. Mén arra egy öreg kúdús:

– Dicsértessék a Jézus Krisztus!

– Mindörökké, öregapám!

– Aranyos fiam, olyan éhös vagyok. Se innivalóm nincs, se önivalóm.

Van-e valami pár falatod?

– Van, édös öregapám!

Hát, mikó odateszi a pogácsát mög a bort, ösznek. Eváltóztatta szép fehér pogácsának, meg jó kadárkának – hát az a Jézuska vót, az az öreg ember .

– Mit csinász, fiam?

– Öregapám, olyan kocsit akarok csináni, ami, hogy se ló, se motor nő lögyön benne. Fölülök rá, és magátú szalad, arra mén, amerre én akarom.

Aszongya:

– Csinájad, fiam, majd rásegít az isten.

Hát csináta a koma a kocsit. Kész lett a kocsi. A négy löcsön négy szép piros almát főszeret. Fölült a kocsira, és irányíti a kocsit, hogy merre szaladjon, be a városba.

De vót ott egy kirájnak egy lánya. A kiráj aszonta, azé lesz a lány, – a férhön mönendő, ki még az életébe nem nevetett –, aki megnevetesse, a kirájkisasszont.

Hát megindul a kocsi szaladni, szalad az úton, ott fürdik négy meztelen lány egy kis tóba. Möglátták, hogy a jóképü fiatal legényke mén kocsin, és négy szép piros alma a négy löcsön. Odamennek, majd leveszik az almát. Odaragadt a négy meztelen lány. Szaladtak úk is a kocsiva.

Mennek tovább, fürdik négy legény egy másik tóban, ezek is meztelen.

– Nézd, azok a lányok, milyen nagy csöcsei vannak, megfogdossuk a csöcseit nekik!

Hát, hogy kiugrott a négy legény, odanyút és odaragadt. Ők is szalannak. Közelednek a városhon be. Hát egy öregasszony ül ott kint a, piszkafa van nála:

– Nem szégyellik magukat, a rendetlenek, meztelen gyűnnek itten! – a lányoknak majd az ülepit megpiszkája. Odaragatt a piszkafával együtt a lányok ülepihöz. Szalad az öregasszony is utánuk.

Hát, egy öreg bácsi kint ül a kapuba:

– Nézd, még az a vén dög is közibbük árotta magát! – ekezdett bicegni utánuk, segbe rúgta az öregasszonyt, főragatt a seggen az egyik lába, szalad ú is.

Hát mikó beértek a városba, a kiráj palotába, szótak a kirájkisasszonynak, gyűjön, nézze meg, mi van. Hát ú fogta a hasát, maj megdöglött, úgy nevetett. Hozzáment a komáhon, az üvé lett a kisasszon és a fele kirájsága, ekapta az apjátú.

És még máma is boldogan élnek, ha meg nem haltak.

9. ÜTI LAPOCKA

Hát vót egy szegény ember meg egy kiráj. A kiráj az nagyon gazdag vót, de a szegény ember nagyon kocsmás is vót. Eement, a kirájná dógozott, és mindig a kocsmába bement, és amit keresett, mindég megitta. És tanákozott egy másik szegény emberree, mikó gyűtt hazafelé. Hát aszongya:

– Édesapám – aszongya –, gyűjön, megiszunk egy pohár bor ketten, mer ojan szegény vagyok, hogy annyi pénzern nincsen, hogy mind a ket-tónknek fizessek. Mee maga is, látom ojan szegény mint én, gyűjön, majd ketten megiszunk egyet, egy pohárra.

Hát bement, hát az ki vót az az öreg kóduš? Az a Jézuska vót. Az még nagyon régen vót, akkó még a földön járt.

Hát aszongya:

– Édes fiam, nézd a, adok én neked egy ojan abroszt – de be ne menj a kocsmába –, ha azt mondod, hogy: „Terj, abroszkám!”, azon lesz inni-ennivaló, amennyi csak köll.

– Nem mék be!

Hát mén hazafelé az ember, odaért a másik kocsmáhon, bement a kocsmába, lerántotta azt az abroszt, és ráterítette ezt:

– Terj, abroszt!

Meg vót terítve az abrosz, midenne az asztal meg vót terítve. A kocsmáros adott neki egy másik abroszt, otthon hiába mondta, hogy: „Teríj abroszkám.” Kicszerélte.

Hát megint csak ment a kirájhon dógozni ez a szegény ember. Hát másnap megint gyün haza. Bement a kocsmába, ott megint tanákozott egy másik öreg kódussa. Aszongya:

– Nézd a fiam, adok én neked egy ojan bárányt, hogy mondd neki: „Rázkódj meg báránykám” – aszongya –, arany, ezüst, amennyit csak akarsz hullik, lehullik róla. De be ne menj a kocsmába!

– Dehogy mék be!

Hát mönt hazafelé, bement egy másik kocsmába, aszongya:

– Rázkódj meg báránykám! – csörgött az arany meg az ezüst. Hullott le róla.

A kocsmáros ravasz vót. Berúgatta a szegény embert, másik birkát adott neki, azt elvitte haza. Mondja, hogy:

– Rázkódj meg, báránykám!

Nem rázkódott. Levágták, mögették. Hát bántotta nagyon a szegény embert, hogy ott hogy terítette az aranyat meg ezüstöt az asztalka, itten meg nem.

Hát kérem szépen, eement megin a kirájhon. Gyütt hazafelé, megin bement abba a kocsmába, és odament megint egy öreg kúdús, és mondja neki, hogy mi a hejzet, hogy ű mijen szegény. Ketten megittak egy pohár bort, aszongya:

– Nézd a, édes fiam, adok én neked egy lapockát, és mondjad annak a kocsmárosnak, ahuvá te bementé, hogy adja vissza a te bárányodat, meg a te abdoszodat, csak mondjad neki: „Űti lapocka!”

Űgyis vót. Elmönt a szegény ember ahon a kocsmába, ahun kicseréték neki a birkát meg az abroszt. Kérte vissza, főlátott a kocsmáros, hogy majd: „Mindjá adok én teneked!” Az csak annyit mondott, hogy: „Űti lapocka!” A lapocka kiugrott a tarisznyábú, adj a kocsmárosnak. De veri ám, de veri ám, de jajgat a kocsmáros. Mondja, hogy:

– Visszaadom az abroszt is, meg a bárányt is, csak ne bánts!

Elverette csúnyául, nagyon.

Hát elkapta a lapockát is, meg az abroszt is. Hazamén, mondja:

– Teríj, asztalkám! – vót mit inni-ennivaló terítve, bárány megrázkódott.

Hát kérem szépen, a kirájnak, akihez járt dógozni, a másik országbeli kirájok el akarták venni az országját. Az a szegény ember aszonta a kirájnak, hogy ő megvédi az országját, ha odaadja neki fele kirájságát. Egymaga, úneki se puska nem köll, semmi.

Hát kérem szépen, de a szomszéd két álambú együtt a vezér. Abba az időbe, karddaa, meg szuronyaa, lándzsávaa harcoltak. A szegény ember áll elő, meg gyűnnek rá szembe. Aszongya:

– Mit akartok tük?

A szalad neki a lándzsávaa, hogy szúri a szegény embert. Aszogya:

– Mars a zsákba, üssed bot! – bele a zsákba, adj a lapocka neki! Bele az egész katonaság!

De ez a kiráj, az új kirája főszaladt a fára, egy magos nyárfára, ahogy szaladt fő, mind végigfosta a nyárfát, úgyhogy mikó látta, hogy az a rengeteg katonaság gyün, és ez egymaga áll elébe.

Az egész katonaság könyörgött, hogy soha többet nem gyűnnek a kirájt megtámadni, csak engedje ki őket. Hogy mekkora tarisznya lehetett, én nem tudom, hogy belefért az egész katonaság egy zsákba? És vége a mesének.

10. JÁMBORFÁCSKA

Vót egy kiráj, annak vót egy lánya, és a lánynak az édesanyja meghalt. A mustohája nagyon haragudott rá, a lányra, és mikó a kirájcsalád elment onnan hazúrú, a mustohája a lányt legyilkolta, és kivitte az erdőbe, elásta. És ott ahol elásta a kirájkislánt, ott nőtt egy jámborfa.

A kirájnak a kanásza kihajtott, és nagyon szép jávorfák vótak, hosszúk, szép vastagok vótak már, és azt a jávorfát megverte, és akkó a haja eevátt, és a belit kihúzta belüle, és csinát bele egy sípot, és lukat rá, és akkó csinát furuját belüle. Mikó ekezdte fűjni, az együtt ki, hogy:

*„Fűjjad fűjjad, én kanászkám!
Én is vótam kirájkislány,
Kirájkislányból jámborfa,
Jámborfából furujácska.”*

Hát a gyerek eztet elvitte. Mikor behajtott, elvitte a palotába be. Fűjja otthon is. Kiráj hallgati, de nem szólt rá semmit.

*„Fűjjad, fűjjad, én kanászom!
Én is vótam kirájkislány,
Kirájkislányból jámborfa,
Jámborfából furujácska.”*

Na, akkor a kiráj ezt meghallotta. No, a kiráj meghallotta, aszongya:
– Fújjad csak te, kisfiam azt a furulyát!
Fújja a kisfija a furuját, elkezdte az ujjáva mozgatni. Aszongya:

*„Fújjad, fújjad, én kanászkám!
Én is vótam kirájkislány,
Kirájkislányból jávorfa,
Jávorfából furujácska.”*

Aszongya a kiráj neki:

– Add ide, fiam, nekem azt a furuját!
Odaadta a kirájnak a kiskanász a furuját, aszongya:

*„Fújjad, fújjad, én jó atyám!
Én is vótam kirájkislány,
Kirájkislányból jávorfa,
Jávorfából furujácska.”*

És bevitte a kiráj a furuját, odaadta a feleséginek:

– Fújjad!
Ekezdte fújni:

*„Fújjad, fújjad, én gyilkosom!
Én is vótam kirájkislány,
Kirájkislányból jávorfa,
Jávorfából furujácska.”*

A kiráj a kocsisainak szót, hogy a legvadabb csikót hozzák be, és a mustohát a farkáhon kötötték, és a csikót végigverték, és még mindig szalad a csikó a mustohájáva, ha meg nem halt.

11. MÁTYÁS KIRÁJ I.

Mikó ment a Mátyás kiráj, odaért egy öreg bácsihon, szántott négy ökörree. És mógátak, az ember kiért a végire. Aszongya:

– Bácsikám, jó napot!

Az ember aszongya:

– Adjon isten!

De nem tudták, hogy kicsoda az. Egy szegény embernek vót a Mátyás kiráj ötözve.

Aszongya:

– Hát messze-e a messze?

Aszongya:

– Két első ökör szarváig.

Aszongya Mátyás kiráj:

– Nagyon jó van. Hát hány a harminckettő?

Aszongya:

– Má csak kettő.

Hogy a harminckét fogábú hán van? Messze-e a messze, hogy ellát-e még messzire? Az öreg aszonta, hogy a két első ökör szarváig. Akkó kérdezte, hogy hány a harminckettő? Aszongya az öreg, má csak kettő. Má csak két foga van.

12. MÁTYÁS KIRÁJ II.

Valami vacsorát rendezött a Mátyás kiráj, és ezt az öreg szegén embört, mer ez egy nagyon igazságos embör vót, meghívta vacsorára azt is. Mondta, hogy úgy vacsorájonak, és úgy szedjenek, mint ahogy odahaza magok a családban szoktak szenni. És birkapaprikás vót vacsorára, és nagyon sok nagy urak vótak, minisztörök, bárók ottan.

A Mátyás kirájnak a legjobb barátja út a szögény ember mellett, és a szegény ember szedett, ú saját maga elű szedett. És akkó szedett a kirájnak a legjobb barátja is, oszt lúkdöste, válogatta. Az meg a kanállá rávágott a kezire. Aszongya:

– Ez nem igazi magyaros munka, amit maga csinál.

Aszongya:

– Hát mié?

– Az ember maga elű szödjön, ne lúkdösse a másik elibe, ami űneki nem tetszik!

És akkó azé mondták, hogy a Mátyás kiráj igazságos kiráj vót, mer a szegény embert megbizta, hogy vágion a kezire, hogyha nem úgy vacsorál, nem úgy szedi a vacsorát, ahogy úk szokták.

13. AZ ÖRDÖGÖK

Vót egy kiráj, nagyon gazdag kiráj vót, mer, úgye a kiráj az mind valóban gazdag. Vót neki háromszáz hold búzája. Az ördögök jártak hozzá, és el akarták vinni a lányát. Aszonta a kiráj, hogy:

– Eekapítok a lányomat, ha egy éccaka, ezt a háromszáz hold búzát lekaszálitok.

Úgyhogy a kiráj este lefeküdt, az ördögök hozzáfogtak, hány ezer kisördög vót, és az öregördög csak ment utánuk:

– Köss, nyess, köss, nyess, köss, nyess – azt hajtotta –, köss, nyess!

Hát, a kiráj reggee főkel, az egész búzája mind körösztbe van, mind a háromszáz lánc búza körösztbe van. Az öregördög mén:

– Na, kirája fölsége, mosmá az enyim a lánya!

De a kirájnak vót egy parasztember bújtatója, hogy most mondja, hogy, ha egy éccaka behordik a háromszáz lánc búzát, akkó az üvéké a lánya. Hát aszongya az ördögnek:

– Hallod te, öregördög, ha egy éccaka ezt a búzát behordítok, kazalba teszitek, tied lesz a lány!

Hát az a pár ezer kisördög rudasfáva egy körösztöt egyszerre, úgyhogy mire a kiráj reggee főkelt, húsz hatalmas búza össze vót rakva, mén az öregördög:

– No, gazda uram, kirája fölsége, mosmár miénk a lánya.

Aszongya:

– Még nem a tietek.

De mán ez a parasztember megmonta az ördögnek, hogy mi a hejzet. Aszongya az öregördög:

– Hát még mi a kívánsága?

Aszongya:

– Van nekem egy öcsém, az lebukik a vízbe, és nagyon sokáig len van a vízbe. Ha tik valamejiktök lebukik, és ojan sokáig lenn lesz mint az én öcsém, akkó a tietek lesz a lányom.

A kiráj egy hatalmas kecskebékát fogott, és a parasztember jó megverte. És az öregördög vitte két kisördögöt, mög a kiráj mög a kecskebékát, de a parasztember jó eeverte a kecskebékát, mee úgye a kecskebékát itt beteszik, amott má fögyün. Eeverte, ahogy ee vót verve, lebukott. Hát lebukott a két kisördög is, meg a kecskebéka is. Hát a két kisördög fögyütt, aszongya az öregördög:

– Hát kirája fölsége mikor gyün a maga kisöccse fő?

– Hát – aszongya –, az még egy három napig lent lesz.

Húú, az öregördög megijedt, aszongya:

– Ebbe nem egyezünk, kirája fölsége, akkó is az enyim a lánya.

– Na jó van, ha valamejik kisördög, van egy másik öcsém is, ha bír úgy szalanni, mind az én öcsém, akkó tietek a lánya, eekapitok a lányt.

– Hát gyerünk, kirája fölsége.

A kiráj fogatott egy vadnyulat, jó eepackázták a vadnyulat, a két kisördögöt összeállították, meg a nyulat közepibe, mikó elengedték, hát a nyúlnak már híre-hangja sincs, a két kisördög még mindig látszik.

– Há most, mikó gyün ez, kirája fölsége, vissza?

Aszongya:

– Ez egy hónapig szalad

– Hát, kirája fölsége, még akkó se a mágáé a lányom, mienk a lánya, mer a búzát learattuk.

– Nem baj. IdefigyeljeteK. Van nekem egy másik öcsém, ha tik nagyobb tudtok kiáltani, mint az öcsém, akkó tied lesz a kirája fölsége lánya.

– Hát hunnan tudjuk mög?

Aszongya:

– Bemegyünk egy kamrába, hát majd akkó tudjuk meg.

– Hát – aszongya – hogy tudjuk meg?

– Majd amejikünk nagyobbat kiált, azé lesz a lánya.

Az ördög elordította magát, hogy az a komrafal mind összerepedezett.

No aszongya az ördög:

– No gyerünk, most a maga öccse!

– Nem – aszongya –, hozzon egy abrincst – az ördögnek mondja – meg egy kalapácsot, mög négy nagy szöget.

– Hát mit akar, kirája fölsége, avvaa?

Aszongya:

– A fejedet körűabroncsoljuk, rászögeljük, hogy ne essen szét a fejed, ha majd...

– Jaj, kirája fölsége, nem köll a lányod ! Nem köll a lányod, csak ne gyűjön az öccse ordftani!

Így megszabadult a kiráj.

14. TILINKÓ

Há vót a világon egy nagyon híres kiráj, meg vót egy nagyon híres betyár. Tilinkónak híták, úgy híták a betyárt. Hát aszongya a kiráj neki:

– Te Tilinkó, te nagyon híres betyár vagy, ha a csődörömet ee nem lo-pod az éccaka, vége az életednek!

De a csődörit, három ór örözte, három ajtón örözték a csődört, hogy oda be nem mehet senki.

Hát a Tilinkó fölötözött kódusnak, két liter ojan bort meg pálinkát összekevert, beletette a nagy lisztestarisznyába, és ment, kért a kirájtól éjjeli hállást.

– Hát – aszongya –, ott az örökné mögalhat.

Úgy gondóta Tilinkó, ez kő.

Hát legelső örnek, mikó bement, mondja, hogy ütet a kirája fölsége ideengedte kvártéjra, éccakára. Kivötte a literes üveget, főhajtotta, odaadta az örnek, meghúzta az is jó. Bement a másikhon, ajis jó meghúzta, bement a harmadikhon, ajis jó meghúzta. Úgyhogy a két liter eefogyott. Mind a három ór úgy aludt, mind a bunda. Szépen a csődört megfogta, és kivezette. Elment. A kiráj másnap reggee azt mondta:

– De híresen pipász, Tilinkó.

– Híresen ám, mint a leghíresebb betyár!

Hát aszongya:

– Te Tilinkó, ha az éccaka a lányomnak az ujjárú az aran karikagyűrút el nem lopod, vége az életödnek!

Hááát, ez mán nagy dolog! Hát úgyhogy, három ór örözte a lányát, a kirájon belü fekdüt a lánya. Tilinkó kiment a temetőbe, egy halottat fővett, egy friss halottat, és errü az ajtó felü három ór örözte, és a halottat emegeti az ablakon fölü. Az örök mög azt gondóták, hogy a Tilinkó kukucskál be. Emegeti, le, fő, fő, le.

– Durrr! – mind a három eccöre.

Eldobta a halottat. Ezek szalannak, meg a kiráj is kiszalad. Szalad arra, hogy a Tilinkót agyonlüték, a Tilinkó meg körü be, a lányát megnyalábóta, de még a kirájnak ott vót a sapkája, a lányát a nyalábjába viszi, főkapta a sapkát, belefosott a sapkába, és letette. És eemenekút a Tilinkó a lányáva.

Hát másnap mén a Tilinkó az utcán. Aszongya:

– De híresen pipász, Tilinkó!

Aszongya:

– Híressen ám, mint a leghíresebb betyár!

Aszongya:

– Te Tilinkó, ha te a pappaa meg a kántorraa valami csúfságot nem tesz, vége az életödnek! De ha tesz, eekapod a csődörömnek az anyját is még!

Hát spekulál a Tilinkó, mit csinál? Kiment a galambpiacra, vett egy fehér galambot, nagy fehér galambot, és mikó a misének vége vót, eeresz-

tette a galambot. És behúzodott a padok közé, egy nagy zsákot is vött, és a padok szájáhon, azt kipöckölte, és a galambot eleresztette, és ű elkezdett turbékoni:

– Pap, kántor, mars a zsákba, viszlek a mennyországba, pap, kántor mars a zsákba, viszlek mennyországba !

A pap meg a kántor... harangozó azt mondja:

– Plébános úr, gyűjön, egy fehér angyal röpköd a templomba, és kiabálja: „Pap, kántor, mars a zsákba, viszlek mennyországba!”

Hát a pap begyűn, meghallotta, bele a zsákba. Aszongya a harangozó, nem szól a kántornak, majd ű eemén a pappaa.

Belement a harangozó is, a Tilinkó bekötötte és húzi a zsákot. Mindig ott húzta, ahon leghantosabb az út, göröncsösebb. Aszongya a pap:

– Áj, de hantos a menyország útja!

Tilinkó aszongya:

– Mentű hantosabb, anná szentesebb, csak énekőjetek!

Hát, bement a kiráji palotába, behúzta űket, kinyitotta a pujkaólját, bedobta az ólba űket. De énekőnek. Reggee a szógáló főkel:

– Jaj, kirája főlsége, gyűjön, mer a pujkák olyan réműlettee vannak bent – aszongya –, ojan zaj van bent!

Kiráj puskávaa szalad ki, hát kinyitik az ólját, de mondják ám, hogy: „Mennyből az angyal lejött hozzátok...” Aszongya:

– Le ám, a tyúkölba.

Hát, mikó megláti a pap meg a kántor, hogy hun vannak! Akkó a kiráj mán tudta, hogy most ez – hát ez rövid mese – a Tilinkónak a műve vót. És eekapta a csődörnek az apját is, meg a kiráj lányát is, meg fele kiráj-ságát is odaadta a kiráj a Tilinkónak. Még máma is boldogan éltek, míg meg nem haltak.

15. A SZEGÉNY EMBER

Vót egy szegény ember egy falúba, az egész faluba szegény ember nem vót, csak egy szegény ember vót. Hát ott az vót a divat, hogy összehíjják az egész falut röggelire, ebédre, vacsorára. De a szegény embert sose nem hítták össze. Ők mindig maguk vótak. Hát eccő aszongya a szegény ember a feleséginek:

– Hallod, anya, van nekűnk ez a két tehenűnk, vágjuk mink is le, híjuk meg a falut mink is vacsorára, ebédre – aszongya –, maj űgylehet, minket is hívnak vacsorára.

Hát úgy is vót. Levágták a két tehenet, az egész falut mind meghíták ebédre. Mentek, bevették a két tehenet, a szegény ember lefeküdt a feleségívee együtt, alszanak. Estefelé fölébred a szegény ember, aszongya:

– Anya, hítak-e mán vacsorára?

Aszongya:

– Nem hítt bennünket bizon senki.

– No – aszongya –, majd reggelire biztosan.

Lefeküdtek megint, a szögény ember alszik, fölébred reggee.

– Anya, hítak-e mán reggelire?

– Nem hítt még bizon minket senki.

– No – aszongya – maj biztos ebédre.

Lefeküdt az ember megint, alszik, de az asszon mán nem bírt lefeküdni, fölébred úgy tízenegy óra körül:

– Anya, hítak-e mán ebédre?

– Nem hítt minket bizon senki.

Aszongya:

– Ha eddig nem hítak, akkó ezután se hí senki.

No mit csináljon, hát a szegény embőr? Az a két tehénbőr ki vót terítve, és azok a darazsak meg azok a köpölegyek rászáták. Összehajtotta az ember, és a vállára vette. Aszonta a feleséginek:

– Anya, én eemék a szomszéd városba, hátha majd ee bírom anni.

Hát úgy is vót. Ráesteledett, bement egy házhon, ott kért lakást, éjjeli lakást. Hát aszongya az asszony:

– Jóember, az uram, eement a vásárba, de – aszongya – nincs senki, magam vagyok – de szegények vótak –, de – aszongya – azé adok magának hállást.

Az a tehénbőr, ahogy össze vót hajtva, bevitte azt is magávaa, beállította a sarokba. Közbe meg a papot várta az asszon, hogy majd gyün. Hát süített egy tyúkot, meg egy nagy tányér száraz mákos rétest, meg egy ötliteres kulacs bort készített a papnak, maj mire gyün, hogy jobban bírjonak.

Kérem szépen, kopogtatnak az ablakon, aszongya:

– Anya, nyisd ki az ajtót, a vonatot eekéstük a fiammaa, nem bírtunk eemenni.

Aszongya:

– Hát hun van a gyerek?

Aszongya:

– Ű nem gyütt haza, eement a kollegájáhon.

Az ember maga gyütt be.

– Adjá enni!

Aszongya:

– Mást nem tudok adni –, csak vöröshagyma vót, meg kenyér.

De a papnak egyugta a kosztot az asszon, egyugta. A mákos rétest a kuckóba, a csutora bort a derékalj alá, a sütt tyúkot meg a lernibe. Hát eszik a szegény ember, aszongya:

– Gyere, pajtás, vacsorázni:

– Nem bánom, hallja, mee éhes vagyok nagyon.

Öszögetnek. Odanéz az ember a sarokba:

– Hát ez meg micsoda ott?

Aszongya:

– Az barátom, az százesztendős jövendőmondó.

Aszongya:

– Hát mit jósol az?

– Amit a gazduram kíván.

– Hát – aszongya –, én nem kívánnák mást, csak egy jó sűt tyúkot mostan. Azt jósóna-e?

– Hát bizon jósol az, hallja!

Odamén, belerűg, a darazsak eekezdenek zúgni benne:

– No, mit mondott?

Aszongya:

– Ott van a lernibe egy sűt tyúk.

Mer látta, az asszony begyugta, de nem merete mondani, mee ő aztat a papnak készítette. Az asszont a méreg majd szétveti. Hát odamén az ember:

– Ó, aki terömtötted, sűt tyúk ott van egészbe!

Mögötték a szegény embörree a sűt tyúkot.

– Hát – aszongya –, mosmá még egy jó tányér mákos rétes, ha vóna, más nem is kéne. Há jósol az?

– Bizon jósol az! – odamén, belerűg.

– Na mit mond az a jövendőmondó?

Aszongya:

– A kuckóba le van terítve a tűrüközővee egy nagy tányér száraz mákos rétes.

Az ember föllep a kuckóba, hát valóban ott van egy nagy tányér mákos rétes.

– Aki teremtette – aszongya –, ez nagyon hasznos dolog.

Bevették a mákos rétest is. Beszégetnek, de az asszony duzzad, majd szétfakad a mérgibe. A papnak lett készítve, de nem meri mondani, hogy a papnak lett készítve.

– No – aszongya –, barátom, ha még egy csutora bora vóna, azt bevinnénk – aszongya –, akkó mán igazi vacsoránk vóna. Azt jósóna-e?

– Bizony jósol.

Belerugott, zúgnak a darazsak.

– No mit mondott?

– Aszongya, hogy ott a derékalj alatt van egy nyócliteres csutora jó kövidinka.

Főhajtí.

– Adja ee ezt a százesztendős jövendőmondót!

– Hát dehogy adom – aszongya –, ez az én kenyérkeresőm.

– Hát, de adja el!

– Nem adom!

Hát iszogatnak ottan.

– Hát, adja el! Mennyié adja, no?

– Hát háromszáz forinté.

De akkó három forint vót egy tehénbőr. Ő meg háromszáz forinté eladta a tehénbőrt.

Hát megvette emez az ember.

Elment haza, eehíresztelte az egész faluba, hogy itt és itt, ebbe a faluba eladta a tehénbőrt. Az ű falujába az egész falu levágta a tehenet, és vitték a faluba, hogy:

– Bőrt vegyenek, bőrt vegyenek!

– Hát mit kér érte?

– Háromszáz forintot.

– Bolond kend, bácsi, nem normális kend, bácsi, három forinté.

Hát így becsapta a szegény ember űket. Bántja a falut nagyon. Hónap eemennek, körűszarik a szegény ember házáat, úgyhogy nem bír kigyűnni, bent hal meg.

Hát a komája estefelé eemén hozzá, aszongya:

– Aj komám, becsaptad az egész falut! Levágattad a tehenet, hogy háromszáz forinté eladtad a tehénbőrt, és három bőr a tehénbőr. Az egész falu éccaka gyűn, körűszarik a házadat, úgyhogy nem bírsz kigyűnni a házbú.

– Hát arrú se tehetek, aranyos komám.

Hát reggee főkel, nem lát ki sehun se, az ablakon fölű van a szar, mind körű van szarva a háza.

Hát kérem szépen, az öreg egy lapátot fogott, meg egy puttonyt mögpakót szarraa. A hátára vette, viszi. Hát bement egy vendéglőbe, azt mondja:

– Vendéglősnő, eztet eltegye fére, mer ez egy nagyon drága orvosság, addig míg én itten pár üveg sört elfogyasztok.

Hát iszogat a szegény ember, a vendéglősné kivitte a gangra, fojosóra azt a puttonyt. Iszogat. Gyün egy hintó:

– Két láda sört!

Az a vendéglőbe nem vót bent, hanem kint a fojosón, a kocsmárosné kinyitotta a fojosóajtót, a disznók bementek, és szétturták a puttonyt.

Aszongya a kocsmárosné:

– Jaj, képzelje az orvosságot földutótték a disznók, mind széttépte, az egész fojosón mind szétment!

– Jaj – aszongya –, vége a maga életének, meg az enyémenek is. Vége az életünknek, mind a kettőnknek. Ebbe és ebbe a városba vittem egy kirájkisasszonynak orvosságnak, azt a puttonyt orvosságnak.

– Hát lehetne-e még kapni?

– Hát lehet.

– Hát mennyibe kerül egy ijen puttonnyaa?

– Háromszáz forint.

Hát kifizette a kocsmárosné a háromszáz forintot neki, ú a puttonyt a hátára vette, és ballag haza.

Ehíreszteete, hogy ebbe a faluba háromszáz forinté eladta a szart egy puttonnyaa. Hát abba az ú falujába, még a legnagyobb urak is porceláncsészébe, porcelántányérba szartak, és vitték abba a faluba árúták, vagy a városba.

– Szart vegyenek!

– Mit árul maga?

– Szart vegyenek. Háromszáz forint a szar.

Csúnyáú a rendőrség eeverte a népet, hogy szart árúnak, eeverte nagyon.

Hát este mén a komája a szegény embernek.

– Na komám aszongya, hónap eegyünnek, és eevisznek, és agyonütnek.

– Hát arrú se tehetek.

Hát úgy is vót. Másnap reggee a szegény ember le vót terítve fehér lepedővee, és siratgati ott a felesége. Mén egy csapat, aki ott agyon akarja ütni.

– Ne menjetek, agyon van az mán ütve. Nem csap má be senkit se!

Szeme be vót húnyva, szája be vót kötve neki, oda vót egy-egy krajcár téve a szemekre, hogy ne nyíljon ki, de nem vót fene baja se neki.

Hát kérem szépen, mén a másik csapat.

– Ne menjetek, agyon van má ütve. Kész van má, nem csap be senkit se!

Hát estefelé eemén a komája, sírdogál ott a komaasszony. Aszongya:
– Aranyos komám, azt álmodtam, hogy próbálj ezee a sűjokkaa a talpára vágni háromat, hátha fölébred.

Mikó rábaszta a harmadikat avvaa a sűjokkaa a talpára, segre út az ember. Aszongya:

– Ejnye komám, de elaludtam!

Aszongya:

– Elaludttá vóna te, aranyos komám örökre, ha nem gyűvök.

Hát eehireszteeték, hogy ennek és ennek a szegény embernek van élesztő sujka. A szomszédba meg a kirájkisasszony meghalt, hogy fölébreszti a sujok a kisasszonyt. Hát elvitte oda is, és háromszáz forinté eladta a sujkot a szomszéd kirájnak. No akkó a falusiak is mind csinátatták a sujkot, és vitték, hogy háromszáz forint. S ott elverték nagyon, hogy:

– Tik is be akartok úgy csapatni minket mint az a az ember, akitű elsőbb megvettük a sűjkot!

Eetervezték, hogy hónap a szegény embert eevigytük a tengörbe, és bedobjuk, és többet nem csap be senkit se. Hát a koma együn estefelé:

– Komám, gyűnnek reggee érted, az egész falu egytűlen egy lélekig mind ittlesz, és visznek a tengörbe, bedobnak, és onnan többet vissza nem jössz.

– Arrú se tehetek, aranyos komám, semmit se.

Hát kérem szépen ott vannak reggee ezrive a nép, a szegény embert beletették egy nagy zsákba, és viszik. De megbeszéte a feleségévee, hogy egy nyóc-tíz csóvát csináljon és egy nyóc-tíz házat – abba az időbe zsúp fedél vót a háztetön – gyűjtogasson meg, ha ütet elviszik má jó távolra, akkó gyűjtogassa meg a házakat.

egy visszanez, aszongya:

– Ah, ég a háza!

Aszongya:

– Ah, az enyim is!

Eldobták a szegény embert. Az egész falu népe mind vissza, és a tüzet otáni el. Az elkezdi kiabálni:

– Öblöm Budába nem leszek kiráj, legyen aki akar, én nem leszek kiráj!

Hát arra őrzött egy külfalui juhász, aszongya:

– Mit kiabálsz, te ember?

Aszongya:

– Erővee akarnak vinni öblöm Budába kirájnak, és én nem akarok lenni. Legyen aki akar!

Aszongya:

– Gyere, őrözd ezt a száz darab birkát meg a szamarat, majd én eemék, leszek kiráj!

Hát a juhász kioldotta, a szegény embert kiersztette, a juhász belement a zsákba, a szegény ember meg a száz darab birkávaa meg a szúrree másik irányba eevágtatott. És mikó eelótották ezek a tüzet, szögény ember benne van a zsákba, és vitték a tengörhöz a jughászt, hejet cserétek, és bedobták a tengörbe:

– Nem csapsz be már senkit!

De ez a juhász vót.

Hát másnap röggée a szegény ember hajtja a száz darab birkát, szépen furujáztat, szamar mén elő, a falu kiáll nézi:

– Hát, hát hunnan hozod ezeket a birkákat?

Aszongya:

– Bár béjebb dobtatok vóna, akkó egy ötszázat hajtottam vóna a tengör fenekirű.

Hát ezek! Nagy csuda vót, hogy bedobták a tengörbe, és ennyi birkát hajt a tengör fenekirű. Az egész falu ki a tengör szélire. Egynek a derekára kötöttek kötelet, meg a hóna alá, leeresztik, a tengör fenekire leeresztették, hogyha lesz birka, akkó integessen, ha nem lesz birka, akkó ne integessen. Hát persze, mikó az má fullákot, úgye, akkó integetett, rángatta a kötelet. Az egész falu népe mind beleugrott a tengörbe. Így a szegény ember még máma is boldogan él, míg meg nem hal.

16. JACSÓ ÉS A KATÓ

Hát vót a világon egy szegény ember, vót neki egy fia, de felesége nem vót, úgy hítták, hogy Jacsó. Nagyon régen vót. Má akkó is három nap vót egy esztendő. Hát aszonta a Jacsó az apjának:

– Apuka, én eemék szógálok!

Eement egy gazdáhon, beszegődött, kapott egy szép bornyút, három napra.

Hát vezette haza, nem akart menni a bornyú, eekezde húzni. Hazaért. Mire hazaért, megfulladt a kis bornyú. Megkötötte az istállóba, ott vót pőjva. Ügylehet, tik nem is tudjátok, mi az a pőjva, amibe a búzaka-lász van, az a tok. Rápisát a Jacsó, és odadobta elíbe, aszongya:

– egyé, böcikém!

Hát bemén. Aszongya:

– Édesapám, gyűjön, nézze meg mit szógáltam. Mijen szép bornyút!

Kimén az apja, aszongya:

– Ó, basztad vóna meg fiam! – aszongya: – Eztet nem így köllött vóna, szépen hajtani, hogy: tala böcikém, tala, tala!

– Nem baj édesapám, eemék szógálok mégeccő!

Hát eement, még három napot szógát. A gazdának vót egy szép lánya, úgy hitták, Kató. Eekapta a Katót három napra. Jacsó a nyakára baszarintotta a kötelet, és hajtja hazafelé:

– Tala böcikém, tala, tala, tala!

Hát kérem szépen, bekötötte az istállóba, rápisát a pojvára, oda dobtta elébe. Kimén.

– Édesapám, nézze meg mijen szép bornyút szógátam.

Kimén az apja.

– Ej fiam, bassza meg apád, ezt nem így köllött vóna. Majd ez lesz a te feleséged, ez süt-főz nekünk!

Hát bevezették. Hát másnap, harmadnap múlik.

– Jacsó, e kéne mennünk haza, apáméknon!

Hát sütöttek egy tyúkot, meg kalácsot, meg levest vittek a Kató apjájékknak.

Hát kérem szépen, mennek. Kató vitte a levest, Jacsó vitte a kalácsot meg a tyúkot. Hát ott vót egy döglött kutya a gödörbe, ki vót a foga viszorítva. Aszongya Jacsó a Katónak:

– Várja Kató, mosmá én is könnyen megyek!

– Há mé, te bolond Jacsó?

Aszongya:

– Vicsorgott rám a kutya, oda dobtam neki a tyúkot, hogy ne harapjon meg.

– Ej Jacsó, hát az döglött vót!

– Nem baj no.

Mönnek. Vót ott egy ojan kis vízfojás. A kalácsot lerakta, rálépett, csinát kis hídat, átment rajta.

– Hát Jacsó – aszongya a felesége neki –, mosmá apámékknak nem bírunk vinni semmit. De hogyha ebédölünk, a lábodat mögnyomom, az ebéd-dee rögtön hagyja fő, ne egyé többet, mee nem hoztunk semmit má nekik.

Hát ebédőnek, a macska ráut a Jacsónak a lábáara, a kismacska. De mondják:

– Ögyé Jacsó!

– De nem köll!

Nem eszik, a levest megötte, neki nem kő semmi, jólakott. De nem öszik. De nem.

Hát este lefeküdtek. Vót jó mákos rétes süve, hús, mindenféle. Eccő a Jacsó aszongya a Katónak:

– Kató, áj de éhes vagyok!

– Mondtam, hogy ögyé, te bolondos Jacsó. Mé nem ötté?

– Aszontad, ha a lábodat megnyomom, ne egyé!

Aszongya:

– Eredj ott a kuckóba van fönt, le van takarva a mákos rétes, és egyé!

Elötte nap kölkedzett a macska kismacskát, a kuckóba vót a szakajtóba. Jacsó éccaka főket, sütétbe bevette a kilenc kismacskát.

Mikó visszamén a Katóhoz, aszongya:

– Áj Kató, de csicsögös rétest sütöttek apádék, de úgy csicsögött!

– Te bolond, tán nem a kismacskákat ötted meg?

Aszongya:

– Én nem tudom, kivű má ojan vót mintha szőrösödött vóna, belű meg csicsögös vót.

– Aj, Jacsó, Jacsó!

Hát egy kis idő múva aszongya:

– Ej Kató, de pisáhatnám van!

Aszongya:

– Eredj, ott van a kémény alatt a bili, pisálj bele!

Hát kimén a Jacsó. Itt vót a liszteszsák, belepisát a liszteszsákba. Bemén, mondja:

– Áj Kató, apádék, de fehéret pisának!

– Hát tán nem a liszteszsákba pisátá?

– Nem tudom, de nagyon fehér vót.

– Jó van na, fekdjé le!

Lefeküdtek. Kis idő múva aszongya:

– Kató, ojan szarhatnám van.

– Nem baj, ott a bili – aszongya –, szépen nyisd fel, és végezd ee a dógod!

Hát kiment, ott vót a mézesbödön, a Jacsó ráút, hát úgye azok nagy gázzaa vótak, azok a kismacskák. Nyomta erősen, főcsapódott a szájára a méz. Aszongya Katónak, bemén, hogy:

– Te Kató, apádék ojan édeset szarnak!

Aszongya:

– Te bolond, tán nem a mézesbödönbe szartá?

– Nem tudom én – aszongya –, de nagyon édes vót.

Na ekkor az apja kijön pisáni, éccaka. Valamikor ojan bő fehér ing-ga-tya, abba aludtak az idős bácsik. Aszongya:

– Eredj, markolj bele, és vágd arra a kútágas felé!

Jacsó kiment a kémény alá, belemarkót, fővötte, durr, odabaszta az aposhon, a Katónak az apjához. Elesett. Bemén a Jacsó nagy hősen. Aszongya:

– Kató, ájde gyöngö kútágastok van, hozzávágtam a szart edőt.

– Hát – aszongya –, Jacsó, a kismacsskákat megöted, a lisztbe belepisíté, a vízbe belekakítá, apámat megcsaptad a szaroddaa. Innen most nekünk menni kő, nem várhatjuk a regget, hanem ötözzünk fel, és gyerünk!

Hát fölöltöztek, megindultak menni. Aszongya a Kató a Jacsónak:

– Tödd be az ajtót!

Ez a süket meg levette az ajtót, és viszi.

– Várjá Kató, te könnyen mész!

– Há mé, te bolondos Jacsó?

– Hát aszontad, hogy vegyem le az ajtót!

– Hát én aszontam, tödd be. Há most hozzad, ha eddig eehoztad!

Hát rájuk estelődött, főmentek egy fára, fővíték az ajtót. Hát ojan tizenegy óra felé, szép csillagos vót az idő, hallik, hogy nagy sívalkodás van. Lenéznek, tizenkét haramia a bográcsot leállították oda a fa alá, a kirájkisasszonynak a tőkére tették a kezét, és aprították paprikásnak össze. Ott főzték a paprikást a haramiák, a bográcsba, a fa alatt. Hát a Jacsó aszongya a Katónak:

– Áj Kató, de pisáhatnám van.

Aszongya:

– Hallgass! Hát itt a haramiák észrevesznek, láttad mit csináltak a kirájkisasszonnyaa. – aszongya –, pisálj a markodba, és szórogasd le!

Hát úgy is vót, belepisát a Jacsó a markába, és szorogati le. Egy főnéz, és azt mondja:

– Ah uram, esik az eső, pedig csillagos.

egy kis idő múva aszongya a Jacsó:

– Kató, ojan szarhatnám van!

Aszongya:

– Hallgass, hát észrevesznek összedarabónak aszongya, kakj a markodba, és szórogasd le!

Hát éppen paprikás földjére potyogott le. Aszonta az egyik:

– Ah uramfia, esik a manna!

Amikó kimondta, az ajtó durr le, a tizenkét haramia szétszaladt, egynek a fejire esött az ajtó, eharapta a nyelvit. Eekezde hajtani: empejő, empejő, empejő. Nem tudott beszéni, én nem tudum tovább mesélni.

17. KUBIN PISTA HAZUDOZÁSA I.

Azt mondta a Kubin:

– Termeetünk dinkai tököt is, és megnyőtek akkorára, és elveszett egy kocánk, és nincs a kocánk, és nincs és nincs. Hát kérem szépen, hát mikó megtalátuk a kocát, kilenc malacot elővezetett. A dinkai tökbe fijdzott meg.

Há én mondom neki:

– Ide figyelj! Mink meg csináltunk egy akkora bográcsot, hogy tizenkét ember verte körű, kalapáta, és akkora vót az a bogrács.

Aszongya:

– Há minek az a nagy bogrács?

– Hát a dinkai tököt abba köllött megfőzni, azt a nagy tököt. Akkora vót *(a bogrács)*, hogy tizenhárom ember kalapátaa, és nem hallotta egymás hangját.

18. KUBIN PISTA HAZUDOZÁSA II.

Hát aszonta az a Kubin, hogy mikó ment kerékpárraa, a gyorsvonat ment utána, és mindig a gyorsvonat csöszögette a kerékpárt, de nem érte utó a gyorsvonat a kerékpárt. Úgyhogy csöszögette ottan. És gyütt egy hatalmas nagy eső, úgyhogy a sárhányót verte mindig, de ütet nem. Mire beért Szabadkára, a sárhányó az az tiszta víz vót, meg a csomag ott a csomagtartón, de az ú háta nem vót, mer sebesebben hajtott, mint az eső esett.

19. MIT ÁLMODTÁL, CSUTORA?

Azt álmodtam, minap a városba alá föl sétáltam, rátaláltam egy cigány sátorra. Az öreg dadré kóba vett, ijen cifra szókra eekezdett tanítgatni: anti, bozsó, pikuláris, gajszmonáris, kajgováris, csóló, veri, csalamáris. Tüzes vassal az orromra suhintott, ám de én úgy megvágтам, kirepedt a turkarika. Rik-ruk, szaladtak a bábák, hogy az öreg dadrét a pokrócos ágyábú kigyógyják, de az öreg dadre akkorákat roppantott, hogy a négy sátorkaró csak úgy ringlogott.

No te sze, bojhos lány, mit tátod a szádat, eredj a szomszédba, váltsd föl az aranyodat, csörgetik a kúcsot, pénzt fogunk kapni, a Máriás Annának meg fogom köszönni. No de ám, aki az én mesémet füleive hallgatja, erszényébő penészes petákat és bankót nem ád, szerecsen országba pengárászok temessék el, hatsövű puska tusa legyen a segge dugója.

20. KIRÁJKISASSZONY PÁRJA

Vót a kirájnak egy kocsisa, a Jancsi jóban vót a kocsissa, és a kirájkisasszony má nagyon ment vóna férjhez, és ki vót hirdetve, ekkor és ekkor, aki a kirájkisasszonnak eetanáli a szíve párját, annak lesz a felesége. Hát összemert grófok, bárók, akkó délután. Egyik azt mondja: így húznám meg a kirájkisasszont hátrú; a másik meg: a mennybe emeném a lábait, úgy húznám meg. Na de a kirájkisasszon mindig aszonta: nem, nem, nem, nem. Akárki mit mondott, nem. No eccő a Jancsi, a kocsis főnyúti a kezit. Aszongya:

– Szabad nekem is egy szót

Mingyá azok a bárók, meg azok a fogadók:

– Tessék!

Aszongya:

– Daróc gatyába..., piros paplan alatt neveledett bodor szőrű kis kunám, tanálják meg a párját – a kisasszony ezt adta fel. Jancsi meg azt mondja:

– Daróc gatyába neveledett busa faszom tüvig beléd gyugom, kisaszszonyom.

A kirájkisasszony a nyakába ugrott. Aszongya:

– Ez a szívem párja, ezt tanátam meg.

21. AKINEK NINCS SEMMIJE

Há vót egy katona, há mikó kicsi vót, szegénykének –, teknyőbe vótak valamikó a gyerekek –, úgye és az a kis gyerek benn út abba a teknyőbe, a szülei meg dógoztak. Hát a disznó eeszbadút, osztán odament a teknyőhő, a kicsit tusáta, és a kicsinek leharapta a fütyülőjét a disznó. Hát orvosóták, meggyógyút, úgye attú katona lehetett, de tovább nem nyótt neki. Hát letelt az ideje, gyüött haza, eefogyott az útiköltsége, nem vót pénze. Bement egy kiráji palotába:

– Kirája fölsége, elfogyott az útiköltségem, végleges szabadságos katona vagyok, legyen szíves egy kis útiköltséget adjon.

De nagyon szép gyerek vót. Hát a kirájkisasszonynak meg nagyon megtetszett a Pista. Hát aszongya a kiráj:

– Pista! Maradj itt, a lányomnak nagyon megtetszetté, te leszel neki a férje, eekapod a fele kirájságomat, meg a lányomat is.

– De uram, nekem nincs semmim, de kirája fölsége, nekem nincs semmim!

– De nem baj, lesz itt minden, csak maradj itt!

A kisasszony is:

– De csak maradj itt, lesz itt minden!

– Hát jó van.

Három hétig tartott a lagzi. Addig nem vót szabad lefeküdni a kisasszonnyaa. No mikó a lagzinak vége, lefeküdtek. Este nincs semmi. Másnap este nincs semmi. Harmadik este a kisasszony azt mondja:

– Ügye Pista, erre mifelénk az a divat, hogy mikó az új pár lefekszik, akkó egy kis szex mén. – De akkó nem úgy mondták, csak ez már most egy kicsit máskép van mondva. Egy kis szex mén.

– Hát – aszongya – mondtam, hogy nincs semmim, mikó kicsi vótam, a disznók leharapták. Nekem nincs semmim.

Másnap reggee fölébred a kisasszony:

– Jaj, édesatyám, a Pistának nincs semmije, mikó kicsi vót, leharapták a disznók.

– Nem baj, lányom, majd eeküdjük!

A kirájnak vót egy elátkozott káposztás kertje, és aki oda eement, onnan vissza nem gyütt, az ördögök megfogták. Vót egy hároméves ojan, jó félvér csödör csikó, adtak neki egy zsákot, hogy menjen, hozzon egy zsák káposztát a Pista. Pista nagyon ügyesen leugrott a lóru, meghányta a zsákot káposztáva, fölugrott rá, nyomesz. Úgyhogy nem bírták megfogni az ördögök. Megátkozták, hogy akkora faszod legyen, mint annak a hároméves csödörnek. Hát mire hazaér, érzi hogy dörgöli a térgyit valami, hát nézi, csakugyan ijen bunkóvaa a végin. Hát nem szól a Pista semmit. Este mikó lefeküdtek a kirájkisasszonnyaa, eekapta a kirájkisasszonyt. A kirájkisasszony:

– Jaj, aranyos Pistikám, hun vötted?

Aszongya:

– Mögátkoztak az ördögök, hogy akkora farkam legyen, mint a hároméves csikónak!

Aszongya:

– Jaj, édes Pistikám, mé nem a négyévesen mönté, akkó épp elég vóna! A háromévesé nem vót elég, a négyéves kellett vóna neki!

22. PAP, A KÁNTOR ÉS A HARANGOZÓ

Vót egy kőfaragó, annak a fia is szintén kőfaragó. (Igyunk, mer kiszárad a torkunk! Egészségire!) Hát, meg vót beszéve, az urávaa az asszony megbeszéte, hogy estére gyün a plébános, baszni akar. Hét órára gyün a plébános, nyócra a kántor, kilencre a harangozó. Hát!

– Eredjetekek ee, és én majd azt mondom, hogy elmentek a vásárba, elvitték – kőfaragó vót – a szobrokat, meg mindent a vásárba árúsfítani. Hát kérem szépen, odaért a pap nyócra, csönget. Aszongya:
– Én vagyok, szívem. Nyisd ki az ajtót!
Kinyitotta, beeresztette.

Gyűtt a harangozó, azt meg féreállították. Gyűtt a kántor, az is féreállították. Pap vót hétre, kántor nyócra, harangozó kilencre. Hát kérem szépen, mind a háromat levetköztette az asszony szűzanya meztelenre, a kémény alatt. És alig, hogy nyóc eemút: *(kopog)*

– Ki az?

– Anya, nyisd ki az ajtót, nem ment a vonatunk, nem ment a vásárba!

Ez meg vót az anyávaa beszéve. Húj, a kántor is, a pap is, a harangozó is szűzanya meztelen, hová bújjon? Na, mingyá átvezette a másik szobába, oda a körösztok, meg mifene, sírok, boltok, körösztok vótak ottan. Odaállította oket. Hát aszongya:

– Pisti, gyere be fiam.

Bemönt. Aszongya:

– Hozd a vésőt meg a kalapácsot, majd azokrú a kőkeresztekru, amin vannak még vercangok, levéssük, lefaragjuk.

A pap szétnézett, nincs ott semmi vércang, lefaragni való, az ű mo-singjuk. Azok mögijedtek, és kiugrátak az ablakon, mind a hároman elmenekültek.

Másnap a pap a misét mondja. Aszongya:

– Az éccaka háromszáz forintomba kerút! *(énekelve)*

Kántor aszongya:

– Nékem is! *(énekelve)*

A harangozó megfogja a harangot, aszongya:

– El nem szaladunk, fasz nélkül maradunk, el nem szaladunk, fasz nélkül maradunk.

23. A BÉRÖS, A PAP ÉS AZ ASSZONY

Vót egy béröslegény, szógát a gazdájáná, tudta a legény, hogy a gazd-asszonya jóba van a pappa. És mögbeszéték –, hogy a koma eement, hogy hónap disznóvágás lesz a komákná –, de a pappaa megbeszété az asszony, hogy a koma ha eljön szóni, akkó majd az ura eemén, de én nem mék ee. De annyira könyörögtek, hogy eement az asszony is. Hogy de reggee, hogy gyün a pap, de a pap nem tudta, hogy az asszony is elmén. De a bérös ezt

meg kihallgatta. Hát eementek ezek disznóvágásra a kománékon, az asszony is meg az ura is. Hajnalba kopogtat a pap. Aszongya:

– Szívem, itthon vagy?

– Itthon vagyok, csillagom! *(elváltoztatott női hangon mondja)*

Aszongya:

– Nyújts ki a szád egy csókra!

A koma a gatyáját letolta, kilúkte az ablakon a seggít. Aszongya:

– Ajnye, csillagom, de megszörösödté! – egy csókot lekevert a pap neki, a seggibe.

Hát, aszongya:

– Adjá te is, szívem, egy csókot!

Pap is letolta a reverendát, a pap begyugta a seggít, a koma eekapta a mocsingot, levágta a papnak.

Hát, másnap hazagyüttek a disznóvágásrú, meghallotta az asszony, hogy a plébános úr nagyon beteg. Hát aszongya az urának:

– Apukám, főzők egy tyúkot, viszek a plébános úrnak jó levest, meg benne hagyom a levesbe a tyúkot, mer nagyon beteg.

– Hát vigyé, anya! – De az ura nem tudta, hogy jóba van a pappaa a felesége.

Hát a bérös meg arra kint szántott, és az asszon, hogy ment – de az asszon se tudta, hogy mi a baja a papnak, hogy a bérös lekapta neki a mocsingot –, az asszon, hogy ment, kiért a fele úton, eszibe jutott, hogy zsebkendőt nem hozott. Letette fazékaa a levest. A bérös meg szántott, odament a tyúkot kivette, belenyomta a papnak a mócsingját a levesbe. Hát az asszon elvitte a papnak.

– Dicsértessék a Jézus Krisztus!

– Mindörökké ámen, plébános úr!

Aszongya:

– Há, mi baja van?

– Hát, nagyon beteg vagyok, aranyos szívem! – De a pap azt gondóta, hogy az asszon vágta le a mócsingot, nem a bérös.

– Hát, hoztam egy kis, jó levest plébános úr, meg van egy főtt tyúk benne, egészbe.

Hát szedett a pap levest, mögötte. Aszongya:

– Van ott plébános úr, egy tyúk is benne!

A pap lenyút a kanálla léjebb, keveri, fővágodott a mócsingja a papnak.

– Köszönöm szépen, aranyosom, nem kérek többet, köszönöm szépen! Hanem, tudja szívem mit álmodtam?

Aszongya:

– Mit álmodott, aranyos plébános úr?

Aszongya:

– Ha nyelvibű egy kicsit engedne mogkaparni, annak a zornáncávaa megkenném a sebetet – aszongya –, meggyógyúnák.

– De nagyon szívesen!

Az asszon kinyútotta a nyelvít, a pap meg egy jó éles kesse levágta a nyelvít. Ekezdett az asszon: Va va vaaaaoooooooo. Az asszon nem tudott beszéni, nem tudom meséni.

24. ÓVILÁG ÉS ÚJVILÁG LÁTÁS

Vót egy nagyon szép fiatal pap, az kihirdette a templomba, hogy délután óvilágot és újvilágot lehet látni a tizennyóc évtű felű huszonhat évig, a nők csak, tizennyóc évtű huszonhat évig. Hát mén egy öregasszon:

– Dicsértessék a Jézus Krisztus!

– Mindörökké, mamám! Mit keres itten most?

– Jöttem óvilágot és újvilágot nézni!

– Ó, magát szívikém, az má nem érdeklí. Menjen haza maga.

Hát mén a Bözsike:

– Dicsértessék a Jézus Krisztus, plébános úr!

– Mindörökké, Bözsikém.

– Jöttem óvilágot és újvilágot látni.

– Lehet, szívem!

Hát, csinát a pap egy ojat, hogy a leköllött hajúni, a fejit begyugta, hogy ott van az óvilág és az újvilág. Egy gombot megnyomott, és a feje beszorult, és ő meg háturú, adj neki. Hát mikó eevégezte, kieresztette, aszongya:

– Szép vót, Bözsikém?

Sír a Bözsik, mén hazafelé, tanákozott a Mariskávaa.

– Há mé sírsz, Bözsikém?

Mondta, hogy mit csinát vele a plébános úr.

– Nem baj, Bözsikém, majd én eerendezem a plébános urat.

Eement haza, egy hathetis borjút hozott, meg egy félliteres bögre tejfölt. Kin hagyta a templom előtt azokat, és bement:

– Dicsértessék a Jézus Krisztus, plébános úr!

– Tessék, Mariskám?

– Jöttem óvilágot és újvilágot nézni.

– Lehet, szívem!

Hát odavezette a lúkhon, aszongya:

– Hajujjon be, Mariska!

– Mutassa be a plébános úr, hogy, hogy kő.

Plébános úr begyugta a fejét, ú meg a gombot megnyomta, a feje beszorút a plébános úrnak. Mariska kiment, a félliteres téfölt bevitte, meg a bornyút bevezette, főhúzta a csévtokmányba, ja, téfölt bekente, a bornyút aláeresztette, a plébános úr alá. Hát kétszó-háromszó bekente neki, a bornyút ott hatta, had szopja. De ordft a pap:

– Jaj, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj!

Szalad a harangozó, benyfti az ajtót, meglássa, hogy a plébános úr szop-tat, nem, hogy ment vóna segíteni, hajts föl a kántorhoz:

– Ja, jaj kántor úr, jöjjön, mer a plébános úr megellett.

25. NYOMD BÉJEBB!

Vót egy embernek egy fia, hát azt is úgy hitták, Jancsi. Szegény ember vót. De vót a falu végén egy száraz malmuk nekik. Valamikó vót az a száraz malom, ló húzta körűja... No és kérem szépen, vót egy fia neki. Egy csavargó vót, nem akart dógozni. Aszonta az apjának:

– Édesapám, adjon húsz forintot, én eemék levizsgázni valamire, hogy ne legyek paraszt.

Hát kiment az utcára, tanákozott egy nagyon szép nőve. Aszongya:

– Kisasszony kérem, adok húsz forintot, húzza föl térdig a szoknyáját.

Kisasszony összeszorította a lábát, főhúzta térdig. Odaadta a húsz forintot neki. Bánti a Jancsit. Haza mén aszongya:

– Édesapám, nem bírtam levizsgázni. Ötven forint kő még, akkó biztos, hogy má lebírom tenni a vizsgát.

Hát, kiment az utcára a Jancsi, tanákozott megint a kisasszonnyaa.

– Kisasszony kérem, húzza fő hasig a szoknyáját, kap ötven forintot.

Összeszorította megint a lábát, főrántotta.

– Itt az ötven forint.

Bánatos a Jancsi nagyon. Nem bírt semmit se csináni. Hazamén, aszongya:

– Édesapám, még száz forint kő, akkó százszázalékosan leteszem a vizsgát.

Hát az apja meg az anyja tárgyalnak.

– Ez a gyerek, hova csösztetni ee ezt a sok pénzt?

Annak neki, de majd az apja mén utána, lesi, hogy hová mén a pénz.

Kiment a Jancsi az utcára, összetanákozott a kisasszonnaa megint.
Aszongya:

– Kisasszony kérem, engedje csak a fejit betenni, adok száz forintot.

Kisasszony mingyá:

– Lehet.

Bementek egy vendéglőbe, ott kaptak egy lakást. De az apja mén utána, lesni. Bemöntenek. Mingyá a kisasszony levetkőzött, a Jancsi rá, de csak a fejit tette be. Eekezdik végezni. Kisasszony aszongya:

– Nyomd béjebb!

Jancsi aszongya:

– Nem, csak ahogy az alkú vót.

– De nyomd béjebb!

– Nem, csak ahogy az alkú vót.

– Nyomd béjebb, visszakupod a tíz pengőt.

– Nem, csak ahogy az alkú vót.

– Nyomd béjebb, visszakupod a húsz pengőt is.

– Nem, csak ahogy az alkú vót.

– Nyomd beljebb, visszakupod a száz pengőt.

– Nem, csak ahogy az alkú vót.

Az apja a Jancsinak mónár vót abba a malomba. Aszongya a kisasszony:

– Nyomd bejebb, visszakupod az össz pénzed, meg a falú végén van egy szárazmalom, azt is eekapod.

Aszongya Jancsi:

– Abba mónár is kő!

Az apja beszól:

– Nyomd be, Jancsi fiam, az anyád úristenit, maj leszek én molnár!

26. MILÁNÓI CSÚCSOK ÉS A GILINGÓI HARANGOK

Három strigó megy az utcán, olvasik az újságot. Az apácák a zárdába hirdetik, hogy illemtanárnak vennének föl, fiúkat. Aszongyák:

– Gyerünk el!

– Gyerünk.

– Hát gyerünk.

Hát, kettő az nagyon eleven vót, a harmadik az meg ojan csöndős.

Mingyá aszongya az egyik:

– Na, majd én bemegyek.

Bemén. Aszongya az apáca neki:

– Vetközzön le szűzanya meztelenre.
De ott egy másik nő is bevót, egy másik apáca, szűzanya meztelen.
Mögfogja az apácának a bulláját, aszongya:
– Ez micsoda?
Hát az büszkén:
– A pinája!
– Pfúj, maga akar illemtanár lenni!
Kizavarta.
Mondja, hogy mi a hejzet, bement a másik, aszongya:
– Majd én, én biztos megfelelek!
Mögfogja az apácának a mejjit a másik apáca, aszongya:
– Ez micsodája?
Aszongya:
– A csöcse!
– Püj, kifelé maga is! Maga illemtanár akar lenni?
No bemegy ez a csöndös. Megfogja a mejjit az apáca:
– Ez – aszongya – kérem, micsoda?
– Ez kérem – aszongya –, a milánói csúcsok.
Mögfogja...
– Hejes.
...a punciját a nőnek. Aszongya:
– Ez kérem, micsoda?
Aszongya:
– Ez kérem, az élet völgye.
Mögfogja az apáca a komának a dákót. Aszongya:
– Ez micsoda?
Aszongya:
– Ez kérem, az élet gyökere.
Aszongya az apáca neki, az a főnöknő, aszongya.
– Szálljon az élet gyökere, az élet völgyébe, kapaszkodjon a milánói csúcsba
Ja, kérte, hogy a tökei micsoda. Aszongya:
– Ez kérem, a gilingói harangok.
Aszongya:
– Szálljon az élet völgye, az élet gyökere, az élet völgyébe, kapaszkodjon az élet csúcsába, és had szóljonak a milánói harangok.

SZÓJEGYZÉK

A mesék leírásakor szem előtt tartottam a nyelvjárási jelenség megtartását. *A népköltési (folklor) alkotások kritikai kiadásának szabályzata* által ajánlott leírási mód szerint jártam el.¹ Technikai okok miatt nem jelöltem az *ë*, valamint az *a* és az *e* magánhangzók hosszú párját, a megszokott formájuk helyett, megkettőzött írásmóddal jelöltem (pl. eement).

abrincs – abroncs
akós – általában félhektónyi űrmérték
almárium – fiókos szekrény
csutora – kulacs
csürhe csorda – együtt őrzött disznók csoportja
eeecsóréztam – elloptam
előke – kemence ajtaja
gádzser – gácsér, a kacsza himje
gondoskodik – gondolkodik
göböly – levágásra szánt szarvasmarha, főként ökör
göszös – göthös
gunyhó – kunyhó
gyün – jön
hállás – szállás
hold – mezőgazdaságban használt területmérték
igenyest – egyenest
jámborfa – jávorfa
köböl – koronként és helyenként változó űrmérték
kuckó – a kemence és a fal között lévő padka

¹ Voigt-Balogh 1974.

lapocka – keverőfa, bot

lerni – sütő

lőcs – a szekér rúdhoz hasonló része, amely a szekéroidal felső részét tartja alsó végével a tengely külső részére támaszkodva

mindjárt – mindjárt

passzus – útlevel

pej – vöröses vagy sárgásbarna színű ló

peták – öt krajcárt érő váltópénz

pőjva – gabonaszemekből csépléskor leváló hártványos levélikék tömege

rézmonyos – rézszínű csődör

rudasfa – két rúdból álló szállítóeszköz

sindisznó – sündisznó

spekulál – gondolkodik

sujok – mosáskor a ruha veregetésére használt falap

zsúpfedél – rozs szalmájából készült tető

UTÓSZÓ

Mind a magyar, mind a nemzetközi folklorisztikában ORTUTAY Gyula nevéhez kapcsolják a „magyar” vagy „budapesti” mesekutató iskolaként ismert egyéniségkutató módszert¹. „... ORTUTAYT a földrajzi-történeti iskolával szemben a népmese születésének nem térbeli és időbeli, hanem alkotáslélektani-esztétikai kérdései foglalkoztatták. Az egyéniség és közösség viszonylatában az alkotó egyén szerepét emelte ki az arc nélküli közönséggel szemben. Ezzel két oldalról is nagyon határozottan elkülönítette magát más elemektől: állást foglalt a Naumann nevével fémjelzett »lesüllyedt kultúrjavak« elmélete és a romantikus örökségként a közösség »költői« szerepének kisértése ellenében egyaránt” – írja KÓSA.² A magyar egyéniségkutató iskola alapmunkája ORTUTAY Gyula *Fedics Mihály mesél* című kötete.³ Ebben a módszertani jelentőségű munkában ORTUTAY a következőképpen foglalja össze céljait: „Feladatomnak éppen azt tekintem, hogy a magyar paraszti társadalom és kultúra régiebb s szigorú közösségi rendjében kifejlődhető alkotó egyéniségek sorsát figyeljem meg: mennyiben fejtheti ki alkotó erőit az egyéniség a közösség megszentelte hagyományokon keresztül. Éppen az egyéniség és a közösség által őrzött hagyomány közötti sajátságos feszültség adja kezünkbe a kulcsot a népi kultúra lényegének megértéséhez...”⁴ ORTUTAY idézett művében bemutatja a népmesekutató fontosabb iskoláit, kutatóit, azokat, akik hozzájárultak ahhoz, hogy a mesemondók egyéniségének kutatása is előtérbe kerüljön. ORTUTAY összefoglalja a mesemondó-centrikus nép-

¹ Kósa 1989; Lüthi, M. 1971.

² Kósa 1989, 238.

³ Ortutay 1978.

⁴ Ortutay 1978, 8, 9.

mesekutatás történetét, hangsúlyozza – Asadowskij, valamint Sokolow munkáira hivatkozva –, hogy az orosz kutatóké az érdem, „hogy a mesevizsgálat körébe a mesemondók egyéniségének a vizsgálatát is belevitették”.⁵ Történeti összefoglalásában nem hiányoznak az utalások az egyéniség-központú mesekutatás magyar előzményeire sem, Bünker és Kálmány egy-egy mesemondó anyagát tartalmazó kötetekre.⁶ ORTUTAY a kutatás-történeti bevezető után ismerteti Fediccsel való találkozását, a mesék lejegyzésének történetét, majd bemutatja Bátorligetet, Fedics Mihály lakhelyét. Mielőtt rátérne Fedics Mihály mesemondásának bemutatására, vázolja a mesemondó életrajzát, majd egyéniségének bemutatása következik, valamint ismerteti a mesemondó mesei világgépének fontosabb mozzanatait és kapcsolatát a néphithez. A későbbiek során ORTUTAY *Fedics Mihály mesél* című kötete követendő példává vált a magyar mesekutatók számára. Az ORTUTAY által szerkesztett *Új Magyar Népköltési Gyűjtemény* biztosított teret az egy mesemondót⁷ vagy egy közösség mesemondóit és azok repertoárját bemutató köteteknek.⁸ Az *Új Magyar Népköltési Gyűjtemény* az egyéniségkutató iskola mintaadó sorozataként indult. KÓSA a már idézett tudománytörténeti munkájában megjegyzi, hogy „épp ennek a sorozatnak a darabjai között az 1960-as évektől egyre több olyan jelent meg, mely nem sorolható be az egyéniségkutató iskolába. Az ide kapcsolódó újabb eredmények külön tanulmányokban és a hatvanas évek végétől elsősorban Erdélyben jelentek meg (Faragó József, Nagy Olga, Vöő Gabriella, Szabó Judit, Ráduly János kötetei)”.⁹ A fenti munkákon kívül még jó néhány mesemondó-központú munka született, a fontosabbak közül csak néhányat említenék: a *Ciganisztikai tanulmányok* köteteit (ezek közül Berki János meséit tartalmazó kötetet¹⁰ és a kaposzentjakabi mesemondást vizsgáló munkát¹¹), valamint Burgenland elbeszéléskultúrájának GAÁL által ismertetett gyűjteményeit¹², ezen kívül a kétnyelvű mesemondás mesélői közül Vasile Gurzu¹³

⁵ Ortutay 1978, 12.

⁶ Ortutay 1978, 5.

⁷ Dégh 1941; Erdész 1968; Bálint 1975; Nagy 1991.

⁸ Banó 1941; Kovács 1943; Dégh 1955–60; S. Dobos 1962; Béres 1967.

⁹ Kósa 1989, 262.

¹⁰ Görög 1985.

¹¹ Szapu 1985.

¹² Gaál 1985; 1988.

¹³ Domokos 1968.

(román – magyar) és Zsofka néni¹⁴ (szlovák – magyar) meséit tartalmazó köteteket. Az egyéniségekutató iskola követőinek munkái ORTUTAY mintaadó kötetének formáját követték. A gyűjtemények bevezető tanulmányainak szempontjai általában a következők voltak: a gyűjtés módját bemutató bevezető; kutatástörténeti előzmények; a mesemondó falujának bemutatása; a mesélőre gyakorolt társadalmi befolyás ismertetése; a mesemondó életsorsa; a mesemondás mikéntje, ideje és helye; alkotás-élektani adottságok; a mesemondó repertoárja; a változatok vizsgálata; a mesemondó világképe, viszonya a néphöz; stb.

Annak ellenére, hogy ezekben a kötetekben a mesemondók tevékenységét úgy kutatták, mint alkotó személyiségek tudatos tevékenységét, keveset foglalkoztak a mesemondók előadói stílusával. Az előadói stílus kutatása általában szövegeközpontú volt, azaz többnyire annyit állapítottak meg a mese előadásának mikéntjéről, amennyi a mese leírt szövegéből is kikövetkeztethető volt. Ennek oka az lehetett, hogy míg a mese szövege könnyűszerrel hangszalagra vehető volt, addig előadásának látványa korábban nehezen volt rögzíthető.

ORTUTAY a már említett, mintaadó könyvében Fedics előadói stílusáról a következőket emeli ki: „...annyira azonosul a meséje eseményeivel, hőseivel, hogy gesztusaival, sőt rokonszenvvel és ellenszenvvel követi saját meséje menetét... Minden meséjét átszövi ez a dramatikus feszültség, az összecsapó párbeszédnek hevítik, élénkítik az epikus elbeszélés lassú menetét.”¹⁵ Említi a Fedics mesemondásában megtalálható gesztusokat, és ennek kapcsán utal arra, hogy ezt a jelenséget már Asadowskij is megfigyelte, sőt „a mesék megjátszására, gesztikulálására hivatkozik még Malinowski is”.¹⁶

DÉGH Linda Pandur Péter mesemondásában hangsúlyozza a dramatikus előadókészségét. A következőket írja erről: „...egész szintársulat lakik benne. Sajnos képtelenség leírni, hogyan személyesíti meg hőseit.”¹⁷ Máshol ezt írja: „Pandur ha mesél, nem az elmondó szerepében látszik recitálni, hanem benne él a mesében, a hősökkel azonosul. Ami szemünk előtt játszódik le a mesében, azt mindig párbeszédes formában adja elő, csak az előzményt írja le. A legjelentéktelenebb epizód is hosszabb dialógusban játszódik le szemünk előtt. Ez ad bizonyos dramatikusságot me-

¹⁴ Krupa 1984.

¹⁵ Ortutay 1978, 93, 94.

¹⁶ Ortutay 1978, 93.

¹⁷ Dégh 1941, 93.

séinek, talán többet is, mint amennyit általában a paraszti mesemondóknál tapasztalhatunk, akikben bizonyos drámai készség természetesen megvan.”¹⁸

DÉGH Linda *Az egyéniségvizsgálat perspektívái* című tanulmányában felsorolja azokat a mozzanatokot, melyekben a mesemondó egyénisége a társadalom által megszabott határokon belül leginkább érvényesül, ezek között említi az előadás módját is.¹⁹ De sajnos itt sem szól a tényleges előadásról, annak eszközeiről: a hanghordozásról, a gesztusokról, arcmikáról stb.

KOVÁCS Ágnes már 1943-ban a ketesdi mesemondók vizsgálatának kapcsán megjegyzi, hogy „Sajnos arra nincs módunk, hogy a mesemondókról és a mesemondási alkalmakról lehetőleg láthatatlanul színes hangosfilmet készítsünk”²⁰ – ezzel jelezve legalább az igényét a mesemondók előadásának rögzítésére. Ugyanebben a kötetben a mesemondókról írt jegyzetekben találhatunk néhány utalást a mesélők mozdulataira is. KOVÁCS Ágnes a kalotaszegi tapasztalataira utal *A népmese látványyszerűsége* című előadásában, amely a színhagyományozás törvényszerűségeivel foglalkozó budapesti konferencián hangzott el, és ahol kifejtette, hogy a mesemondók a gesztusokkal és a mimikával törekednek a mesetartalom látványyszerű kifejezésére.²¹ A fent említett tanácskozáson több előadás foglalkozott a folklóralkotások, köztük a mese látványélményével.²² Ezekben hangsúlyozták a mesemondók előadásában a gesztusok, a mozdulatok fontosságát és azok szerepét egy-egy mese befogadásában. Külön érintették a vizuális tényezők és a szóbeli előadás stílusának kérdését, különös tekintettel az előadás helyszínének megvilágítására. Felmerült a sötétben és a világosban mondott mesék előadása közötti különbség.²³

Annak ellenére, hogy a meseelőadás látványélményének fontosságát mindinkább hangsúlyozták, érdemleges munka nem született ennek vizsgálatáról. Az egy mesemondót vagy egy falu meserepertoárját bemutató munkák néhány kivételtől eltekintve²⁴ továbbra is csak pár sort

¹⁸ Dégh 1941, 92, 93.

¹⁹ Dégh 1960.

²⁰ Kovács 1943, 42.

²¹ Kovács 1974a.

²² Guszev 1974; Kovács 1974a; Faragó 1974b.

²³ Faragó J. 1974/a; Dömötör T. 1974.

²⁴ A mese előadásának látványélménye szempontjából fontosak azok a munkák, amelyek képanyaggal próbálják a mesemondó előadását rögzíteni. Pl. Gaál 1988; Szapu 1985.

szenteltek a mese előadásának vizuális bemutatására. Ezekből a rövid ismertetésekben mégis kirajzolódik egy kép, amely alapján elkülöníthetjük a mesemondók két csoportját: a mese előadását gesztusokkal, mimikával, testmozgással kiegészítő előadók csoportját (Fedics M., Pandur P., Ribarics J.), és a merev testhelyzetben mesélő, kizárólag a hangjukkal dolgozó mesemondók csoportját (Kurcsi M., Ámi L.).

Fontos megemlíteni SÁNDOR István *A mesemondás dramaturgiája* című tanulmányát,²⁵ amely nemcsak, hogy részletesen ismerteti egy mezőkövesdi mesemondó meséjének előadását, hanem megpróbálja felvázolni a mesemondás látványának fontosabb jellemzőit is. Felsorolja az előadó mesemondás alkalmával igénybe vett eszközkészletének az előadás látványára vonatkozó elemeit, azok funkcióit. A szerző a mese előadása szempontjából (számomra kissé homályos, milyen példák alapján), három mesemondótípust különít el: az „akusztikus-stiláris típusú” előadást kedvelő típust, a láttatni óhajtó „vizuális típust” és a mese szereplőivel együtt mozgó „motorikus előadót”.²⁶

A nemzetközi mesekutatást is foglalkoztatta a mesemondás előadásának vizualitása. Csupán két kísérletet említenék meg: SATKE észak-morvaországi mesemondóról készült munkáját,²⁷ amelyben fénykép-illusztrációval rögzíti a mese előadásának a mikéntjét, majd a bevezetőben a képek alapján összefoglalja a mesemondó előadásának a jellemző jegeit; valamint BOŠKOVIĆ-STULLI mesemondójának, Ante Rančić előadásának film formájában való rögzítését és ennek az anyagnak a vizsgálatát.²⁸ A téma kutatástörténeti áttekintésének fontosabb tételei a *Enzyklopädie des Märchens* Gebärde címszavánál olvasható.²⁹

A kötetben szereplő meséket és a mesemondásra vonatkozó adatokat 1990–1998 között, Szűcs Lászlóval való első találkozásunktól haláláig folyamatosan gyűjtöttem. Munkámban, amely a budapesti ELTE Folklóre Tanszékén a szakdolgozatom volt, azzal, hogy egy mesemondó személyiségének, mesemondási szokásainak, valamint teljes repertoárjának a bemutatására vállalkozom, a tanszékünkre jellemző módon, az egyéniségközpontú mesekutatás irányát követem. Néhány pontban eltérek a fent

²⁵ Sándor 1964.

²⁶ Sándor 1964, 530.

²⁷ Satke, 1958.

²⁸ Bošković-Stulli, 1985.

²⁹ Wehse 1986, 782, 792.

említett iskola monografikus feldolgozásoknál megszokott mintájától. Ugyanis Szűcs László mesemondási stílusa nagymértékben befolyásolta kutatásom irányának kialakulását Meséit hallgatva, arra a következtetésre jutottam, hogy a hű szövegközlés mellett elengedhetetlen valamit a mese látványélményéből is visszaadni. Ez határozta meg munkámat. A szövegjegyzések mellett néhány mesénél egy erre a célra kialakított jelrendszerrel megpróbáltam a mesemondás látványélményét is leírni. E leírás, ha nem is lehet segítségével maradéktalanul rekonstruálni a mese előadását, mégis hozzásegített ahhoz, hogy összefoglaljam a mesék előadásának néhány jellemzőjét. Szűcs László meseelőadásában szereplő gesztusok bemutatása az eddigi egyéniségkutató meseiskola munkáihoz képest új.

SZÜCS LÁSZLÓ ÉLETE

Szűcs László életének ismertetése előtt fontosnak tartom annak a szövegnek a közlését, amelyben egy mesélés alkalmával mutatkozott be közönségének:³⁰ „Hajdukovón születtem, de éltem én mindenfelé. A szüleim, azok nagy árendások vótak. Hetvennyócvan lánc földön laktak, árendáskottunk nagyba. És az apám az negyvenbe meghalt, az anyám meg ötvenötbe, és úgyhogy, mikó a testvérség kinősút, én vótam a legfiatalabb, két bátyám megnősút, akkó a bérlést abbahagytuk, úgyhogy tizenhárom és fél hód földet vöszögettek, ez szét lett osztva, úgyhogy énnekem kaptam a szüleimtű öt holdat, a többit meg ekapta a két másik bátyám, meg egy fél házat kaptam, akkó azt a fél házat mink eladtuk az egyik tesvéremnek, mink külön mentünk, vettünk egy másik tanyát, és akkó így kezdtünk. Így hogy tizennégy és fél hold földet mink is összevöszögetettünk, meg nagyon szép tanyánk van Ludason, a fiunk lakik ott benne mostan, mink meg Hajdúkovón, van ottan öt és fél kapa gyümölcsös, meg szőlő. Mink a feleségemmel ketten vagyunk. És így éldegélünk, sokat dógoztunk az életbe. Apánk az 1860beli születés vót, az apám, anyám meg 1880, húsz évvel fiatalabb vót, mint apám. Abba a zidőbe is vótak mán, ez második házasság vót. Mind a kettőnek a zelső meghalt, és szomszédok vótak. Apánknak a felesége meghalt, anyánknak meg a férje

³⁰ Ha idegen emberek előtt mesélt, a mesemondás kezdete előtt mindig bemutatkozott. Ez egyenlő a Voigt Vilmos által az előadás részeként meghatározott „odakészítés” folyamatával (Voigt 1972). Ezekben a bemutatkozó szövegekben állandó az édesapjára és annak a születési dátumára való hivatkozás.

halt meg, és akkó összekerütek, de húsz év különbség vót köztük, és azé maradtam én ilyen kései gyerekeknek, a legutolsó vótam a családba. És hála Istennek jó megvagyunk, csak ez a háborúnak vége lenne má.”³¹

Szűcs László 1922. október 2-án Hajdújárás (Hajdukovo, Bácska, Jugoszlávia) Barna Gergő (1860 – 1945) harmadik és Szűcs Rozália (1880 – 1955) második törvénytelen házasságának utolsó gyermekeként jött a világra. Ebből a törvénytelen házasságból öt gyerek született, de csak hárman érték meg a felnőttkort, a legidősebb, Gergő, a középső, Nándor és a legfiatalabb, László. A három édestestvérnek volt még négy féltestvére szüleik előző házasságából.

A család származását tekintve szegedi lehetett, ugyanis a környék elnéptelenedett településeire a XVIII. századtól folyamatosan szegedi lakosok költöztek. A török vész után lakatlanná vált ludasi pusztára 1740-es években szegedi dohánykertészek települtek.³² A két szomszédos település (Hajdújárás és Királyhalma [ma Bácsszőlős]) is szegedi lakosok bevándorlásával jött létre.³³ Ezek közül Hajdújárás, Szűcs László utolsó lakóhelye viszonylag kései szegedi betelepítés eredményeként lett faluvá. A Hajdújárás területén lévő homokpusztát csak 1902 után telepítették, ugyanis ekkor parcellázták fel gyümölcsösökké, szőlőskertekké. Ebben az időben mórakalmi, átokházi, csorvai, négyszéksői parasztok költöztek erre a vidékre.³⁴ A családban előforduló nevek: Barna, Szűcs, Csákány, Körmöci megtalálhatók a BÁLINT Sándor által publikált szegedi anyakönyvek névjegyzékében is.³⁵ Szűcs László így emlékezett őseire: „Anyámnak az apját ismertem. Szűcs Akarnak hítták, Vastag Akarnak³⁶ hítták az öregapámat. Úgy akasztotta fő magát abba a 32 – 33-ba, akkó. Nyócvanhét éves vót. De az anyját, aztat nem ismertem. Körmöci Margitnak hívták, Karakó Margit vót.³⁷ Hegyei származású. Apámnak a szüleit, aztat nem ismertem. Apámnak az anyja vót Csákány Verona, az édesapja Barna Antal. Az öregek sokáig Csikériába laktak, az öregapá-

³¹ Szűcs László közlése. A továbbiakban az idézőjelek közé helyezett szövegrészek, ha külön nem jelölöm, mindig tőle származnak.

³² Bálint 1976, 192.

³³ Bálint 1976, 183, 171.

³⁴ Bálint S. 1976, 171.

³⁵ Bálint S. 1976, 80, 81, 95, 96, 99.

³⁶ Ragadványnév.

³⁷ Ragadványnév.

mék, aztán együtték ide Ludasra, akkó itt laktak tizenvalahány évig Ludason, és aztán eméntek Bánátba, Mokrinyba mēntek, dohányosok vótak. És sokáig ott laktak Mokrinyba, és öregapó mēgtanút teljesen szerbú beszéni, mer ott Mokrinyba sok a szerb. És azé nevezték el Rác Antalnak, mikó visszagyütték ide lakni, akkó enevették Rác Antalnak, mer mögtanút szerbú beszélni, erre mēg sēnki sē, tudott. Akkó apámat, a boldogúttat Rác Gergőnek, apámnak a fiát a Gerust, az Rác Gerus, de Nándor bátyát azt nem mondják Rác Nándor. Rác Gerus mēg a Rác Laci. Úgy tunnak, Rác Laci, mög a Rác Öcsi (*a fia*).” A családi hagyomány szerint a nagyapa, Barna Antal bensőséges kapcsolatban volt a betyárokkal: „Rózsa Sándorra és az én öregapám jóba vót nagyon, barátok vótak a Sándorra.” Szűcs László elmondása szerint az apja is tartotta a barátságot a betyárokkal: „Sokat tanutam apámtú, a Rózsa Sándorrú sokat mesét, az a régi betyáridőru, mer ú is legénykorába, avva a Cseszkókka, Baka Csutkáva társalgott,³⁸ azok is betyárok vótak. És akkó üneki is vót vezája.³⁹ A Csészko Pista az én apámnak a komája vót. Az vót az itteni betyároknak a komandírja⁴⁰.”

Szűcs László hároméves volt, amikor a család visszaköltözött Ludasra. A költözködés gyakori volt az életükben, Ludason belül is gyakran változtattak lakhelyet, majd a 20-as évek végén Békovára költöztek, ahonnan a 30-as években újra Ludasra jöttek lakni. Ugyanis az id. Rác Gergő nagy területű földeket bérelt, ezeknek a megművelése biztosította a család megélhetését. „Ugye mi mindig nagyban árendáskodtunk, nálunk a család napszámba soha az életbe nem vót, mindig annyi vót, hogy nem kellett. Hetven-nyolcvan lánc földön árendáskodott az apám.” A bérleti szerződések lejártá és az új földek bérlése gyakori helyváltoztatással járt.

A folyamatos helyváltoztatások megnehezítették Szűcs László iskoláztatását is. Az első két iskolai évet Ludason fejezte be magyar nyelven. Harmadikos volt, amikor osztályt ismételt, ugyanis ekkor költöztek a bunyevác többségű Békovára, ahol szerb nyelven folyt az oktatás az iskolában. Erről a következőket mesélte: „A harmadikba megbuktam, de csak azé mer a tanító egy szót se tudott magyarul. Egy magyar vót az osztájba, a Pertics Lacika, az is bunyevác vót, az tudott magyarul. Ez Békován vót. Olvasni úgy olvastam én mint a vízfojás, minden jó ment, de nem tudtam felelni vissza. Mikó vót a vizsga, az én versem Krajevity

³⁸ Cseszkó Piska, Baka Csutka, helyi betyárok voltak.

³⁹ *Veza* szerb szó, kapcsolatot jelent.

⁴⁰ *Komandir* szerb szó, parancsnokot jelent.

Markó vót. Azt is emondtam, de mikó mondta a tanfelügyelő, hogy odgovori na pitanje,⁴¹ nem tudtam megérteni, hogy micsoda az, mert itt az elsőt, másodikat magyarba jártam.” A következő évben sikeresen újrajárta a harmadikat, majd a negyedik osztályt is befejezte. Még az ötödik osztályba is beiratkozott, de ekkor már a ludasi Csendőrlaktányánál lévő iskolába. „Többet mint félév mentem, utána azt mondták, hogy elég. Köllött otthon dógozni.” Így az ötödik osztályt nem fejezte be. Családjukban szigorú munkamegosztás volt, az édesapa, aki már Szűcs László születésekor hatvanesztendő volt, a munkák nagy részét a fiaival végeztette. A róla szóló történetek azt mutatják, szigorú, környezetét örökösen irányító gazda volt, aki nem engedte, hogy akaratán kívül bármi is történjen. Szűcs László így jellemezte: „Nagyon kutya ember vót apánk, nagyon szigorú hozzánk is, verni nem vert, de amit eccő megmondott, hiába menté könyörögni.”

1945-ben nősült meg, Ladancsik Juliannát vette feleségül. A fiatal pár a férj édesanyjához költözött Ludason a Kulai útra. Miután vége lett a háborúnak, és Szűcs László leszerelt, tanyát vettek a Cvijó soron, hogy odaköltözzönek. Mivel időközben Szűcs László feleségének szülei egyedül maradtak, 1950-ben az úgyszintén Ludason lévő Budzsákra költöztek az asszony szüleihez. Ezt követően 1952-ben otthagyták a budzsáki szülői házat, és a Cvijó sori tanyájukra mentek lakni. De még itt sem állapodtak meg, időközben a budzsáki házat a nevékre írtatták, így 1962-ben visszaköltöztek oda. Ez a ház néhány esztendő után megsüllyedt, ezért 1970-ben házat építettek a Ludasi soron, és odaköltöztek. Fiuk családalapítását követően pedig 1982-ben megvásárolták hajdújárású házukat, és véglegesen áttelepültek oda. Itt éltek feleségével 1998 júliusáig, Szűcs László haláláig.

Három gyermekük született. Az első csecsemőkorában meghalt. 1951-ben született meg lányuk, fiuk pedig 1952-ben.

Szűcs László élete során több alkalommal hosszabb időt töltött távol falujától. Az általa bejárt térség legtávolabbi pontjaira a II. világháború idején jutott el magyar katonaként. 1943-ban Zomborban vonult be. A kiképzés után a zászlóalját a kárpátaljai frontra vitték. Itt megsérült, és onnan sebesültként a német csapatok visszaszorításakor újabb és újabb városokba szállították. Ennek az útnak a pontos állomásait nem ismerjük, ugyanis ezekre Szűcs akkori betegsége miatt pontosan nem emlékezett. Elmondása szerint járt ekkor Kassán, Székesfehérváron, Sopron-

⁴¹ Magyar jelentése: felelj a kérdésekre.

ban, Pozsonyban és Prágában, ahol hosszabb ideig tartózkodott. Innen gyógyulása után, a kórházból való elbocsátását követően, hamis papírokkal gyalog szökött haza. Hazatérte után, 1945-ben behívták a jugoszláv hadseregbe, ahol a kőművesszaktám kitanulva még évekig részt vett az ország újjáépítésében. Itt tanult meg szerbül.⁴²

Szűcs László a 70-es években újabb utazásra szánta rá magát. A jó gazdasági haszon reményében, a téli hónapokban a zágrábi piacra járt fokhagymát árulni. Gyakran megszakítás nélkül egy hónapot is távol volt otthonától.

Szűcs László egész életében földműves volt. A föld megművelése mellett folyamatosan tartott állatokat is, de csak annyit, amennyi a család hússzükségletét és a földmennyiség igavonó szükségletét fedezte. Családja megélhetését a rendszeres búza, kukorica és az időszakos dohány-, dinnye-, fokhagymatermesztés biztosította. Szűcs László a 80-as évektől kezdve gyümölcsészettel és szőlészettel kezdett foglalkozni. Ekkor Hajdújárason egy gyümölcsöst vásároltak. Nagyon gyorsan beletanult a gyümölcs- és szőlőtermelésbe, ettől kezdve nemcsak hogy kiváló ismerője lett a gyümölcsfák és szőlőtőkék fajtáinak, betegségeinek, gondozási technikáinak, hanem megtanulta a bor- és pálinkakészítés módját is. Életének utolsó tíz évében már szántóföldjei nagy részét fia és lánya családja művelte, de egy kisebb földterületet és gyümölcsöst feleségével maguk tartottak rendben. A vasárnapok és ünnepnapok (karácsony, húsvét, pünkösd, úrnapja, Páduai Szent Antal napja, Gyertyaszentelő Boldogasszony napja) kivételével még élete utolsó éveiben is minden napot végig dolgozott. Hetente kétszer árult a palicsi piacon. A rendszeres munka nemcsak rendes gazdaságot eredményezett, hanem az ottani körülményekhez képest jó életszínvonalat is.

SZŰCS LÁSZLÓ MESEMONDÁSA

Figyelembe véve Huizinga „homo ludens”, azaz „játész ember” kategóriáját, valamint Helmut Plessner által megalkotott „síró és nevető ember” fogalmát, Kurt Ranke megfogalmazza a „mesélő ember” (homo narrans) figuráját, hangsúlyozva, hogy ezzel a kulcsfogalommal kellene magyaráz-

⁴² A jugoszláv hadseregben mesét nem mesélt, pont a nyelvtudás hiánya miatt. Soha nem volt kétnyelven mesélő mesemondó.

ni a népköltészet sajátosságait.⁴³ A mi esetünkben azért célszerű a „mesélő ember” kategória használata, mert ezzel a fogalommal határozható meg annak az embertípusnak a lényege, amelynek lételeme a mesemondás.

Szűcs László mesélő ember volt, aki, ha mesélt, abból mindig élvezhető történetet formált. Minden korban és minden társadalomban megvolt ez az embertípus, ők azok, akiknek mindig van hallgatóságuk, akik az élet mindennapi mozzanatait képesek úgy előadni, hogy azok előadásukban élvezhető történetté szerveződnek, míg mások előadásában csupán unalmasnak tűnő sztorik. A veleszületett adottság mellett az adott kor, annak kultúrája, hagyományai, társadalmi sajátosságai is formálják a mesélő ember történetmondásának menetét, annak repertoárját. Szűcs László fia, aki a faluban úgyszintén jól beszélőképességgel rendelkező ember hírében áll, már más típusú történetekkel szórakoztatja környezetét. Történeteket, vicceket mesél, a körülötte zajló eseményeket kommentálja tréfásan közönségének. Szűcs László fia nem tanulta meg apja meséit, ő csupán saját generációjának és saját környezetének a jól mesélő embere. Apja, aki egy más korszak mesélő ideálját képviselte, ezt nem is nagyon értette: „Az Öcsi nem tudja megtanulni egy mesémet se. Nem érdekli. Ő olyan vicceket tud, hogy az ember megáll, és csak bámul rá.”

Szűcs László nemcsak a saját, hanem az előző generációk elbeszélő hagyományát is életbentartó mesélő volt. A hasonló korú ludasiak csak a rövidebb igaz történeteket, a mondákat, a tréfás, erotikus meséket kedvelik. A tündérmeséken csak csodálkoznak: a valamikori öregek érdekes meséinek tartják. Előadásuk közben esetleg nosztalgiával emlékeznek vissza gyermekkorukra, amikor még ők is rendszeres hallgatói voltak a meséknek. Az igényekhez igazodva Szűcs ritkán is mesélte ezeket a történeteket. Ha a falusiaknak mesélt, leginkább tréfás és erotikus mesék kerültek elő.

Szűcs László azok közé a mesemondók közé tartozott, akik az általuk mondott mesék többségét otthon, a családban hallották. Elmondása szerint a mesék nagy részét édesapjától tanulta. Azt, hogy honnan származhatnak az általa elmondott történetek, így fogalmazta meg: „az én apám is az ű apjátú, úgy lehet a dédöregapám is az ű apjátú hallotta”.

Szűcs László életében voltak olyan időszakok, mikor gyakran élt e mesemondó tudásával, és voltak olyanok, mikor éveken keresztül nem került rá sor. A mesemondás korszakai életének fordulóihoz köthetők.

⁴³ Ranke 1967.

Ezek a következőképpen körvonalazódnak: gyermekkor, legénykor, katonaság, fiának és lányának a gyermekkora, a dohánytermesztés időszaka, unokáinak gyermekkora, a mesegyűjtés időszaka: 1990-től haláláig. Ezekben az intervallumokban sem a meserepertoárjában szereplő mesék előfordulása, sem a mesemondás intenzitása nem volt egységes.

Gyermekkorában inkább a mesék hallgatója volt, mintsem mesélője. Szücséknél családi szórakozás volt a mesemondás, Szücs László nem emlékszik olyan alkalomra, amikor a szülei a családon kívül bárkinek mesét mondtak volna. Emlékei szerint a mesemondás „a családnak maradt”. A gyerekkori mesehallgatásokra így emlékezik vissza: „Este bevótunk úve a kuckóba, és tél vót, úgye nem vót se rádió, se tévé abba az időbe, és akkó: – Apa meséljen! – Odahúzódtunk hozzá:

– Mönjetek a fenébe má, hagyjatok békit!

– Apa meséljen, apa meséljen! – Akkó ekezdte. Vót, hogy minden másnap elett meséve a Rézmonyos meg a Nap és Holdas paripa. A Rézmonyos, az vót a legkedvesebb.”A családban lévő gyerekek közül ő volt az egyetlen, aki teljesen elsajátította édesapja ilyen jellegű tudását. Bátyja, Szücs Nándor is emlékezik néhány otthon tanult mesére, viszont ezeket nemigen szokta mesélni. Szücs László elmondása szerint a „zsíros mesék” kivételével az általa ismert mesék mindegyikét kisfiúkorában tanulta. Édesanyjától hallott mese volt a *Jacsó és a Kató*, a szomszédasszonytól tanulta a *Mit álmodtál csutora?* kezdetű formulamesét, a telenként hozzájuk járó Karakó Pistától pedig a *Jámborfácsk*a történetét. A többit édesapja meséjeként tartja számon.

A mesemondás tudományát nem tanították otthon. Amit megtanult, azt a sok mesehallgatás alkalmával tanulta el. Az első meséhez köthető nyilvános szereplése az iskolában volt. „Az iskolába jártunk, ott is meséltem a tanító néninek, a Rézmonyost, a Nap és Holdas paripát, akkó a Kirájnak az elátkozott lányát. Tapsikótak. Itt a Bibicháton meséltem, amikó elsőbe meg másodikba jártam. Úgyhogy hatvanöten vótunk, és az mind egy osztály vót, első, második, harmadik, negyedik. Csak én tudtam mesélni egyedül az osztályban. Megkérdezték, hogy ki mit tud mesélni. Hát akkó vót, aki azt mondta, hogy a Juliska meg a farkast látta, mönt az erdőbe, a Mariska, a Ladancsik az mondta, hogy a Hófehérke vót, annak vót hét törpéje, de nem tudta emeséni, csak pár szót mondott. Hát akkó én ekezdtem. Legelsőbb a Rézmonyost mesétem e. Mikó vége lett, ez de biz isten igaz, a tanító néni, az úgy bámút a számra, úgy bámút, és olyan taps vót, hogy hogy hogy. Kérdezte is, hát kítű tanudad te ezt, úgy hítt Lacikám? Há mondom apámtú a boldogúttú,

ugyan nem boldogút vót akkó még élt az öreg. És hogy így eszibe van? Há mondom, így.”

Fiatal legénykorában kihallgatta bátyáinak a történeteit a „zsíros meséket”, és lassan ezeket is megtanulta. „Olyan nyóc-, kilenc-, tíz éves vótam, és ezeket mán meséték, az én bátyáim, legények vótak, az istállóba, és nagy röttyögés vót. Hat-hét legény ott vót, és úgye mit tudtak vóna beszéni, mesétek egyik a másikának. Abba az időbe nem vót ez a kaland, mint a mai világba, diszkó, meg ide megyünk, oda megyünk. Együtt a vasárnap, délután mentek a bálba, és egész héten kapáni, dógozni, ez vót a meló. És akkó vasárnap délután összegyűttek, és akkó mese vót.” Később, legénykorában ugyanúgy mesélte az istállóban ő is ezeket a történeteket.

A tréfás és az erotikus mesék mesélésének valódi ideje katonaként a magyar hadseregnél volt. Erre így emlékezik: „Este mikó lefeküdtünk, és vótak olyan haszontalan őrzetők, és fölgyűtötték a villanyt:

– Ébresztő, föl – akkó az ágyba mind főkölött ugrani, és innen kezdődött a mese.

Mindigynéknek köllött meséni, és akármilyen rövidet mondott, de röttyögős legyen, és olyan jó pikáns, zsíros. Aki nem tudott meséni, oda a kájáhon és a kájhacsövet, a húzatot kivenni onnan és:

– Édesapám küldjél ennek a nagy marha fiadnak mesét, mer nem tud meséni.

És vót ám, hogy egy este öten-hatan telefonátak, oszt akkó úgye vótunk harmincketten-hárman egy szobába. Az őrzető odajött hozzám. Aszongya:

– Figyeljétek a Szűcsöt!

És mikó én elkezdtem meséni, olyan röhej vót, de mind ez a zsíros mese vót, nem vót ott a Rézmonyos meg a Nap és Hóidas paripa. Olyan röhej vót, akkó oda jött a szakaszvezetőnk hozzám:

– Feküdj le te mosmá.

De aki nem tudott meséni, főment az ágyra, és gugyuva spekulájon hogy jusson valami eszébe, jusson valami mese eszébe. Akkó vót, akit levetköztettek szüzanya meztelenre, és a sisakot a fejire tették, azt a gojkot, a puska gojkot főkötötték a nyakáhon, meg ide a hona alá, és a szuronyt főtették a puskára, és kettő meg hajtotta át a másik szobába, hogy tanuljon ott valami mesét szüzanya meztelen.”⁴⁴

⁴⁴ A katonaságban a mesélés ugyanilyen formáját több mesemondó elmondta. Pl. Erdész 1968, 25; Bálint 1975, 16.

A katonaság után a következő mesemondási korszak azokra az évekre vonatkozik, amikor Szűcs László dohánytermeléssel foglalkozott. Ezere az évekre így emléktett: „Tíz évig termesztettük. 52-ben mentünk le a Cvijó sorra. Először dinnyéve vergődtünk. Utána kezdtük a dohányt, úgy 62-ig. A dohánysimítás, az egy nagyon portéka dolog vót. Kijelentettük, ha akartok csomózáskó egy csomó dohányt kaptok fejenként este, vagy ha nem köll a dohány, akkó ha le lesz csomózva, le lesz simítva, egy nagy bálat csinálunk, és inni-önnivaló ingyen lesz. Úgyis vót. Vót, hogy huszonöten vótunk csomózni. Na hát akkó gyüttek ám a zsirosná zsirosabb mesék. Míg simították a dohányt, addig én mesétem, mind zsiros történet vót akkó. Akkó kopogtattuk az asztalt, én kopogtattam. Ez egy duziánc⁴⁵ vót, úgyhogy rétes vót, bor, ilyen disznóság nem vót, csak rétes, két kemence kalács ki vót sütve, nagy tányérokka meg vót rakva, és ki mikó akart, akkó övött, ivott. Vótak zenészek, rendes zenészek, négyen vótak, és röggelig tartott ám.” Szűcs a dohánysimítás ideje alatt kizárólag tréfás és erotikus meséket mesélt.

A gyermekeinek és az unokáinak is mesélt, kicsi korukban a téli esti szórakozás a mesemondás volt, de a „gyermekeken-unokákon nem fogott a mese”. Egyikük sem tanulta meg a meséit. Töredékesen egyikre-másikra emlékeznek.

Szűcs László már több éve szunnyadó mesetudása találkozásunk óta újra feléledt. 1990. szeptember elsején ismerkedtünk meg. Ludason, ahol már hosszabb ideje végeztem terepmunkát, a falubeliek ajánlották Szűcs László meglátogatását, azzal az indokkal, hogy ő a bennünket érdekklő Rózsa Sándor-történetek igazi ismerője, jól beszélő, sok történetet tudó ember. Mesetudását nem említették, mert nem is ismerték meséit, csak a zsiros és tréfás történeteit. Akkor már évek óta Hajdújáráson élt, de a ludasiak még mindig maguk közé valónak érezték, akkor is és most is úgy emlegetik, mint egy ludasit. Első találkozásunkkor gyermekkoráról, Rózsa Sándorról és a betyárokról mesélt. Mivel akkortájt már jó ideje eredménytelenül kutattam mesélő ember után, mint mindenkinél, itt is feltettem a kérdést, hogy tud-e mesét mondani. A válasz így hangzott: „Hallja, én mesét olyanokat tudok, szóval ijen haramiássat meg mindent, úgyhogy én hónap reggelig is tudnák magának meséni.” Akkor két mesét mondott el, a *Szegény ember fiát* és a *Rézmonyost*. Utólag megdöbbenem, hogy többévi nemmesélés után, milyen tisztán és logikusan, minden mesei részletet helyére helyezve mondta el ezeket a meséket. Ezután rend-

⁴⁵ összejövetel

szeresen látogattam. Laci bácsi örült a mesetudása iránti érdeklődésemnek. Igyekezett a régi, már elfeledett meséket is újra rekonstruálni. A legjobban azt élvezte, amikor iskolába, táborokba vittük mesélni. A közönség előtti mesemondás élvezete még nagyobb teljesítményre sarkallta. Ugyancsak nagy volt az öröme, amikor az újívidéki és szabadkai televízió felvétel készített róla.⁴⁶ Mint a többi mesemondónak, neki is kedvére voltak a falubeli tekintélyét növelő újabb és újabb szereplések. Érzésem szerint mesetudását is a szerepelni vágyás tartotta életben. Meséit egyedülállóan gondolta, úgy hitte, hogy senki sem ismer ilyen meséket, sőt még hasonló, értékes, szórakoztató történeteket sem. Mindez családjuk öröksége.

A múltbeli dolgok megőrzésére irányuló fogékonysága nem csak mesetudásában tűnt ki. A faluban végzett terepmunkáink során a felvetett témakörök mindegyikében egyike volt a múltra legélénkebben emlékező adatközlőinknek. Kitűnően emlékezett a saját és közössége életének minden apró részletére, számon tartotta az előző generációk tudását, azokat az emlékeket is, melyeket még szüleitől és a valamikori öregektől hallott. Hitt is bennük. A meséket a múltban megtörtént valós történetekként kezelte. „Én bár úgy gondolom, hogy ez egy, egy megtörtént dolog lehetett valamikor” – mondta róluk. A mesék szereplőit megpróbálta saját valóságképéhez illeszteni. Az ördögös asszony ugyanúgy volt ördögös, mint valamikori szomszédjuk, akit boszorkánynak tartott a falu. A táltos ló, „az táltos volt, szellemileg változott át” – mondta. Mesehőseinek csodás tulajdonságait összekapcsolta az általa hitelesnek tartott természetfeletti képességű emberek tulajdonságaival. Ugyanis hitt a boszorkányok tudásában, a különféle bajelhárító, jósló, rontást leszedő praktikákban, sőt a szemmel verésben is. Úgy tartotta, hogy ő is képes szemmel verést okozni, ha nem ügyel rá. A felesége igyekezett egész évben minden bajelhárító, termékenységvarázsló cselekvést elvégezni, hogy megvédje családját a különféle bajoktól. A fent elmondottak párosultak egy nagyon racionális gondolkodással. Nagyon ügyelt a pontosságra. A logikusság igényéből fakadt, hogy törekedett a mesék valóságnak vélt eseményeit a közösségének hasonló megmagyarázatlan jelenségeivel összekapcsolni.

Szücs László folklórszövegtudása nem csak a népmesékre korlátozódott. Jó hiedelemtörténeteket, mondákat tudott mesélni. Különösen a betyárokról szóló történeteket kedvelte. Mint már említettük, elmon-

⁴⁶ Ezek a felvételek nem a mesemondását rögzítették, hanem a valamikori ludasi élet egy-egy mozzanatát.

dása szerint családja ismeretségben volt Rózsa Sándorral. A híres betyár-ról szóló történeteket emiatt nagy szeretettel mesélte. Az általa elmon-dott történetek egy csoportja a környéken játszódott, sőt találhatunk köztük olyat is, amely beszámolt Szűcs László édesapjának Rózsa Sán-dorral való találkozásáról. Betyárhistóriáiban Rózsa Sándor mindig úgy szerepelt, mint pozitív tulajdonságokkal felruházott hős, ellentétben a szegényeket kifosztó, negatív figuraként szereplő helyi betyárokkal (Cseszkó Imre és társai). Rózsa Sándort az egyszerű szegény, magyar ember védelmezőjeként emlegette. (Az 1991-es háború kitörése után, amikor a környék magyar falvaiból sorra vitték el a férfiakat katonának, egy beszélgetésünk alkalmával az akkori események kapcsán mondta a következőt: „Mindezt nem mernék csinálni, ha élne még Rózsa Sán-dor.”) A híres betyárról pontos személyleírást is tudott adni, elsorolva viseletének jellegzetes darabjait. Egy alkalommal kivittük Küllös Imola *Betyárok könyve* című munkáját, és az ott lévő képek között – „A Sán-dor” felkiáltással – első látásra felismerte Rózsa Sándort.

Balladarepertoárjában is megtalálható volt a betyártematika (*Bogár Imre, Rózsa Sándor*), ezenkívül még néhány új stílusú balladát (*Az ön-gyilkos szeretőgyilkos, Báró lány és a juhász, Gyilkos feladja magát, Sze-retőért elkövetett gyilkosság, Apjukat megölő testvérányok*⁴⁷) ismert.

Szűcs László által énekelt dalok nagy része új stílusú népdal vagy nóta volt. Viszont az énekrepertoárjában megtalálható volt néhány régebbi stílusú karácsonyi köszöntő és egy betlehemes játék néhány része.

A Szűcs család soha nem tartozott a falu vallási életében aktívan részt vállaló családok közé. A katolikus vallás gyakorlása a család életében ki-egyensúlyozott formában volt jelen. Megtartották az ünnepeket, az asszonyok és a gyerekek vasárnaponként eljártak templomba, minden este imádkoztak, életük folyamán néhányszor jártak búcsúban (Szege-den, Vodicán, a szabadkai Szentkúton, Doroszlón), rendelkeztek olvasó-val, de nem voltak rózsafűzér-társulat tagjai,⁴⁸ az asszonyok nem jártak el más vallásos asszonyokhoz imádkozni, nem vettek imakönyvet, sem bib-liát, nem meséltek otthon bibliai történeteket. Szűcs László is ezt a típu-sú vallásosságot követte. Imádságai között találtunk egy nagyon szép *Kakasok szólnak...* kezdetű archaikus imádságot.

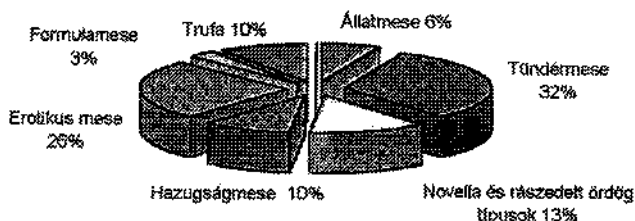
⁴⁷ A balladák típusmeghatározása Vargyas 1976 alapján történt, kivétel csak a Sze-retőért elkövetett gyilkosság, Apjukat megölő testvérányok esetében történt, ez a típus a fenti kötetből hiányzik.

⁴⁸ Szűcs László felesége néhány éven át rózsafűzér-társulat tagja volt.

Felmerül a kérdés, hogy a Szűcs család folklórhagyományára mennyire a szájhagyományozódás terméke, van-e benne olyan anyag, amelyet Szűcs írott formában ismert meg, s amelyet ő maga alakított saját és közönsége normái szerint. Eddigi beszélgetéseken, megfigyeléseken alapuló tapasztalataim azt mutatják, hogy Szűcs Lászlók családi hagyományára mentes a ponyva, a könyv hatásától. Szűcsék családja nem volt könyv olvasó család. Mesemondónk életében az olvasásnak semmilyen szerepe sem volt, viszont az utóbbi néhány évben a tévézés és rádióhallgatás fontos mindennapos tevékenységgé vált a családban, ám ezek hatása sem fedezhető fel meserepertoárjában.

SZÜCS LÁSZLÓ MESEREPERTOÁRJA

Szűcs László harminckét mese variánsait mesélte el jelenlétemben. Meserepertoárjának műfajok szerinti megoszlása a következő: 2 állatmese, 10 tündérmese, 1 rászédett ördög-mese, 3 tréfás mese, 3 hazugságmese, 8 erotikus mese, 3 novellamese, 1 formulamese, 1 beugrató mese (1. ábra). SÁRKÁNY Mihály a fontosabb mesegyűjtemények egy-egy mesélőjének repertoárját műfaji megoszlás alapján elemezte.⁴⁹ Vizsgálatának végén megállapította, hogy a nagy tudású mesélők repertoárjában általában túlsúlyban vannak (50% felett) az „igazi” mesék (tündérmese, legendamese, novellamese, rászédett ördög-típusok). Ezt a jelenséget azzal magyarázta, hogy a nagy egyéniségek „nem mesélnék akármit, hanem a nehezebben megformálható, rangosabb igazi mesékre specializálják magukat”.⁵⁰ Szűcs László repertoárja eltér a Sárkány által vizsgált mesemondók (Borbély, Fedics, Pandur, Palkóné, Tót Szőkené, Ármi) meseanyagának

1. ábra. Szűcs László meserepertoárjának műfajok szerinti megoszlása

⁴⁹ Sárkány M. 1971.

⁵⁰ Sárkány M. 1971, 167.

műfaji arányaitól. Szűcsnéi az igazi mesék jelenléte csupán 43%-s. Mese-
kincsében hangsúlyosan vannak jelen, 25%-kal, az erotikus mesék.

Szűcs László mesekincsében található műfajok százalékos megoszlása
sokban eltér a Ludason eddig összegyűjtött mesei műfajok ilyenfajta
számszerűsítésétől. A faluban eddig összegyűjtött ötvenhat népmese
39%-a tündérmese, 16%-a erotikus mese, 8,9%-a állatmese, 8,9%-a no-
vellamese, 7,1%-a legendamese, 5,3%-a tréfás mese, 5,3%-a hazugság
mese, 3,5%-a rászedett ördögökről szóló mese. Itt említeném meg, hogy
Szűcs meserepertoárjából teljesen hiányzik a legendamese, ennek elle-
nére a falusiak körében népszerű.

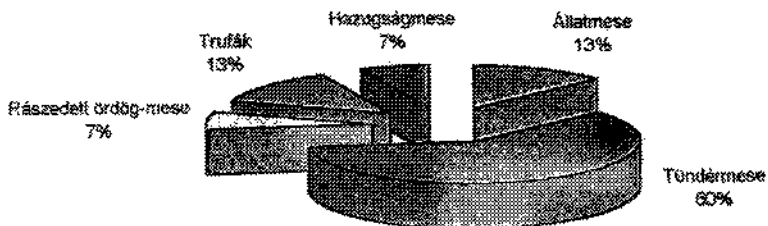
Szűcs László meseanyagában el kell különíteni azokat a meséket, ame-
lyeket rendszeresen mesélt, azoktól, amelyeket csupán ismert, azaz
passzív mesetudását képezte. A harmincegy mese közül két tündérme-
sét (*A sánta farkas, Mars a zsákba*) és egy Mátyás király történetet (*A
suhintott leves*) eddig csak töredékes formában adott elő. A hazugságme-
sék közül egy mesekezdő formula kivételével Kubin Pista történeteiként
szerepelnek. Néhány meséjét (*Az ördögök, A medve mög a Jancsi, A
jámborfácska, A szamár*) csak 1996-ban és 1997-ben mesélte el először.
Nem jutottak eszébe. Ugyanez a helyzet néhány más meséjével, melye-
ket megismerkedésünkkor gyakran mesélt, utána, ha külön nem emlí-
tettem őket, elfeledkezett róluk (*Vörös Vitéz, A szürke ló és a farkas,
Űti lapocka, Tilinkó*). A fent említett meséken kívüli szövegek alkották
Szűcs László tényleges meserepertoárját. Ide azokat a meséket sorolom,
amelyeket az elmúlt nyolc év során a különféle szervezett (iskolai és tá-
bori mesélések) és spontán mesemondások alkalmával előadott. E cso-
portba a műfajok megoszlása szerint a következő mesék tartoznak: 1
állatmese (*A félig nyüzött bakkecske*) 4 tündérmese (*Nap és Holdas pa-
ripa, A király elátkozott lánya, A Rézmonyos, A szegény embr fia*), 2 tré-
fás mese (*A szegény embr, Jacsó és a Kató*). Az erotikus mesék csoportja
is a tényleges meserepertoárhoz tartozónak tűnik, de ezek besorolása
már kevésbé lehet pontos, ugyanis ezeket jóval ritkábban hallottam
mesélni, mivel csak megfelelő közönség előtt adta elő őket, megfelelő
alkalmakkor. Az erotikus meséket először egy disznótort követő vacsora
után hallottam, akkor az előadás az ott lévő férfiaknak szólt. Ezek után
egy látogatás alkalmával magam kértem az elmondásukat. Mesélésük kö-
vetkező alkalma Berecz Andrással tett látogatásomkor volt. Berecz ér-
deklődése inkább a tündérmesékre irányult volna, de Szűcs vendége
láttán megfelelőbbnek tartotta „még gy jó zsírosat” bevezetéssel az eroti-
kus mesék előadását. Csak ezek elmondása után tért át egy tréfás mese

beiktatásával a kért tündérmesék elmondására. E látogatás után már megfordult a fejemben, hogy ezek a mesék úgy viselkednek Szűcs meseanyagában, mint egy önálló repertoár. Míg máskor minden nehézség nélkül átvált az egyik meseműfajról a másikra, majd újra visszatér az előbbi meseműfajhoz, addig ezek mesélése közben, ha jó hallgatóságra talál, nem hajlandó műfajt váltani. Figyelemre méltó ez az átváltása a teljes erotikus meseanyag elmondása után egy másik műfajra. Ilyenkor nem tündérmese elmondásába kezd, még ha annak a mesélését is kéri tőle, hanem inkább tréfás mesét mesél „Majd eemeséjük először a szegény embert” bevezetéssel. A fenti elgondolásaimat megerősítették Szűcs következő olyan szereplései, ahol az erotikus mesék mesélése közben újra megismétlődött a fent már leírt jelenség.

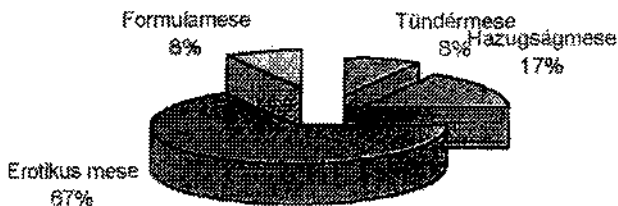
Szűcs László meserepertoárjának kis hűján felét édesapjától tanulta (2. ábra). Ezek nagy része tündérmese, szerepel közöttük még két állatmese, két tréfás mese, egy rászedett ördög-mese, valamint egy mesekezdő formulaként megjelenő hazugságmese (3. ábra). Szűcs László édesanyjától

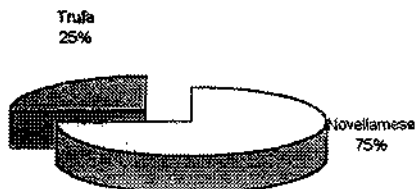
2. ábra. Szűcs László meséinek forrása

3. ábra. Szűcs László apjától tanult meséinek műfajok szerinti megoszlása

4. ábra. Szűcs László falusiaktól tanult meséinek műfajok szerinti megoszlása

5. ábra. Szűcs László anyjától tanult meséinek műfajok szerinti megoszlása

csupán négy mesét tanult meg: három Mátyás király-történetet és egy tündérmesét (5. ábra). A meserepertoárjában található többi mesét – ezek többségében erotikus mesék – a falubeliectől tanulta (4. ábra).

A tipológiai vizsgálódások közben feltűnt néhány olyan sajátosság, amelyekre az alábbiakban hívnám fel a figyelmet néhány mese példáján.

A *Nap és Holdas paripa* című mese az Égitestszabadító, a Párviadal a hídon és a Hatan a világ ellen típusok típuskombinációja (AaTh 328A^x 300A 513A). A *Magyar népmesekatalógus*⁵¹ csak három ilyen összetételű mesét említi: FARAGÓ székelyföldi⁵², Bodnár nyírségi⁵³, valamint KÁLMÁNY egyházaskéri⁵⁴ meséjét. Szűcs László meséjével a legtöbb rokonságot a KÁLMÁNY által gyűjtött *Csinosomdrága* című variáns mutat. Mindkét mesében az Égitestszabadító típus ritka változatával van dolgunk, ugyanis ezekben a mesékben a Nap és Holdas paripa képezi a mesekezdő hiányt az elrabolt égitestek helyett. A mesékben az elnevezésen kívül még utalást sem találunk arra, hogy a mesében szereplő lovaknak közük lenne

⁵¹ Dömötör 1988, 50,153, 283.

⁵² Faragó 1955, 5–20.

⁵³ Bodnár EA 10137

⁵⁴ Kálmány 1914a, 23–29.

az égitestekhez. Egyik szövegből sem tűnik ki, hogy miért nevezik így őket.⁵⁵ Kevés esetben tudunk hasonló, az égitestekre csupán a nevükkel utaló lovak előfordulásáról. BERNÁTH Lajos a XVIII. századi népmesékről szóló értekezésében közli a kecskeméti református gimnázium professzorának, Császári Losi Pálnak 1805-ből származó lakodalmi köszöntőként írt verses meséjét, melyben szó esik egy „Holdas, s napos paripáról”, melyet az „Atzél kovács” a „tsink embertől”, a paripa tulajdonosától elrabol.⁵⁶ Elképzelhető, hogy az égitestekre csupán a nevükkel utaló lovak előfordulása kapcsolatba hozható az Égitestszabadító mesetípus egyes változataiban előforduló mozzanattal, miszerint az elrabolt égitesteket a sárkányok lovai hordozzák. Különös utalást találunk IPOLYI Arnoldnál az égitestek elrablására és a napot, holdat és a csillagokat homlokán hordó táltos lóra. Eszerint: „...mikép egy sárkány miután a város összes hölgyeit kipusztítá, s a táj vizeit felitta, végre a *napot* és a *holdat* az égről lefalja; a sötét és bús országnak most, a király istállójában lévő *tátos* és *csikaja*, a *nap* és a *hold* meg a *csillaggal* homlokán, *szolgál* naponta és éjente körülhordatva az országban *nap* és *holdvilágul*; mire ez azonban nem melegít és semmi sem nőlhet, a királyfi a táltoson kénytelen a sárkány ellen a nap visszaszerzésére küzdeni; a sárkány anyja a vasorrú bába ekkor a tátost is elragadja, míg végre a közönséges mesei fordulatokkal a hős azt legyőzi s a tátost és a napot visszakapja.”⁵⁷ Úgyszintén IPOLYI gyűjteményéből való az a mese, mely ugyan nem sorolható az Égitestszabadító mesetípushoz, de mesekezdő szituációja részben megegyezik a ludasi és az egyházaskéri változatéval. A hős elindul megkeresni Mátyás király elrabolt holdas lovát, „mely éjen amerre ment vele, bármily setétben, az egész tájat megvilágította”.⁵⁸ Az említett mese gyűjtési helye Szeged. Lehet, hogy nem jelentéktelen tény az sem, hogy mindhárom égitestnevű paripa kereséséről szóló változat a szegedi nagytáj területéről került elő. A ludasi és az egyházaskéri változatok esetében egyértelmű a mesék Égitestszabadító típushoz való sorolása. Elképzelhető, hogy az általunk említett Nap és Holdas paripa eredeti funkciójában égitesteket hordozó, világosságot sugárzó ló lehetett, mint ahogy az Égitestszabadító típus más változataiban is előfordul.

⁵⁵ Valószínű egy Napos Holdas paripa > Nap és Holdas pripa változás. Emiatt a mese címének helyesírása is bizonytalan, lehetséges lenne a Napésholdas elnevezés is.

⁵⁶ Bernáth L. 1902, 295 – 298.

⁵⁷ Ipolyi 1854, 264.

⁵⁸ Kálmány L. 1914/a, 104.

Az Égitestszabadító típus a Hatan a világ ellen (AaTh 513A) típusal kot típuskombinációt. A szegedi mesehagyomány gyűjteményeiben ritkán fordul elő a Hatan a világ ellen típus. Az említett egyházaskéri változaton kívül megtalálható TÖRÖK gyűjtésében,⁵⁹ valamint KATONA Imre *Tündérmesék Tápérről* című kötetében, ahol a gyűjtő a következőket írja erről a mesetípusról: „E mese a magyar nyelvterület keleti részén ismert, ott sem sok változatban, tápai szövegünk tehát tudományos nyereségnek tekinthető.”⁶⁰

Figyelemre méltó *A Nap és Holdas paripa* című mesében található Király Kis Miklós név előfordulása. Szűcsnél ez az elnevezés csak a sárkány szájából elhangzott mesei formulában őrződött meg („Ha Kiráj Kis Miklós itt vóna, a tenyerembe tenném, és a tenger közepibe fújnám”). A név mesei és irodalmi előfordulásával többen foglalkoztak.⁶¹ KOVÁCS Ágnes a Királyfia Kiss Miklós és a Krajević Marko neveket összehasonlítva felhívja a figyelmet arra, hogy bár nem bizonyos a két személy között lévő genetikai kapcsolat, a „vezetéknev hasonlósága azonban jelez valamit, ha mást nem, névadási divatot történelmünk egy szakaszán”.⁶²

A medve mög a Jancsi című mese A loncsos medve (AaTh 327C) mesetípus változata. A *Magyar népmesekatalógus* hasonló, önmagában álló cselekménytípus kilenc variánsát tünteti föl, ebből kettő csongrádi gyűjtés (TÖRÖK, KÁLMÁNY), egy Torontál megyei, egy pedig aradi. Ebből arra következtethetünk, hogy a szegedi mesehagyományra jellemző ez a típus. A mesekatalógusban feltüntetett önálló típusok mind múlt századi és század eleji gyűjtések, a legújabb változat 1936-ból való.

Szűcs László *A Rézmomyos* című mese általunk lejegyzett első változatakor A segítő ló (AaTh 531) mesetípust mint önmagában álló cselekménytípust mesélte el. A következő változatot már kiegészítette egy másik típus töredékével, mondván hogy ezt a részt eddig elfelejtette, de idetartozik. Ezek után következetesen a második változat szerint mesélte a mesét. A kiegészített rész Az aranyhajú kertészbojtár vagy A vitéz juhászlegény típus töredékes változata, pontosabban ennek a mesetípusnak az a része, amelyben a hős táltos lova segítségével győz a vitézi játékokon, de ismeretlen marad a harmadik napig, illetve magas fa vagy torony tetejére ugrat fel, és ezáltal megszerzi a királykisasszony kezét. Szűcs László meséjében a mesehős a királylány kezéről lemondva, elhagyja otthonát, és

⁵⁹ Török 1972, 389–397.

⁶⁰ Katona 1977, 263.

⁶¹ Tarnóc 1967; Kovács 1985.

⁶² Kovács 1985, 139.

ekkor kezdődik A segítő ló mesetípus cselekménysorozata. Valójában nem látszik indokoltnak az AaTh 314 típus töredékes előfordulása.

A mesében szereplő Rézmonyos nevet sem más mesében, sem a *Magyar Névtani Dolgozatok* népmesékben szereplő tulajdonnevekkel foglalkozó füzeteiben nem találtam meg, sőt utalást hasonló név előfordulásáról. A mesemondó értelmezése szerint a *Rézmonyos* név 'rézszínű csődört' jelent. A *monyas* a szó 'tojás, illetve csődör, ménló' jelentésben ismert.⁶³ Fontos lehet, hogy KATONA Imre tápai gyűjtésében szerepel egy Rézló nevű paripa.⁶⁴

A *szegény ember fia* című mese egy különös variánsa Az aranszörű bárány (AaTh 571) mesetípusnak. (Rokonságot mutat A ganajttúró bogár [AaTh 559] mesetípussal is.) Szűcs László változatában a nevetés tárgyát a különös kocsihoz hozzáragadt emberek képezik. A kocsi különlegessége, hogy motor nem hajtja, állat nem húzza, és magától megy. Hasonló variánst GAÁL Károly közöl Középpulyáról *A csodakocsi* címmel. Ebben a mesében a mesehős egy virágokkal kidíszített szánkót készít, melyet kocsiként is működtethet. Egy városba érve a kíváncsiskodók hozzáérnek és hozzáragadnak (lányok, a lányok fenekére csapó asszony), közben a szoknyájuk felhúzódik a nyakukba, és így vonulnak be a királyi palotába, ahol a különös látvány megneveteti a királylányt.⁶⁵ Sem a KOVÁCS Ágnes szerkesztette *Magyar népmesekatalógus*, sem a BERZE NAGY János által összeállított mesekatalógus nem említi hasonló redakciót. Propp, aki a rituális nevetésről értekezik a sohasem nevető királykisasszony mesetípus kapcsán, ugyancsak nem említi hasonló változatot.⁶⁶ A fenti variáns vizsgálata további kutatásokat igényelne.

SZÜCS LÁSZLÓ MESÉINEK A LUDASI ÉS A SZEGEDI MESEHAGYOMÁNYHOZ FÜZŐDŐ KAPCSOLATA

Szűcs László meseanyagát célszerű a helyi és a szegedi nagytáj mesehagyománya szempontjából megvizsgálni.

A ludasi mesehagyományt csak szórványos adatokból tudjuk rekonstruálni. Ludas archaikus népi kultúráját csak a 60-as években fedezték fel

⁶³ *A magyar nyelv értelmező szótára* V. kötet. 1966.

⁶⁴ Katona 1977.

⁶⁵ Gaál 1988, 293. Gaál At 571 II–III számon határozza meg a mesetípust.

⁶⁶ Propp 1988.

a kutatók. Kivételt képez az a szegedi cserkészcsapat, amely a faluban már a 40-es évek elején honismereti gyűjtést végzett. Ez az anyag a falu nevének eredetét magyarázó mondától eltekintve nem tartalmaz más epikus folklóralkotást. Az 50-es években az újvidéki Király Ernő népdalok és balladák után kutatott a faluban. Ekkor Szűcs Lászlónál is járt, aki betyárballadákat énekelt neki. Találkozásuk során a mesemondás kérdése fel sem merült.

1961-ben Ludason az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Tanszékének hallgatói végeztek néprajzi gyűjtőmunkát. Az összegyűjtött anyagot a tanszék archívumában helyezték el.⁶⁷ A fent említett gyűjtés anyaga részben a budapesti Néprajzi Múzeum Ethnológia Adattárában is megtalálható.⁶⁸ Az anyag egy részét, a balladákat önállóan publikálták.⁶⁹ Feltehetően ebből a gyűjtésből származik a Matijevics Lajos által közölt ludasi szöveg is, Bartovics István története, amely *A pörgő kotla* címen jelent meg.⁷⁰ A bevezetőben MATIJEVICS a falu mesemondói hagyományáról a következőket mondja: „Az idősebbek között főleg a férfiak a mesemondók és mesekedvelők, viszont a fiatalabb nemzedék lányai mesélnek szívesebben.”⁷¹ A ludasi mesemondót, Bartovics Istvánt is bemutatja röviden: „Különösen a Ludasi tóval, a nádassal kapcsolatos eseményeket, rémtörténeteket, hiedelmeket kedveli, a legjelentéktelenebb eseményekből is izgalmas történetet formál. Előadásmódja igen meggyőző, mert ő semmit sem hallott, mindenhol jelen volt »a saját szőmömme láttam« vagy »envelem törtint mög.«⁷² *A pörgő kotla*, bár a közreadó meseként publikálja, a környékhez köthető kincsmondák egyike.

PENAVIN Olga a *Jugoszláviai Magyar Népmesék* két kötetében öt ludasi mesét közöl. Az első kötetben található *A királyfi meg a szolgáló* (AaTh 510 A) és *A kapuvár kisasszony*⁷³ című mese PENAVIN Olga gyűjtése.⁷⁴ Ez a szöveg arra utal hogy a mesét közlő Nagy Lidi nem volt gyá-

⁶⁷ Matijevics 1971, 229. Matijevics utal az anyag hollétére, de ezt az anyagot nem sikerült megtalálnom. A faluban gyűjtő akkori hallgatóktól tudom, hogy meséket is lejegyeztek. Ezek közül néhány közölésre került (Matijevics 1970; Penavin 1984).

⁶⁸ Penavin Olga: *Vajdasági népmesék*. EA 5542

⁶⁹ Matijevics 1971.

⁷⁰ Matijevics 1970.

⁷¹ Matijevics 1970, 74.

⁷² Matijevics 1970, 76.

⁷³ A mesék tipológiai meghatározásánál Penavin Olga besorolását követtem, Penavin 1984.

⁷⁴ Penavin 1984, I. 271, 272.

korlott mesemondó, csak a mese vázát mondja el. A második kötet négy ludasi meséjét Matijevics Lajos gyűjtötte. Ezek közül három mesét *A cseresznyefa* (AaTh 468 Az égig érő fa MNK 314C* Tündér Ilona kocsisa MNK 317* Hollóferynyiges), *A két testvér* (AaTh 567 A csodamadár feje és zúzaja + AaTh 303 Az ikrek vagy vértestvérek + AaTh 300 A sárkányölő vitéz) és a *Cigány a pokolban* (AaTh 1060 a kő szétmorzsolása AaTh 1036 A görbefarkú disznók AaTh 1084 Versenykiáltás vagy füttyülés/pattintás AaTh 1083A Párbaj a sövényen keresztül AaTh A szegény ember agyonütése AaTh A gyerekek ördöghúst akarnak enni) című Márki István mondta el.⁷⁵ Ezek a szövegek jó mesemondóra utalnak, akárcsak a Piukovics István által elmondott *Égig érő fa* (AaTh 468 Az égig érő fa MNK 317* Hollóferynyiges AaTh 556 F* A boszorkány három lovának megőrzése) című.

A fentiekén kívül rendelkezésünkre áll az a meseanyag, amely Beszédes Valéria még publikálatlan gyűjtéséből származik. A gyűjtő Szalma Máriaót tündérmesét (MNK 400A^X Árgirus; AaTh 510A Hamupipóke; AaTh 511 Egyszemű, kétszemű, háromszemű; AaTh 650 Erős János; AaTh 700 Hüvelyk Matyi) vett hangszalagra. Ezek a szövegek csupán a fenti típusok mesevázát közlik. Az adatközlő anyósa volt igazi mesélőjük, menyé az ő meséire emlékezett vissza.

Ma Ludason a legkönnyebben gyűjthető, még egyes esetekben napjainkban is mesélt szövegek már nem a tündérmesék. A falubeliek közül jó néhányan leginkább az unokáiknak mesélt rövid állatmesékre, a vallásos legendamesékre, a társaságban előadott, felnőtteknek-gyerekeknek egyaránt érdekes rövid tréfás mesékre (ezen belül is az MNK1684 Bolond Mihók típusokra), valamint az erotikus mesékre emlékeznek.

Beszédes Valériának és jómagamnak is sikerült a faluban jó néhány Bolond Mihók történetet összegyűjteni (ezek nagyrészt a [MNK 1684^X Bolond Mihók; AaTh 1691 Az ostoba ember látogatóban] típusok típuskombinációja vagy önálló előfordulása), valamint Jézus Krisztus és Szent Péter földönjárásáról néhány legendamesét lejegyezni.

A fentiekén kívül még megemlítendő Kubin István néhány hazugságmeséje. Kubin Pistát nagyotmondó, hazudozó embernek tartotta a falu. Szűcs Lászlóhoz hasonlóan őt is mesélő emberek csoportjába helyezhetjük, de Szűcstől eltérően olyan mesélőnek, kinek a szava nélkülözi a tekintélyt. Ennek oka részben a történeteiben keresendő, de okozhatta életmódja is. Tőle jegyztük le a dinkai tókról (AaTh 1960D A nagy ker-

⁷⁵ Penavin 1984, II. 100, 111.

ti vetemény) és loviról szóló (MNK 1920F^x Gyors lovak; AaTh 1889P A megreparált ló) történeteket. Az ő hazugságmeséit mesélte újra Szűcs László is „aszonta a Kubin” kezdéssel. A dinkai tókról szóló történet ketjük párbeszéde közben kibővül az óriási üst történetével (AaTh 1920A, A nagy káposzta és az óriási üst). Kubin István feleségétől is magnóra vetünk egy állatmesét, A félig nyúzott bakkecske (MNK 212A^x) típus egy variánsát.

Szűcs László repertoárja és a fent ismertetett ludasi meseanyag között kevés hasonlóságot találtunk. A félig nyúzott bakkecske (MNK 212A^x), a Bolond Mihók (MNK 1684^x), valamint A verseny ember és ördög között (AaTh 1084 Kialtási /durrantási verseny) mesetípusok variánsai megtalálhatók Szűcs László meserepertoárjában és a falu mesehagyományában is. Az egy mesetípuson belüli variánsok hasonlóságát figyelembe véve A félig nyúzott bakkecske két változata között található a legnagyobb azonosság. A Bolond Mihók típus esetében a mese cselekménye, a típuskombináció elemei azonosak, de a címadó szereplő neve egy-egy variánsban belül más. Szűcs meséjében Jacsó néven szerepel, míg a faluban gyűjtött változatokban kizárólagos a Bolond Mihók. A verseny ember és ördög között mesetípus két változata eltérő típuskombinációban jelentkezik. Érdekes egyezést mutat a Márki által elmondott *Cigány a pokolban* című mese kezdőformulája, valamint a Szűcs László által kedvelt mesekezdés, A nagy jegenyefára (MNK 196OG^{xx} Óriási állatok növények vagy tárgyak) típus.

A fentiekben ismertetett ludasi meseanyag többségében tündérmeséket tartalmaz. Ebből nem következtethetünk arra, hogy a ludasi mesehagyományban ténylegesen a tündérmese dominál, csupán arra, hogy a Ludason dolgozó néprajzosok érdeklődése a tündérmesékre irányult. A Szűcs családban ellenben a tündérmesék mesélése kizárólagosan családi alkalmakkor történt. Emiatt érthető, hogy a falu tündérmeséi és a család tündérmeséi között nemigen találunk azonosságot. Feltehetően több azonosságot találhatnánk a falu erotikus meséi (ha valaki összegyűjtötte volna) és Szűcs repertoárjában szereplő erotikus mesék között. Ugyanis ezeket Szűcs a falusiaktól tanulta (4. ábra), és nekik is mesélte. A ludasi meseanyag számbavételével bizonyítottnak látszik, hogy a Szűcs család tündérmese-hagyománya a zárt mesemondási alkalmaknak köszönve nem került be a falu közösségi mesehagyományába. Tények hiányában bizonyíthatatlan, de elképzelhető az egyezés a falu erotikus mesehagyománya és Szűcs „zsíros” meséi között. A Kubin által mesélt hazugságmesék Szűcs által való továbbmesélése az egyetlen

lehetséges bizonyíték arra nézve, hogy Szűcs és a falu között történhetett meseközvetítés.

Már említettük, hogy Ludas a szegedi nagytáj része, ugyanis a török vész után lakatlanná vált ludasi pusztára 1740-es években szegedi dohánykertészek települtek.⁷⁶ Egészen a XX. század elejéig általános volt a szegediek kisebb-nagyobb hullámokban történő bevándorlása a környékre. A ludasiak szegedi tájhoz való tartozását még ma is mutatja ő-zó nyelvjárásuk, fogadott ünnepeik, gazdálkodásuk módjának néhány eleme. Célszerűnek tartom a népmese területén is megvizsgálni a ludasiaknak, azaz esetünkben Szűcs László repertoárjának a szegedi nagytájhoz való kapcsolódását. Bálint Sándor Tombácz János meséinek közreadásakor részletesen bemutatta a szegedi mesehagyományt,⁷⁷ így ennek ismertetésétől eltekintենék. Szűcs László meserepertoárja néhány ponton rokonságot mutat a szegedi meseanyaggal. Már szóltunk az Égítetszabadtó mesetípus napos-holdas lováról, amelynek ilyen formájú előfordulása, a keckeméti töredékes példától eltekintve, csak a szegedi mesehagyományban található meg.⁷⁸ Típuskombináció szempontjából hasonlóságot véltünk felfedezni Borbély Mihály *Miklós és Örsze*⁷⁹ (AaTh 315 A hűtlen testvér AaTh 300 Sárkányölő vitéz) valamint Szűcs László *Vörös Vitéz* című meséje között. Igaz, hogy az utóbbi kiegészül A hős megköltözi az éjfél, a hajnalt és a delet (AaTh 723), típussal de a két mese cselekményének menete feltűnően hasonlít egymásra. Egyezések fedezhetők fel Borbély Mihály *A kanalastói*⁸⁰ és Szűcs *Rézmonyos* című meséje között is. Igaz, hogy ezek eltérő típuskombinációi A segítő ló típusnak, viszont a testvérek lószerezése, valamint a tiltott tárgyak felvételének módja igen sok hasonlóságot mutat.

A szegedi nagytáj meséiben gyakran előfordul, Szűcsnél is feltűnik egy nem megszokott formája a mesei formulák egyikének. A szegedi mesékben a hóst a „Hol jársz erre, ahol még a madár sem jár” helyett „Hun jársz te ere, te hitvány embör, ere még a madárnak se szabad jární!”⁸¹, illetve „Hogy gondolod aszt, mikor ide még az odavaló madár se tud együnni”⁸²,

⁷⁶ Bálint 1976, 192.

⁷⁷ Bálint 1975.

⁷⁸ Kálmány 1914a, I. 23–39; Kálmány L. 1914b, 104–118.

⁷⁹ Kálmány 1914a, II. 12, 13.

⁸⁰ Kálmány 1914a, II. 55–67.

⁸¹ Bálint 1975, 48.

⁸² Penavin 1993, 122.

vagy „Hun jársz, hun kelsz, mikor még aravaló madár se jár ere?”⁸³ formulával fogadják. Szűcs László meséjében ez így hangzik: „Hun jársz te, hun kelsz te erre, még az arra való madárnak se szabad erre járni.” Viszont hiányzik Szűcs meséiben a fenti formulának a folytatása, „kelők-járok, hajt a nyomorúság”,⁸⁴ amely BÁLINT Sándor⁸⁵ szerint is a szegedi nagytáj területén ismert, és feltehetően a balkáni folklór hatásaként kell tekinteni.

A mesemondás újabb formái figyelhetők meg Ludason. A falu néhány éve megindult aktív művelődési életének és a vajdaságban évenként megrendezett mesemondó versenynek köszönhetően, a mesemondás a faluban a folklorizmus keretein belül újjáéledt. Néhány fiatal a falu meseanyagát tovább éltetve ludasi népmesék színpadi előadására vállalkozik. A folklorizmus jelenségeként tekinthető mesemondás néprajzi érdekessége, hogy a fiatalok nemcsak az idősek meséit mesélik, hanem a mesemondás módszereit is tőlük tanulják. Szűcs László, mint a faluban legnagyobb repertoárral rendelkező, legjobb mesemondó, halála előtt részt vett ezeken a szervezett mesetanulási összejöveteleken. A mesét mondó gyerekek azóta is folyamatosan mesélik a tőle tanult meséket. Néhány jobb képességgel rendelkező fiatal előadásában látványosan megjelenik Szűcs László előadási módszerének hatása. A mese folklorizmus jelenségeként való továbbélésének köszönhetően a ludasiak körében a népmese és a mesemondás hagyományához való viszony az utóbbi időben megváltozott, a mese újra értékévé vált.

A MESÉK VARIÁNSAI

ORTUTAY a mesemondók két típusát különíti el. Az egyik típusra „a hagyományozott anyaghoz való lehetőség hű ragaszkodás, a visszaadásban lehető változatlanúság”, a másik típusra „a szabadabb, kötetlenebb előadásmód, a változtatásra, motívumok cseréjére, sőt újabb motívumok bevezetésére való tehetség, kézség” jellemző. Az első csoportba tartozó mesemondók között ott szerepel Bünker mesélője, aki évek múlva is azonos módon, szinte szó szerinti hűséggel mesélte el meséit. A másik csoportba sorolja Fedicset, akinek „meséiben az alkotó tehetség, az alko-

⁸³ Kálmány 1914a, II. 7.

⁸⁴ Bálint 1975, 7.

⁸⁵ Bálint 1975, 7.

tó személyiség vonásait fedezketjük fel”.⁸⁶ Szűcs László mesemondását a hagyományozott anyaghoz való lehetőség szerinti hű ragaszkodás jellemezte. Szűcs szerint ő semmit sem változtatott a meséin, „a mese diktálja, hogy mi következik, nem is lehet rajta változtatni” – mondta. Megismerkedésünk óta meséinek egy részét többször meghallgattam.⁸⁷ Egy-egy mese újabb és újabb változata azt mutatja, hogy Szűcs ugyan törekedett valamiféle hagyományhűségre, de a mesék újramondása esetenként mégis eltérő variánsokat eredményez.

Meserepertoárját az újrameselés alkalmával létrehozott variánsok alapján feloszthatjuk két csoportra. Az egyik csoportba azok a mesék tartoznak, melyeket majdnem mindig ugyanúgy mesél el. Ezek változatai szinte semmilyen változást nem tartalmaznak. A másik csoportba tartozó mesék eltérő változatokkal rendelkeznek, azaz minden egyes alkalommal másképp meséli őket. Az első csoportba tartozó mesék alkotják Szűcs repertoárjának nagyobbik részét. Ezek azok a mesék, amelyeket bármikor szívesen mesélt. Ezek a következők: *A Rézmonyos*, *A szegény ember fia*, *A király elátkozott lánya*, *Jacsó és a Kató*, *A szegény ember*, *Tillinkó* és az erotikus mesék. A másik csoportba tartozó mesék újabb és újabb változatai eltérnek egymástól. Az ebbe a csoportba sorolt meséket még tovább lehetne osztani aszerint, hogy milyen mértékű eltérést találunk bennük. A legtöbb eltérés azokban a mesékben következik be, amelyeket Szűcs mindig is töredékes formában adott elő, tehát nélkülözik a letisztult, szilárd formát. Ezek között találhatunk néhány olyan mesét, amelynek még a pontos mesevázát sem sikerült mesemondónknak rekonstruálni (*Sánta farkas*, *Mars a zsákba*) Ezekre a szövegekre már nem is emlékezett, nem is mesélte őket, csak a tartalmukat mondta el. A kevésbé sérült mesék közül néhányat rendszeresen mesélt. Ilyenkor az újabb és újabb emlékfoslányok hatására a logikus mesei cselekménymenetre való törekvés igényével létrehozott egy-egy újabb változatot. E csoportba sorolt mesék közül tanulságos megvizsgálni a *Nap és Holdas paripa* című mesét. A több alkalommal rögzített változatok mind eltérnek egymástól. Általában valamennyi variánsban ugyanazok az epizódok szerepelnek, és ugyanazok a szereplők vannak jelen. A szereplők általában ugyanazokat a feladatokat végzik el, sőt sok esetben ugyanazokkal a mondatokkal vannak jelen a párbeszédekben. Az epizódok sorrendje vi-

⁸⁶ Ortutay 1978, 16.

⁸⁷ A csak egyszer meghallgatott mesék a következők: *Jámborfácská*, *Medve mög a Jancsi*, *A szamár*.

szont rendszeresen felcserélődik, és mesei szerepük is változik. Ha a Propp által meghatározott funkciókat próbálnánk azonosítani ezekkel a változó epizódokkal, ugyanazoknak a részeknek gyakran újabb és újabb funkcióként kellene szerepelniük. (Pl. mindegyik változatban szerepel az a rész, amelyben Király Kis Miklós, ennek öccse és hat segítőjük betér egy királyhoz. A király különféle lehetetlen feladatokkal bízta meg őket. Ennek a résznek a mesében betöltött szerepe mindig más. Az egyik változatban a feladatokat azért oldják meg, hogy ezzel Miklós öccsének is szerezzenek feleséget, a másik változatban azért, mert a király csak a megoldott feladatokért cserében engedi szabadon a Nap és Holdas paripát, de előfordul olyan változat is, amelyben a feladatokat csak azért végzik el, „hogy hállást kapjonak”.)

A *Nap és Holdas paripa* című mese az Égítetszabadító, a Párviadal a hídon és a Hatan a világ ellen típusok típuskombinációja (AaTh 328A^x 300A 513A). Az Égítetszabadító mesetípus mesekatalógusban leírt szüzséjével megegyezik a ludasi változat, eltekintve attól, hogy itt nem a nap és a hold képezi a hiányt, hanem a Nap és Holdas paripa, valamint hogy az ország/világ kovácsa nem egy üst fémmel semmisíti meg az ellenséget. Az e típushoz tartozó epizódok megfelelő sorrendben vannak jelen. Problematikus viszont a Párviadal a hídon és a Hatan a világ ellen típusok epizódjainak sorrendje. A Párviadal a hídon típus szüzséjének csupán az a része fordul elő megszokott menetben, amely a sárkányok hídnál való legyőzésének a történetét mondja el. Feltehetően a sárkányok kastélyába való menetelésnek és az ottani beszélgetés kihallgatásának az egyik formája lehetett az a Szűcsnél mindig szereplő rész, amely az ördögös asszony macska alakban való meglátogatásáról szól. Ez a rész a ludasi változatokban az eredeti funkció hiányában nem illeszkedik a mese menetéhez. Szűcs meséjében ennek a látogatásnak a célja az ördögös asszony gyűrűjének a megszerzése. Viszont a gyűrű pontos szerepe már eltűnt a meséből. Ugyanilyen elhomályosult elemek találhatók a Hatan a világ ellen típus előfordulásánál is. Az előbbieken már kifejtettük, hogy a mese menetében annak a résznek mennyire változó a szerepe, ahol Miklós és társai a királyhoz térnek be. Szűcs László elmondta ezt a mesét néhány olyan változatban is, ahol ennél a résznél a mese törvényeivel nem egyeztethető fordulatok jelentek meg. Egyik változatban előfordul például a feladat megtagadása. „Én azt nem vállalom el” – mondja a nagynézetű, és otthagyják a királyt. A másik változatban a Miklós öccsinek szánt királylányt a nagyhajigáló úgy leüti, hogy meghal. Ezek a részek arról tanúskodnak, hogy Szűcs László a már elfelejtett fordula-

tokat nem tudja mindig a mese szabályaival összhangban újraéleszteni. Meséiben azoknak az epizódoknak ingatag a helye, amelyek szerepe már elhomályosodott. Ezeket Szűcs újabb és újabb funkcióval felruházva próbálja beilleszteni a mese menetébe. Ez nem mindig sikerül.

A KÉT SZŪCS TESTVÉR MESEREPERTOÁRJÁNK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Szűcs László mesemondásának vizsgálatokor tanulságos megvizsgálni bátyja, a jóval kisebb meserepertoárral rendelkező Szűcs Nándor (1917 –) mesemondását. Szűcs Nándor ugyanazt az édesapjuktól örökölt szöveg hagyományt őrizte meg, mint öccse. Meserepertoárja jóval kevesebb mesére korlátozódik. A családi mesehagyományból csupán néhány mesére emlékezik, köztük a gyerekkora kedvenc meséjére, *A Rézmonyosra* és néhány állatmesére. Érdekes megemlíteni, hogy Szűcs Nándor állatmeséi között találunk olyat is (*A számárka* – MNK118A^x A bárányok királya), amelyik elmondása szerint édesapjuk meséje volt, viszont öccsének a meserepertoárjából hiányzott. Érthető, hogy Szűcs Nándor a kedvenc meséjén kívül inkább a gyerekeknek való, rövidebb terjedelmű állatmeséket őrizte meg, ugyanis ő sohasem mesélt nagy társaságban, csak gyerekei, unokái szórakoztatására mondta el édesapja meséit. Jól látható a két Szűcs testvér meserepertoárjából, hogy ők ketten más-más szempontok szerint őrizték meg a családi mesehagyományt. Szűcs László, sokkal szélesebb környezetében működő mesélőként, a közönség által nagyra értékelt tréfás meséket, valamint az általa értékesnek/érdekesnek tartott tündérmeséket őrizte meg. Bátyja meseemlékezetét, mivel csak gyerekeknek mesélt, pedagógiai szempontok szabályozták.

A két testvér nem csak meserepertoárjuk tekintetében különbözik egymástól. Annak ellenére, hogy mindketten hűen ragaszkodtak a családi hagyományként örökölt mesék szövegeihez, ugyanazon mesék elmondásakor más-más előadói hatást értek el. Szűcs László a mese életszerű előadásában alkotott nagyot, meséit úgy adta elő, hogy gesztusaival, arc-mimikájával, hanghordozásával életre keltette a mesék szereplőit. Bátyja mesemondása kevésbé szuggesztív, mint öccséé. Előadásából hiányzik az a lendület, ami öccsének előadásában a mesehősöket hús-vér figurákként jelentette meg. Ezt így magyarázta: „Nem vótam olyan beszédes, mint a Laci!” Pedig kitűnően emlékszik az egyes mesékre.

Az eltérő nagyságú meserepertoár, a különböző szintű előadókészség és a más-más intenzitású mesekedv mellett a két testvér szövegtudása csak mennyiségében különbözik. Tanulságos a mindkettőjük által elmondott változatok összehasonlítása. Ezeken érezhető, hogy a testvérek közös forrásból tanulták meséiket. Azonosak a mesék típuskombinációi, azonos sorrendben következnek az egyes epizódok, sőt sok esetben a párbeszédes részeknél azonos szöveggel szólnak meg a szereplők is. (Pl. *A szürke ló és a farkas* című mesében található párbeszédes rész: „Jaj, jaj, jaj, még a másik apám fia se járt így!”) A Szűcs testvérek meseváltozatainak összehasonlítása során a mesei formulákról szerzett tudásunk is gazdagabb lesz. Feltűnő, hogy ezekben a mesékben jóval több az állandósult szókapcsolat, mint amennyiről általában a mesekutatás az egyes mesék esetében említést tesz. Valószínűleg ezek a formulák, az azonos párbeszédes részek képezik a mese azon szegmenseit, amelyek mesetanuláskor biztos pontként ágyazódnak az emlékezetbe.

A MESÉK ELŐADÁSÁNAK NEM VERBÁLIS JELEI

Szűcs László mesemondó egyénisége leginkább a mese előadásának technikájában, a többé-kevésbé ugyanúgy mondott, édesapjától örökölt szövegek elmondási módjában érhető tetten. A fent elmondottak meghatározták, hogy Szűcs László meseanyagát vizsgálva bővebben foglalkozzam a mesék előadásával.

Felmerül a kérdés, hogy mi módon lehet vizsgálni egy mesemondó előadását. A már hagyományosnak számító hangszalagos gyűjtés korlátokat szab az ilyenfajta vizsgálódásoknak. Az így gyűjtött mesék két síkon tartalmaznak információkat. Egyrészt az előadás szövegének szerkezeti-formai összetevői (párbeszédes részek és leíró részek aránya, azok stilisztikai elemzése, szókincs bemutatása stb.), másrészt az előadás akusztikai információi (hangszín változás, hangerősség, beszédtempó stb.) vizsgálhatók. Ezek az információk a mese verbális szintjéről olvashatók le. E mellett mesemondáskor megfigyelhetünk egy másik, kiegészítésre szoruló, többnyire a verbális kommunikáció jeleivel együtt értelmezhető jelrendszert, amely a meseelőadás nem verbális kommunikációs szintjének része. A nem verbális kommunikáció jelei mesemondáskor másodlagos jelentőségűek, szereptük a nyelvi jelek gyorsabb, érthetőbb befogadásában rejlik, azaz ezek nem hordoznak új információt, de a verbális szint által hordozott információk elengedhetetlen kiegészítői. Vizsgálatuk feltétele a meseelőadás vizuális rögzítése.

Szűcs László néhány filmre rögzített meséje alapján⁸⁸ a mesék nem verbális szintjének leírási módját igyekeztem létrehozni. A filmanyag alapján meghatároztam a nem verbális kommunikáció eszközeinek azokat a szintjeit, amelyek egymástól elszigetelhető módon leírhatók. Mivel ez az eszközrendszer leginkább testnyelvből áll, a legkézenfekvőbbnek a testrészek szerinti felbontása látszott. Ezek a szintek a következők voltak: arckifejezés, fejmozgás, kézmozgás, felsőtest mozgása, valamint az egyéb kategóriába sorolt, verbális információkhoz tartozó akusztikai elemek, illetve a mese mondanivalójához nem kötődő gesztustevékenységek. Szükségesnek tartottam az alsótest, ezen belül a lábmozgás vizsgálatát is, de sajnos ezt a felvétel nem tette lehetővé. Az öt szint jeleit a szöveggel párhuzamosan írtam le, ezzel megpróbálván visszaállítani a mese előadásának komplex jelrendszerét. A leírás folyamatában sok esetben szembesültem az általam felállított leírási rendszer hiányosságával. Az egyik nehézség a fent ismertetett szintek legkisebb jelölhető egységének meghatározása volt. Ezt az is bonyolította, hogy szinteken, és sok esetben az öt szint alcsoportjaiban is, egymástól eltérőek voltak a legkisebb jelölhető egységek. További nehézséget jelentett, hogy a gesztusok időbeli kiterjedését csupán a szöveg megfelelő részletének kiterjedésével tudtam mérni, mindez pedig figyelmen kívül hagyta a gesztus-mozdulat sebességét, valamint térbeli kiterjedését. Ez nem biztosított pontos időigazodást, ugyanis az előadásban ugyanaz a szó sem rendelkezik egységes időtartalommal. Hol elnyújtva, hol felgyorsított formában hangzik el. Ha a szövegben lejegyzett jelek a jelölt egységek gesztusainak pontos időtartamát nem is mutatják, a szöveghez való viszonylagosságát jelzik. A leírás nehézségét tovább bonyolította az, hogy nemcsak a gesztusokat és az arcmimikát kívántam jelölni, hanem azok szerepét is az előadásban. Az egyszerűsítés kedvéért néhány esetben a mozdulatok funkcióinak jelölésekor a hasonló kifejezés kategóriákat egy csoportba soroltam,⁸⁹ figyelembe véve azt, hogy általában ezek pontosítását a szövegből mindenki a saját értelmezése szerint kiszűrheti. Így

⁸⁸ Ezek a mesék a következők voltak: *Jacsó és Kató*, *Rézmonyos*, *Nap és Holdas páripa*, *A szegény ember fia*, *A félig nyüzött bakkecske* és a *Mit álmodtál Csutora?* Sajnos a felvétel nem az elvárásaim szerint történt. Az operatőr annak ellenére, hogy hangsúlyoztam az egész alakos kép fontosságát, csak deréktól felfelé rögzítette a mesemondót. *A Jacsó és Kató* című mesénél sok esetben még a felsőtest sem látszik.

⁸⁹ Pl. a nevetést, mosolygást és a fokozataikat egy kategóriába soroltam. A hangos nevetést a szövegen belül elkülönítettem. Az irány, hely, nagyság mutatása is egy kategóriaként szerepel, a pontos jelentés értelmezése a szövegből kiszűrhető.

igyekeztem elkerülni a mozdulatfunkciók túlságosan szubjektív eltéréseken alapuló osztályozgatását.

Néhány mese nem verbális szintjének leírása után Szücs Lászlóval újrarendattam a meséket, hogy a nem verbális szint stabilitását ellenőrizzem.

Az *arc kifejezés (I.)* leírása a legkevésbé pontos. A hű lejegyzés érdekében igyekeztem csak az egyértelműen hangsúlyos kifejezéseket jelölni. Az arcjátékot leíró jelek két csoportra bonthatók. Az első csoportba (A) azok a jelek tartoznak, amelyek az arcon látható érzelmeket mutatják. Ezek a következők:

Nevetés, mosoly (jele: n) „*Terelgeti a Katót: Tele Böcikém*”⁹⁰

Döbbenet, csodálkozás (jele: d) „...*az környes körű vassa vót az a kas-tély bevonva...*”⁹¹

Gondterheltség (jele: g) „*Hát de nincs a kirájkisasszony!*”⁹²

Zavar (jele: z) „*Ezt má régen mesétem*”⁹³

Szomorúság, bánat (jele: b) „*Hát, de szomorkodik a János*”⁹⁴

– Azonosulás a szereplővel (jele: a) „*Úúú, a róka nagyot sóhajtott*”⁹⁶

Párbeszédnél azonosul a szereplő mondanivalójával (jele: -p-) „*Én az vagyok, aki vagyok, félig nyízott bakkecske...*”⁹⁶

A fenti csoportokba sorolt jelek egyik része (2., 3., 5., 6., 7.) a mese cselekményével vagy egyik szereplőjével való azonosulás eredményét fejezi ki. A jelek másik része azokat az mozdulatokat jelöli, amelyek a mese kontextusából való pillanatnyi kilépést kísérik (1., 4.).

A fenti arc kifejezések egy része (pl. az azonosulás különféle formái) Szücs László tudatos előadói tevékenységének termékei, míg mások önkénytelen kifejezésformák (zavar, gondterheltség).

A másik csoportba (B) azok a jelek tartoznak, amelyek nem konkrét érzelmeket jelölnek. Ezek alkalmazása kizárólagosan tudatos, a jó előadásra való törekvés igényéből születnek.

Jóváhagyás (jele: j) „*Beválallak János téged is*”⁹⁷

⁹⁰ *Jacsó és a Kató*

⁹¹ *Nap és Holdas paripa*

⁹² *Nap és Holdas paripa*

⁹³ *Nap és Holdas paripa*

⁹⁴ *A Rézmonyos*

⁹⁵ *A félig nyízott bakkecske*

⁹⁶ *A félig nyízott bakkecske*

⁹⁷ *A Rézmonyos*

Hangsúlyozás (jele: h) „*legyen ezüst színű*”⁹⁸

Irány, hely, nagyság mutatása (jele: i) „...nyomás a hetedhét országnak a szélire”⁹⁹

Jelzi a párbeszéd kezdetét (jele p-) „*Te János*”¹⁰⁰

A mesemondás hatásának, eredményeinek a figyelése (jele: e) „...akkor minden az van aasztalon. Gyűrűcském terítj...”¹⁰¹

Tévedés mesemondás közben, kiigazítás (jele: k) „...vagy a János lova”¹⁰²

A mese eseményeinek lejátszása (jele: *) „...néz, néz, néz...”¹⁰³

Az arcon jelentkező kifejezésformák ritkán realizálódnak önmagukban. Előfordulásukkal gyakran párosul az azonos funkciót ellátó fejmozgás, ritkább esetben kézmozgás vagy a felsőtest mozgása.

Szűcs László mesemondásának tanulmányozásakor feltűnik néhány állandó verbális elemhez kötődő jellegzetes arckifejezés. Közülük kiemelném a *hát* kötőszóhoz kapcsolódó különös arckifejezést (a szó elnyújtott kiejtése alatt összehúzott szem, felhúzott szemöldök), amelyet a szövegben a gondterhelt arc jelével (g) jelöltem. Ez a fogalom nem fedi az arckifejezés egészét, a gondterheltség mellett – amely csupán felszíni jelentése a kifejezésnek –, ebben a taglejtésben az idő múlása is benne van (a *hát* valamiféle szünetként funkcionál).

A másik jellegzetes, Szűcs László meséiben gyakran domináló arckifejezés a mosoly. Ennek fajtái leírhatatlanok (lásd a fényképeket). A mesékben gyakran, hosszú időtartammal fordulnak elő. A *szegény ember fia* és a *Jacsó és a Kató* című mesékben folyamatosan ez az arcforma van jelen.

A *fejmozgás (II.)* leírásánál a gesztus funkcióját és annak irányát jelöltem. E szint leírásakor is csak az egyértelműen hangsúlyos mozdulatok leírására törekedtem. Az előadás ideje alatt a mesemondó feje folyamatosan mozog, ezek gyenge, térben kis kiterjedésű mozgások, egy részük a beszédhez köthető, hangok kiejtéséből fakadó mozdulat. Ezek jelölésétől eltekintettem. A fejmozgások időtartama nehezen kapcsolható a szavak időtartamához. A gesztus végrehajtásának idejét nem is próbáltam pontosan jelölni. Viszont jelölni kívántam azt a szöveghez köthető időt,

⁹⁸ *A Rézmonyos*

⁹⁹ *A Rézmonyos*

¹⁰⁰ *A Rézmonyos*

¹⁰¹ *Nap és Holdas paripa*

¹⁰² *A Rézmonyos*

¹⁰³ *Nap és Holdas paripa*

amely a fejmozgás valamilyen információ kifejezésében nyilvánul meg (Pl. „*Tik ketten mennyetek arra*”¹⁰⁴ szövegnél az irányt jelölő mozdulat a *tik ketten* szó ideje alatt történt, de a mozdulat jelentése az egész idézett szöveg alatt tart.) A hangsúlyos fejmozgás nem folyamatos. Egy hangsúlyos mozdulat után sok esetben néhány nem jelölt gyenge mozgás teljesen új pozíciót teremt.

A fejmozgás funkciói gyakran megegyeznek az arckifejezés kifejezésformáival. De tapasztalható néhány funkció, amely a fej mozdulatainál hangsúlyosabban van jelen. Gyakori, hogy a párbeszéd kezdetét, a szerepcserét vagy egy új leíró rész kezdetét egy fejbólintás vagy a fej felemelése jelzi. A mesei tér elrendezése is jól érzékelhető e szint jeleivel. A mesemondó következetesen újra és újra azonos irányba fordítja a fejét, ugyanazoknak a helyszíneknek vagy történeteknek az említésekor.

A fejmozgás iránya legtöbbször kapcsolatban van a párhuzamosan végzett kézmozgás irányával. Szűcs László előadásában a nem verbális szintek számbavétele során a *kézmozdulat (III.)* jelei a leggazdagabb információhordozók. Ez részben a mese előadásmódjából fakadhat (a mesemondó és közönsége között lévő távolság miatt többnyire e szint jelei a legjobban befogadhatók), részben pedig Szűcs László beszédmódjára jellemző, egyébként is gazdag kézgesztikuláció tényéből.

A kézmozdulatok jelölésénél rögzítettem, hogy melyik kéz végzi a mozdulatot (jobb, bal, mindkettő), hogy annak melyik része (ujj, kézfej, kar [kézfej kar könyékig és kézfej kar vállig]) szerepel a kommunikációban. Valamint jelöltem a mozdulat irányát és funkcióját.

A kéz mozdulatainak dominanciáját és milyenségét nagymértékben befolyásolja a mesemondó testhelyzete. A videóval rögzített mesék előadásakor Szűcs László konyhájukban, a korábbi mesemondásokkor már megszokott helyén, az asztal mellett ült, jobb kezével általában az asztalra támaszkodva. Ez a helyzet nem kedvezett a mindkét kezét igénybe vevő gesztusoknak. Így általában egyszerre csak egyik kezét használta a gesztikulálásakor. A mesék leírása után módomban volt Szűcs László mesélését újra meghallgatni, ekkor egy nagyobb közönség előtt, egy díszterem pódiumán állva mesélt, és folyamatosan, szinte kizárólag mindkét kezét használva gesztikulált. A mesélésakor elfoglalt testhelyzet befolyásolja a mozdulatok intenzitását, valamint meghatározza, hogy a kéz mely része fogja végezni a mozdulatot. Ülve, az asztalra tá-

¹⁰⁴ *A szegény ember fia*

maszkodva könyöktől a kart, álló helyzetben pedig az egész kart használva gesztikulál.

Az általam felállított jelrendszer nem alkalmas az ujjmozgás részletes vizsgálatára. Nem jelöltem az ujjmozgás különféle formáit (mutató, legyintő stb.). E hiányosság pótlására egy újabb kézmozgáson belüli szintet lehetett volna kialakítani.

Egy mesén belül ugyanazok a kézmozdulatok időnként ismétlődnek. A mesében szereplő formulákkal párhuzamosan megjelenő mozdulatok, a formula újbóli előfordulásával megismétlődnek. (Pl. *Ha Kiráj Kis Miklós itt vóna, a tenyerembe tenném, tenger közepibe fújnám. Mondtam édes gazdám amit látsz, azt ne lásd, amit hallsz, azt ne halld. Mos máá mindegy, Ha le lüvöd, ha nem lüvöd, lőj rá.*) Ugyanez a helyzet tapasztalható néhány tárgy, személy, jelző ismétlődésekor. Egyazon mesének két előadását összehasonlítva megállapíthatom, hogy a hangsúlyozott részek állandóak, ha a hangsúlyozás eltérő mozdulatokkal is történik a változatok azonos szövegrészénél. Itt jegyezném meg, hogy Szűcs László bátyja, a ritkán mesélő és meséiben nemigen gesztikuláló Szűcs Nándor mese-előadásában is ugyanakkor, a mesei formulákkal párhuzamosan megjelennek ezek a szöveget hangsúlyozó kézmozdulatok

A mesemondó az irányt és helyet mutató kézmozdulatok következetes használatával hozzásegíti a mesében szereplő helyek fokozottabb érzékeltetéséhez. A tengeren túl, a párbaj színhelyéül szolgáló híd, az ördöngös asszony házának az iránya egy mesén belül mindig ugyanúgy lokalizálódik. Az előadott szöveg ilyenfajta, gesztusokkal való kiegészítése segíti mesehallgatót a mese vizuális befogadásában.

A felsőtest mozgása (IV.) ritkán fordul elő Szűcs László előadásában. Megjelenésekor általában valamilyen más testrészt is aktivizáló mozdulat részekén szerepel. A fenti esetek leginkább valamilyen mesei cselekmény lejátzásakor jelentkeznek. A felsőtest mozgásakor a gyenge ismétlődő mozdulatok dominálnak.

Az egyéb jelek (V.) közé azok a mozdulatok illenek, amelyek nem tartoznak a fenti csoportok egyikébe sem, jelentőségük mégis fontos a mesemondás szempontjából. E csoporton belül két alcsoportot különböztettem meg. Az első (A) alcsoportba a szünet egyes fajtái tartoznak. Ezek a következők: beszédszünet, sóhajtás és cuppantás. Beszédszünetként¹⁰⁵ csak a mesélés közben előforduló, hosszabb ideig tartó szünete-

¹⁰⁵ *Világirodalmi Lexikon* szünet címszava erről így ír: „A kötetlen köznapi beszédben is megállunk, főként két okból. Az egyik fiziológiai: lélegzetet kell vennünk; a má-

ket jelöltük, amelyek szorosan kapcsolódtak az előadás által kiváltandó hatásához, illetve a mesemondó tévedését, a cselekmény szálának összegabalyodását fejezik ki, vagy valamilyen mesén kívüli esemény közbeiktatását (cigaretta, köhögés stb.). Szűcs László előadásai tele vannak cuppantással és sóhajtással. Ezek a legtöbb esetben szünetként funkcionálnak. Szűcs csak ritkán sóhajt vagy cuppant tartalmi összefüggés miatt, még ritkábban használja őket retorikai eszközként. Előfordulásuknak leggyakoribb funkciója szünet létrehozása. Az ilyenfajta szüneteknek sincs nagy szerepük az előadói hatások megteremtésében, csak lassítják a mese menetét. Kiválóak az időnyerésre, levegővételre, az egyik gondolat összekapcsolására a másikkal, és talán pihentetőek is lehetnek. Az események menetének gyorsaságát is befolyásolják. Csak azok a részek vannak teletűzdelve sóhajokkal és cuppantásokkal, amelyek lassú menetűek. Amikor az esemény felgyorsul, a cselekmény perog, ezt az előadói stílus is követi, akkor már mind ritkábban és ritkábban fordulnak elő a sóhajok és a cuppantások.

Az egyéb jelek (B) másik alcsoportjába azok a jelek tartoznak, amelyek olyan mozdulatokat jelölnek, amelyek nem a mesemondás miatt jöttek létre. Idetartozik a cigarettázás, ivás, kalapemelés, köhögés, közönségre való figyelés, valamint azok a kézzelések, arcsimítások, amelyek nem a mesemondás miatt jönnek létre, pl. kezét a fejéhez emeli, hogy megvakarja az állát stb. Ezek a mozdulatok is kihatnak a mesemondás egészére, befolyásolják a többi mozgást is. Pl. ha Szűcs cigarettázik mesemondás közben, akkor a kézmozdulatai megritkulnak, ugyanis az egyik keze foglalt. A cigarettázás azért is érdekes, mert mesemondónk mesemondás közben csak kézben tartja a cigarettát, esetleg a hamut szórja le róla, egyik kezéből a másikba helyezi át, de nem szív bele. A most tárgyalt csoport egyik sajtóságos, sok szempontból nem ebbe a kategóriába sorolható alcsoportja, a mesemondást megszakító, a közönségre való figyelmet mutató mozdulatok csoportja. Az általunk vizsgált mesékben ezt a kategóriát jelölő jel ritkán fordul elő. Ennek oka, hogy az úgynevezett közönség nem reagált megfelelően a mesemondásra. A jelen levő emberek mind el

sik logikai: megfontoljuk mondanivalónkat vagy keressük a hozzá illő kifejezést. Az effajta beszédszünetek nem »beszédesekek« kifejező jellegük nincsen. (...) nyugodt, egyenletes kedélyállapotot tükröz pontosan kimért betartása, s izgatott, heves érzelmekre vall a kívánt szünetek elhagyása, indokolatlan szünetek közbeiktatása, a szünet szokványos időtartamának feltűnő csökkentése vagy elnyújtása." Szerdahelyi 1992, 833.

voltak foglalba az általuk végzett munkákkal (bevilágítás, kamera kezelése, fényképezés), és nem a mese élvezetének adták át magukat. Ezt a mesemondó nagyon jól érzékelt (sajnos ez a mesemondására is kihatott), és csak ritkán törekedett a mese és a körülötte lévő világ összekapcsolására. Az egyetlen példaként a *Rézmonyosban* előforduló részt említhetnénk, ahol Szűcs az aranytárgyakkal teremtett világosságot a felvételhez szükséges lámpák fényéhez hasonlítja. Ehhez hasonló kapcsolatteremtésre, a mesében szereplő dolgok sajátos mesén kívüli hangsúlyozására más esetekben, amikor nagyobb közönség előtt mesél, gyakran találhatunk példát. (Pl.: Az ördögös lány szépségét ismertetve a szépség valóságát és rendkívüliségét azzal hangsúlyozza, hogy megjegyzi: ő is szívesen megsimogatná vagy elfogadná a lányt.) Ebben az esetben nem szakítja meg a mesemondást. Más típusú, a mese menetétől független az a kiszólási forma, amikor a mesemondást megszakítva reagál a körülötte lévő dolgok valamelyikére, pl. tüszentésre.

A nem verbális kifejezésformák vizsgálatát nem sikerült Szűcs László meserepertoárjának egészére kiterjesztenem. Három tündérmesének, egy tréfás mesének, egy formulamesének és egy állatmesének az előadása alapján nem lehet elkülöníteni az egyes mesei műfajok előadása közötti eltéréseket. De ez alapján úgy tűnik, hogy a mesék előadásában szereplő nem verbális kifejezésformák gazdagságát nem a műfaji sajátosságok, hanem a közönség érdeklődése, mesemondás alkalmá, a hely és a szövegtudás határozza meg.

IRODALOM

- Aarne, Antti – Thompson, Stith
1961. *The Types of the Folktale*. Helsinki. /FFC 184./
- Balázs Géza
1983. *Tulajdonnevek a magyar népmesékben*. Budapest, II. /Magyar Névtani Dolgozatok 30./
- Balázs Géza – Várkonyi Anikó
1987. *Tulajdonnevek a magyar népmesékben*. III. Budapest. /Magyar Névtani Dolgozatok 72./
- Balázs Géza – Barati Antónia – Wolosz, Robert
1989. *Tulajdonnevek a magyar népmesékben*. IV. Budapest. /Magyar Névtani Dolgozatok 80./
- Bálint Sándor
1975. *Tombácz János meséi*. Budapest. /ÚMNGY XVII./
1976, 1977, 1980. *A szögédi nemzet. A szegédi nagytáj népelete*. I–III. Szeged.
- Banó István
1941. *Baranyai népmesék*. Budapest. /ÚMNGY II./
- Benedek Katalin
1984. *Magyar népmesekatalógus*. 4. *A magyar novellamesék típusai* (AaTh 850–999) Budapest.
- Béres András
1967. *Rozsályi népmesék*. Budapest. /ÚMNGY XII./
- Bernáth Lajos
1902. Magyar népmesék a XVIII. századból. *Ethnographia*, XIII(7):289–301.
- Bernát László
1982. *Magyar népmesekatalógus*, 3. *A magyar legendamesék katalógusa* (AaTh 750 849) Budapest.
- Berze Nagy János
1957. *Magyar népmesetípusok*. III. Pécs.
- Bošković-Stulli, Maja
1975. *Usmena književnost kao unjetnost riječi*. Zagreb.
1985. Darstellerische Aspekte des Erzählens. *Fabula*, 26 (1/2):58–61.

- Burány Béla
 1988a *Szomjas a vakló. 66 vajdasági erotikus népmese.* Budapest.
 1988b *Piros a tromf. 77 vajdasági magyar erotikus népmese.* Zala.
- Dégh Linda
 1941. *Pandur Péter meséi.* I–II. Budapest. /*ÚMNGY III–IV.*/
 1955–60. *Kakasdi népmesék I–II.* Budapest. /*ÚMNGY VIII–IX.*/
 1960. Az egyéniségvizsgálat perspektívái. Különnyomat az *Ethnographia* 1960. évi 1. számából.
 1969. *Folktale and Society. Story-Telling in Hungarian Peasant Community.* Bloomington.
- Dobos Ilona
 1962. *Egy somogyi parasztcsalád meséi.* Budapest. /*ÚMNGY X.*/
 Domonkos Sámuel
 1968. *Vasile Gurzau magyar és román nyelvű meséi.* Budapest.
- Dömötör Ákos
 1988. *Magyar népmesekatalógus. 2. A magyar tündérmesék típusai* (AaTh 300–749) Budapest.
- Dömötör Tekla
 1974. Színjátszás és a gesztusok. In Voigt Vilmos (szerk.): *A szájhagyományozás törvényszerűségei.* Budapest, 66, 67.
- Erdész Sándor
 1968. *Ami Lajos meséi.* I–III. Budapest, /*ÚMNGY XIII–XV.*/
 Faragó József
 1955. *A szegény ember vására. Székely népmesék.* Bukarest.
 1969. *Kurcsi Mitya havasi mesemondó.* Bukarest.
 1974a A mesemondók repertoárjának kutatásai. In Voigt Vilmos (szerk.): *A szájhagyományozás törvényszerűségei.* Budapest, 61–65.
 1974b Láttatás a mesélésben. In Voigt Vilmos (szerk.): *A szájhagyományozás törvényszerűségei.* Budapest, 96, 97.
- Gaál Károly
 1985. *Kire marad a kisködmön? Adatok a burgenlandi uradalmi béresek elbeszélő kultúrájához.* Szombathely.
 1988. *Aranymadár. A burgenlandi magyar faluk elbeszélőkultúrája.* Szombathely.
- Görög Veronika
 1985. *Berki János mesél cigány és magyar nyelven.* Budapest. /Ciganosztikai tanulmányok 3./
- Guszev, Viktor Jevgenyevics
 1974. Szájhagyományozódás és befogadás. In Voigt Vilmos (szerk.): *A szájhagyományozás törvényszerűségei.* Budapest, 19–23.
- Ipolyi Arnold
 1854. *Magyar Mythológia.* Pest.
- Katona Imre
 1977. *Tündérmesék Tápérol.* Szeged.
- Katona Imre – Bori Imre – Beszédes Valéria
 1976. *Pingált szobák. Borbély Mihály meséi. Kálmány Lajos gyűjtése.* Újvidék.

- Kálmány Lajos
 1877, 1878. *Koszorúk az Alföld vad virágaiból*. III. Arad.
 1881, 1882, 1891. *Szeged népe*. III. Szeged–Arad.
 1914a *Hagyományok. Mesék és rokomművek*. I–II. Vác–Szeged.
 1914b *Ipolyi Arnold népmese-gyűjteménye*. Budapest. /MNGY XIII./
- Kósa László
 1989. *A magyar népraiz tudománytörténete*. Budapest.
- Kovács Ágnes
 1943. *Kalotaszegi népmesék*. I–II. Budapest. /ÚMNGY V–VI./
 1974a A népmese látványszerűsége. In Voigt Vilmos (szerk.): *A szájhagyományozás törvényszerűségei*. Budapest, 25, 26.
 1974b Gesztusok és hangutánzás a mesében. In Voigt Vilmos (szerk.): *A szájhagyományozás törvényszerűségei*. Budapest, 94, 95.
 1982. *Magyar népmesekatalógus*. 1. *A magyar állatmesék katalógusa* (AaTh 1–299). Budapest.
 1980. A mesei nyelv ritmusához. Ritmikai vizsgálatok három nógrádsipeki népmeseszövegen. In Szemerényi Ágnes (szerk.): *Nógrádsipek. Tanulmányok egy északmagyarországi falu mai folklórijáról*. Budapest, 75–116.
 1985. Magyar és délszláv hősök magyar hősmesékben. In Magdalena Veselovi tuic (szerk.): *Zbornik radova XXXII kongresa folklorista Jugoslavije*. I. Novi Sad. 133–141.
- Kovács Ágnes – Benedek Katalin
 1989. *Magyar népmesekatalógus*. 8. *A magyar hazugságmesék katalógusa* (AaTh 1875–1999) Budapest.
 1990a *Magyar népmesekatalógus*. 6. *A rátótiadák típusmutatója. A magyar falúcsúfolók típusai* (AaTh 1200–1349) Budapest.
 1990b *Magyar népmesekatalógus*. 9. *A magyar formulamesék katalógusa* (AaTh 2000–2399) Budapest.
- Krupa András
 1984. *Rozprávký nanický Zofky – Zsofka néni meséi*. Békéscsaba.
- Marosi Teréz
 1981. *Tulajdonnevek a magyar népmesékben*. Budapest. /Magyar Névtani Dolgozatok 13./
- Matijevics Lajos
 1970. Égigerő mesefa (Bácskai népmesék). *Tanulmányok. Az Újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Tanszékének kiadványa*. 2. 73–95.
 1971. Ludasi népballadák. *Tanulmányok. Az Újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Tanszékének kiadványa*. 3. 229–251
- Ortutay Gyula
 1978. *Fedics Mihály mesél*. Budapest.
- Nagy Olga
 1978. *Zöldmezőszárnya. Marosszentkirályi cigány mesék*. Budapest.
 1991. *Cifra János meséi*. Budapest. /ÚMNGY XXIV./

- Penavin Olga
 1984. *Jugoszláviai magyar népmesék*. I–II. Budapest–Újvidék. /*ÚMNGY XVI., XIX./*
 1993. *Jugoszláviai magyar diakrón népmesegyűjtemény*. I. Újvidék.
- Propp, V. J.
 1988. A rituális nevetés a folklórbán. (A neszmejana, a sohasem nevető cárkisasszony). *Létünk*, XVIII (2): 223–248.
 1995. *A mese morfológiája*. 2. javított kiadás. Budapest
- Ranke, Kurt
 1967. Kategorienprobleme der Volksprosa. *Fabula*, 9 (1/3): 4–12.
- Sándor István
 1964. A mesemondás dramaturgiája. *Ethnographia*, LXXV:523–556.
- Sárány Mihály
 1971. Népmesekincsünk összetételéről. *Népi Kultúr – Népi Társadalom*, V–VI: 159–170.
- Satke Antonin
 1958. *Hlučinský pohádkár Josef Smolka*. Moravska Ostrava.
- Szapu Magda
 1985. *Mesemondó és közösség a Kaposszentjakabon*. Budapest. /Ciganisztikai tanulmányok 4./
- Tarnóc Márton
 1967. Királyfia Kis Miklós alakja régi irodalmunkban *Irodalomtörténeti közlemények*, LXX(3):296–300.
- Török Károly
 1872. *Csongrádmegyei gyűjtés*. Pest.
- Vehmas Marja
 1988. *Magyar népmesekatalógus*. 7/b. *A magyar népmesék trufa és anekdotakatalógusa*. (AaTh 1430 – 1639) Budapest.
- Vehmas Marja–Benedek Katalin
 1989. *Magyar népmesekatalógus*. 7/c. *A magyar népmesék trufa és anekdotakatalógusa*. (AaTh 1640–1874) Budapest.
- Viidalepp Richard
 1969. A mesélők és a mesemondás körülményei az észteknél. *Ethnographia*, LXXX (3):447–460.
- Voigt Vilmos
 1972. *A folklór alkotások elemzése*. Budapest
 1989. A magyar népmese. *Ethnographia*, 100 (1–4):384–409.
 1990. *Mesék és értelmezésük*. *Folklór, folklorisztika és etnológia* 200. Különnyomat a *Helikon* 1900. évi 1. számából. 100–109.
- Vőh Gabriella
 1986. *Magyar népmesekatalógus*. 7/a. *A magyar népmesék tréfakatalógusa*. (AaTh 1350–1429) Budapest.
- Wehse, Rainer
 1986. Gebärde. In Kurt Ranke (red.) *Enzyklopädie des Märchens*. 5. 2/3 782 792. Berlin–New York.

MELLÉKLET

SZÜCS LÁSZLÓ REPERTOÁRJÁBAN SZEREPLŐ MESÉK TIPOLOGIAI MEGHATÁROZÁSA

1. A SZÜRKE LÓ ÉS A FARKAS (AaTh 122F *Várj még elég kövér leszek* AaTh 122A *A farkas lakomája* AaTh 122C *A birka rábeszéli a farkast, hogy énekeljen.*)
2. A FÉLIG NYÚZOTT BAKKECSKE (MNK 212^X *A félig nyúzott bakkecske* AaTh 20C *Farkasbarkas*)
3. A VÖRÖS VITÉZ (AaTh 315 *A hűtlen testvér* AaTh 300 *Sárkányölő Vitéz* AaTh 723 *A hős megkötözi az éjfél, a hajnali és a délet... kiegészül az AaTh 303 A két testvér egyes részeivel.*) Ilyen típuskombinációt a Magyar népmesekatalógus nem tart számon. Ehhez a variánshoz legközelebb álló típuskombináció az AaTh 315 300 303.
4. A NAP ÉS HOLDAS PARIPA (AaTh 328A^X *Égítetszabadító* + 300A *Párviadal a hídon* + 513A *Hatan a világ ellen*)
5. A KIRÁLY ELÁTKOZOTT LÁNYA (AaTh 307 *Az elátkozott királykisasszony*)
6. A MEDVE MÖG A JANCSI (AaTh 327C *A loncsos medve*)
7. A SÁNTA FARKAS¹⁰⁶ (AaTh 361^X *A vasfejű farkas*)
8. A RÉZMONYOS (AaTh 531 *Segítő ló*)
9. A SZEGÉNY EMBER FIA című mese egy különös variánsa lehet (AaTh 571) *Az aramszövrű bárány mesetípusnak.* (Rokonságot mutat ([AaTh 559] *A ganajturó bogár mesetípussal* is.)
10. ÜTI LAPOCKA (AaTh 563 *Terülj meg, asztalkám!*)
11. MARS A ZSÁKBA (AaTh 563 *Terülj meg, asztalkám!*)
12. A JÁMBORFÁCSKA (MNK 721^X *A jávorfácska*)
13. MÁTYÁS KIRÁLY (AaTh 921F^X *Mátyás király és az öregember*)
14. MÁTYÁS KIRÁLY (MNK 921 VI *Mátyás király vendégségben*)
15. SUHINTOTT LEVES (Ismeretlen típusú Mátyás király-történet)
16. AZ ÖRDÖGÖK (AaTh 1081 *Verseny ember és ördög között; Verseny más állat-segítővel* AaTh 1072 *Verseny ember és ördög között; Futóverseny* AaTh 1084 *Verseny ember és ördög között; Kiáltási, /durrantásiverseny*)

¹⁰⁶ Az aláhúzás töredékes szövege utal.

17. TILINKÓ (AaTh 1525A Mestertolvaj + AaTh 1737 A pap a zsákban megy az égbe)
18. A SZEGÉNY EMBER (MNK 1535^X Szegény ember a tehénbőr árán meggazdagodik)
19. JACÓS ÉS A KATÓ (MNK 1684^X Bolond Mihók + 1691 Az ostoba ember látogatóban + AaTh 1653A Rablók a fa alatt)
20. KUBIN PISTA HAZUDOZÁSAI I. (AaTh 1920 A nagy káposzta és az óriás üst)
- KUBIN PISTA HAZUDOZÁSAI II. (MNK 1920F^X Gyors lovak)
21. A ROSSZSZOKNYA (MNK 1960G^{XX} Óriási növények vagy tárgyak)
22. A SZAMÁR (MNK 2212^X Hát a szamár?)
23. MIT ÁLMODTÁL, CSUTORA? (Részben: MNK 2205 C^X Orrod a likába)
24. A KIRÁLYKISASSZONY PÁRJA (Ismeretlen típusú erotikus mese)
25. NYOMD BELJEBB! (Ismeretlen típusú erotikus mese)
26. AKINEK NINCS SEMMIJE (Ismeretlen típusú erotikus mese)
27. ÓVILÁG ÉS ÚJVILÁG LÁTÁS (Ismeretlen típusú erotikus mese)
28. MILÁNÓI CSÚCSOK ÉS A GILINGÓI HARANGOK (Ismeretlen típusú erotikus mese)
29. A PAP A KÁNTOR ÉS A HARANGOZÓ (Azonos a Burány Béla gyűjtötte anyag 51. számú meséjével, A szép szobrásznő cíművel.¹⁰⁷)
30. A BÉRES A PÁP ÉS A ZASSZONY (Ismeretlen típusú erotikus mese)
31. ÁLLJ INAS AZ AJTÓBA (Ismeretlen típusú erotikus mese)

¹⁰⁷ Burány 1988a, 110, 111.

I. AZ ELŐADÁS NEM VERBÁLIS KIFEJEZÉSEINEK A JELŐLÉSE

A jelek

I. ARCKIFEJEZÉS (jele: A)

- Jóváhagyás (jele: j)
- Hangsúlyozás (jele: h)
- Azonosulás a szereplővel (jele: a)
- Irány , hely, nagyság mutatása (jele: l)
- Jelzi a párbeszéd kezdetét (jele p-)
- Párbeszédnél azonosul a szereplő mondanivalójával (jele:-p-)
- A mesemondás hatásának, eredményeinek a figyelése (jele: e)
- Tévedés a mesemondás közben, kiigazítás (jele: k)
- A mese eseményeinek lejátszása (jele: *)
- Nevetés, mosolygás(jele: n)
- Döbbenet, csodálkozás (jele: d)
- Gondterheltség (jele g)
- Zavar (jele: z)
- Szomorúság, bánat(jele: b)

II. FEJMOZGÁS (jele: F)

1. A funkciók jelei:

- Sorolás (jele: s)
- Tagadás (jele: t)
- Jóváhagyás (jele: j)
- Hangsúlyozás (jele: h)
- Azonosulás a szereplővel (jele: a)
- A mese érzelmi vonulatának követése (jele: é)
- Irány , tér, hely, nagyság mutatása (jele: l)
- A cselekmény menetének a mutatása (jele : c)
- A cselekmény magyarázata (jele: m)
- Új rész kezdetét jelzi (jele : ú)
- A mese eseményeinek lejátszása (jele: *)
- Jelzi a párbeszéd kezdetét (jele p-)
- Párbeszédnél azonosul a szereplő mondanivalójával (jele:-p-)

- A mesemondás hatásának, eredményeinek a figyelése (jele: e)
- Tévedés a mesemondás közben, kiigazítás (jele: k)
- Nevetés, mosolygás (jele: n)
- Döbbenet, csodálkozás (jele: d)
- Gondterheltség (jele: g)
- Zavar (jele: z)
- Szomorúság, bánat (jele: b)

2. *A fejmozgás irányát a következőképp jelölöm:*

- Jobbra végzett mozgás (jele: →)
- Balra végzett mozgás (jele: ←)
- Felfelé végzett mozgás (jele: ↑)
- Lefelé végzett mozgás (jele: ↓)
- Jobbra felfelé végzett mozgás (jele: ↗)
- Jobbra lefelé végzett mozgás (jele: ↘)
- Balra felfelé végzett mozgás (jele: ↖)
- Balra lefelé végzett mozgás (jele: ↙)
- Körkörös mozgás (jele: ○)
- Felfelé végzett félkörös mozgás (jele: ◡)
- Lefelé végzett félkörös mozgás (jele: ◣)
- Jobbra oldalt végzett félkörös mozgás (jele: ⊃)
- Balra oldalt végzett félkörös mozgás (jele: ⊂)
- Gyenge ismétlődő mozgás (jele: ≈)
- Ide-oda végzett horizontális mozgás (jele: ↔)
- Ide-oda végzett vertikális mozgás (jele: ^)

III. KÉZMOZDULAT (jele: K)

1. *Azt, hogy mely kéz végzi a mozdulatot, a következőképp jelölöm:*

- Jobb kézzel végzett mozdulatok (jele: J)
- Bal kézzel végzett mozdulatok (jele: B)
- Mindkét kézzel végzett mozdulatok (jele: M)

2. *Azt, hogy a kéz melyik része végzi a mozdulatot, a következőképp jelölöm:*

- Ujjakkal végzett mozgás (jele: Ku)
- Kézfejjel végzett mozgás (jele: Kf)
- Kézzel végzett mozgás / kézfej és kar könyöktől / (jele: K)
- Egész kézzel végzett mozgás / kézfej és kar válltól / (jele: Kv)

3. *A mozdulatok funkciójának jelei:*

- Sorolás (jele: s)
- Jóváhagyás (jele: j)
- Hangsúlyozás (jele: h)
- Azonosulás a szereplővel (jele: a)
- A mese érzelmi vonulatának követése (jele: é)
- Irány, tér, hely, nagyság mutatása (jele: l)
- A cselekmény menetének a mutatása (jele: c.)
- A cselekmény magyarázata (jele: m)
- Új rész kezdetét jelzi (jele: ú)

- A mese eseményeinek lejátssza (jele: *)
- Jelzi a párbeszéd kezdetét (jele p-)
- Párbeszédnél azonosul a szereplő mondanivalójával (jele: p-)
- A mesemondás hatásának, eredményeinek a figyelése (jele: e)
- Tévedés a mesemondás közben, kiigazítás (jele: k)
- Nevetés, mosolygás (jele: n)
- Döbbenet, csodálkozás (jele: d)
- Gondterheltség (jele: g)
- Zavar (jele: z)
- Szomorúság, bánat (jele: b)

4. A kézmozgás irányát a következőképp jelölöm:

- Jobbra végzett horizontális mozgás (jele: →)
- Balra végzett horizontális mozgás (jele: ←)
- Felfelé végzett vertikális mozgás (jele: ↑)
- Lefelé végzett vertikális mozgás (jele: ↓)
- Jobbra felfelé végzett ferde mozgás (jele: ↗)
- Jobbra lefelé végzett ferde mozgás (jele: ↘)
- Balra felfelé végzett ferde mozgás (jele: ↖)
- Balra lefelé végzett ferde mozgás (jele: ↙)
- Körkörös mozgás (jele: ○)
- Felfelé végzett félkörös mozgás (jele: ◡)
- Lefelé végzett félkörös mozgás (jele: ◣)
- Jobbra oldalra végzett félkörös mozgás (jele: ⇨)
- Balra oldalra végzett félkörös mozgás (jele: ⇩)
- Gyenge ismétlődő mozgás (jele: ≈)
- Ide-oda végzett horizontális mozgás (jele: ↔)
- Ide-oda végzett vertikális mozgás (jele: ^)

IV. FELSŐTEST MOZGÁSA (jele: T)

- Vállrándítás (jele: v)
- A felsőtest megrázása (jele: r)
- A felsőtest mozgatása jobbra (jele: →)
- A felsőtest mozgatása balra (jele: ←)
- A felsőtest mozgatása előre (jele: ↑)
- A felsőtest mozgatása hátra (jele: ↓)
- Gyenge ismétlődő mozgás (jele: ≈)
- Ide-oda végzett horizontális mozgás (jele: ↔)
- Ide-oda végzett vertikális mozgás (jele: ^)

V. EGYÉB JELEK

- A mese megszakítása, a közönségre való figyelés (jele: ☒)
- Levegővétel, cuppantás, sóhajtás (jele: ●)
- Fejéhez emeli a kezét a mesemondáshoz nem kötődő okokból kifolyólag (jele: ✎)
- Cigarettazás és a hozzá kapcsolódó tevékenységek (jele: ☉) / Cigaretta elnyomásának jele: ☉/
- Szünet (jele: ○)

A JELÖLÉS MÓDJA

Az egyes szintek jeleit a számozás sorrendjében a szöveg alatt tüntettem fel.

Minden sorban azonos sorrendben helyeztem el a jelölt információkra vonatkozó jeleket. A sorrend a következő:

- I. A szint jele / funkció jele.
- II. A szint jele / funkció jele / mozdulat iránya.
- III. A kéz pontosítása / a szint jele / a mozdulatot végző kéz részének a jelölése / funkció jele / a mozdulat iránya.
- VI. A szint jele / a mozdulat jele.
- V. Az egyéb csoportba tartozó jelek (Amikor párhuzamosan jelennek meg az előadásban, a jelölésben egymás után következnek).
- A jelölt mozdulat időtartamát a szöveghez viszonyítva pontokkal jelöltem.
- Ha indokoltnak látszott egy mozdulatot két funkcióval jelölni, akkor egymást követően helyeztem el a jeleket.
- Néhány bonyolultabb gesztusnál zárójelben helyeztem el a mozdulaton belüli mozdulatokat.

A NEM VERBÁLIS KIFEJEZÉS JELÖLÉSE NÉHÁNY SZÖVEG PÉLDÁJÁN

NAP ÉS HOLDAS PARIPA

1997. XII. 27. *Hajdújárás, Szűcs László háza.*

Jelenlevők: Szűcs László és felesége, valamint Raj Rózsa, Nagy István és Raffai Judit. Szűcs László a mesemondás kezdetekor a megszokott helyén ül, az asztal mellett az ágyon. Jobb kezével a fejét támasztja, és az asztalon könyököl. Bal kezében égő cigarettát tart. Ezt a kezét a combjára helyezve tartja.

Hát vót a világon egy ember, annak vót két fia. Azok is szegenyek vótak, a felesége

Ag.....

a kirájhon járt be, mosonő vót a felesége. Az egyik Miklós vót, a másik Pista. Hát a

A h.....

F h ↓.....

JK h ↓ (JKf ↓).....

Miklós mindig arra kérte az édsanyját, hogy:

– Édsanyám, mondja meg a kirája fölségének adja űnekem feleségű a lányát.

An.....

-Éds fiam – aszongya – mit akarsz te avvaa? Én mosonő vagyok és a

A -p-.....

F p- ←.....↗.....

JKf -p- ↑ (JK ↑).....

kirájkisasszonyt te akarod evenni.

– De akkó is édesanyám, mondja meg a kirája fölségének, hogy adja nekem

A -p-_____

F p- ↓ _____

feleségű a lányát.

Hát eccő eement az asszony mosni. Odaát a kiráj elibe:

F u ∟...

0 ©...

– Kirája fölsége, mondok valamit.

– Mondja Maris néni.

A p-_____

– Hát az én fiam a Miklós arra kér, hogy adja neki feleségű a lányát, a

A -p-_____

F p- ↑ _____

kirájkisasszont.

●
A kiráj lehajtotta a fejét. Egyet gondót. Aszongya:

A a g.....

F a ↓.....

●
– Mondja meg a Miklós fiának, hogy gyűjön el.

A -p-

.....F h ↑.....

Elment a Miklós a kirájhon és mondja, hogy üneki mi a vágyja. Asz mondja:

©...

– Miklós! Ha te nekem a Nap és Holdas paripát előhozod, tied a lányom meg fele

A p-.....h.....

F

p-

↗

=↑ ≈.....

●
kirájságom.

.....

●
Nagy gondot ütött a Miklós fejibe, hazamén, mondja az öccsinek, a Pistának, hogy

Aag.....

Fa ↓.....

●
mit mondott a kirája fölsége.

.....

.....

- Hát mondd meg a kirája fölségének, hogy én is eemegek veled. Adjon nekem is

↓ _____ F -p- h

egy nyerges paripát meg útiköltséget.

_____ ↙

Hát aszmonta a kiráj, hogy:

A g

- Gyertk el, amennyi pénzt birtok a lovakon vinni, annyit kaptok és a Nap és Holdas

↓ _____ → ... → _____ JK h

paripát hozzátok nekem meg.

_____ ↓ _____

Megindútak, mennek, mennek, érdeklődnek, nem hallanak semmit. Odaértek a

© _____ ●
fojohon, má eefogyott a pénzük jó. Ott pecázott egy ember. Hát szép hat hal vót

MKv I ← → _____

Aszongya:

- Menné jobban nézek, anná nézhetnbbem van.

Aszongya:

- Gyere velünk, majd nézhetsz még öleget.

A -p- _____
F h ↓

Mönnek tovább, megint odaértek egy emberhön. Egy buzogányt, főveszi, eldobi,
Ai _____

F i ↻

föl a másikat is mentű messzebbre eldobi.

→ ← →

- Hát micsinász te ember?

Aszongya:

- Menné jobban hajígáldozok, anná hajígáldozhatnám van.

F k ↓

- Gyere velünk – aszongya – majd dobáhatsz még majd öleget.

Mennek tovább, odaértek egy másik embrhön. Sút ökröt, hun kiokádi, hun
A n _____ ● ©

© _____ ●
megeszi, hun kiokádi, hun megeszi. Aszongya:
_____ ●

- Micsinász te ember?

- Mentú többet eszek, anná éhösebb vagyok.
n _____

BK -p- ↑ _____ → _____

- Gyere velünk majd öhetsz még öleget.

F p- ↓

Mennek tovább, odaérték egy másikhon, a tengerbe a vizet hun kihörpenti, hun

A n i _____

F i ← _____ →

JK h ↓

T * ↓ _____ ↑

● © _____

beleköpi, hun kihörpenti, hun beleköpi, hun kihörpenti, hun beleköpi.

← → ← → ← →

_____ ↓ _____ ↑ _____ ↓ _____ ↑ _____

- Há micsinász te ember?

Aszongya:

- Mentű többet iszok, anná szomjasabb vagyok.

JK h ↑ _____ ↓ _____

Ez má négy, úgy?

F e ←

JK h ↑ (Ku s) ↓

Odaérték egy másik emberhön, de majd megfagy.

Aa* _____

F a * ↔ ≈ _____

T r * ↔ ≈ _____

- Há micsinász te ember.

Aszongya:

- Mentű jobban takarózok, anná jobban fázok.

- Gyere velünk, majd lehet még meleged is.

Ez öt.

F h ↓

JK h ↑ ↓

Mönnek tovább, odaértek egy másik embrhön. Nagynézetű, nagyhajigáló.

JK s ↑ ... ↓ _____ ↑ _____ ↓ ..

Szalad, szalad.

F ú ↑

- Hát hova szaladsz te embör?

- Mentű jobban szaladok, anná szaladhatnákom van.

- Gyere velünk, majd szaladhatsz még öleget.

Ez a hatodik.

A n.....

F j ↓

JK h ↑ (JKf h) ↓

Hát ez a hat ember vót ez a hat hal. Mennek, mndegének. S mondja, hogy tük mi

A e.....

F ú → →

JK h ↑ ↑ ↑ ↓

● ●

járásban vannak, a Nap és Holdas paripát keresik, hogy, ha tünnek-e róla. Hát

A e.....

F e → ←

..... ●
aszongya az egyik, az a nagynézetű, ú hallott valamit, de nem sokat tud róla.

A z

..... ♠ ●
Aszongya:

- A tengern túl van egy ördögös asszony, az annak a veje, és a tenger alatt jár át

A z

azon a hídon, és ott forgatja meg a buzogányát, és asz mondja mindig, hogy ha

Kiráj Kis Miklós itt vóna, a tenger közepibe fújnám.

Hát, nem jó mondtam, majd hejre gyün, na, a tenger közepibe fújnám. Ezt má
A g _____ A z _____
F g z ↓

régen mesétem.

↑ g z ↓

Mentek tovább, odaértek egy kastéjhon, az környes körű vassa vót az a kastéj

A i d _____
F ú ↖ F i ↑ ∩
JKv ↑ ∩ _____ ∩ _____

bevonva, a teteje, mindene vassaa be vót húzva neki. És zörögnek, odagyün a

∩ _____ ↓
_____ ↓ _____ JK * ↑ (Jku ↔) ↓

gazda:

- Ki vagy, mi vagy?

Ők a Nap és Holdas paripa után érdeklődnek, hogy tunna-e valamit róla, a nap és

holdas paripárú. Hát azt mondja:

_____●_____

- Tudok. Gyertek be.

F p- ↓

Beresztette őket.

Mondja, hogy ijen lakásba kell lenni, mer az ördögös asszony kis lukat tanál, a

F i →

←

↓
JK * ↑ (JKf O ≈ _____)

nyelvivee fúri, úgyhogy kifúri, és bemennek, és őket meg ki akarják végezni, meg

O O ← →
_____ ↑ _____ ↓↑ ≈ _____ ↓↑

zágy alá, egyet fosott, az öregasszony meg a kuckóba út, a farkát beledörgötte a
 A n.....
 F h ↓ F i ↗ F e ↖
 JKu i JKv i ↑ → ↓ (JKf O.....)

fosba, és úgy ment a kuckóba fő és az öregasszon szájáhon vágta. Az öregasszon

F i →
 O.....) ↖ → ↙

meg:

– Pfúj basszátok meg, ezt a macskát vigyétek innen! – kiköpte a gyűrűt. Kismacska
 A -p- *n.....(d.....)
 F -p- * ↙ ↗
 BKv * ↑ ↓
 T * ← ↑ →

fölkapta a gyűrűt, be a tengörbe és nyomás. Az öregasszony utána. Hát épp hogy

 F h ↑ ↓ ↑ ↓

csak be bírt a Miklós menni, má az öregasszon ott vót. Akkó könyörgött a

BKv i ↑ ← ↘ BK i ↖ .. ↘

kovácsnak, hogy csak egy akkora lukat fúrjon, mind egy szög, azon a vason.

F h ↓
 JK i ↑ (JKu i O ≈ O

●
aszmonta a nagynézetű a Miklósnak:

BK h ↓.....

- Ha szükséged lesz ránk ebbe a sípba fujj bele, és mink megjelenünk nálad. Ugyis vót.

A e
F e i → ← Fj ↘
..... ↑ ..(Bku *)..... ↓

● ↗
Mögindútak ballagni, de a kovács megmondta, hogy itt jön minden délután a tizenkét

JK i ↑ (JKu i ↑ ↓ ≈.....

.....
fejű sárkány ezen a hídon keresztű, és azt mondja:

.....)

- Ha Kiráj Kis Miklós itt vóna, a tnyerembe tnném, és a tenger közepire fújnám.

A -p-.....
.....(JKu * →

Elsőbb gyütt a hatfejű sárkány, ajis aszmondta. A Miklós a híd alá le vót húzódva,

A h.....
F ú ← F h ← →
.....←..... ↙

●
aszongya:

- Várjá kutya, meglássuk ki lesz a pecsönye, én vagy te?

A -p-.....
F -p- ↑ ↑

dobáíódzunk, maj meg lesz!

An.....
↓ ↑ ↓ ↑
↓ ↑.....↓ ↑.....

Hát bementek egy kirájhon, hogy kapnának-e ott háállást. Azt mondja a kiráj:

F ú → ← F h ↙

●
– Kaptok háállást. Van itt egy vaskemence, tíz éve fűtünk benne, ha egy éccaka

F e ↑ ↔

megalszatok benne mind a nyócan, kaptok háállást.

F h ↑ ↓
JK h ↑→.....↙

Mondja Miklós mi a hejzet. Aszongya a nagyfázatú. .. ja, vót egy nagyfázatú is.

F k ↓ ↓ ↑ ↑ ^.....
BK k ↑.....↓ ↑↓

– Azt el kő vállalni, azt el kő vállalni!

Odamentek a kemence hejségéhön, nagyszakállúnak, nagyfázatúnak mögrázták a

F i ← F h → JK * ↑.....↓ ↑

szakállát, megderesedett a kemence belü. Bemöntenk, a kiráj másnap kúdi a szolgálót:

A n.....
F i.....← F h →.....←
.....(BK i ←.....→.....←)MK↘↙

- Eredj nézd meg, hogy hamúé vannak- égve?
.....

Ezek meg fáztak, begyújtottak csumávaa, és tüzegettek ott a kemencébe szájába.
.....

Fe → F i ←
MK* ↗↑.....↘.....↗.....↘

Mikó a szógáló kinyiti az ajtót, azt a hejségnek az ajtaját, meglássá, hogy tüzeenek,
.....

F k ↗
JK k ↑→.....↘

rémúve szalad:
.....

- Jaj kirája folsége - aszongya - fáznak, tüzelnek a kemence szájába.
.....

Kiráj kigyün hát rémúve, hát valóban úgy?

MK a ↖↗.....↘↙

- Na - aszongya - még mindig hónap estére is itt alhattok, van nekem tizenkét

göbőjöm, ha egy éccaka megsziik, itt alhattok.

A n.....

F e ↑

Jó van. A nagyhető asz mondja:

F j ↑ ↓

- Azt ee kő vállalni, azt ee kő vállalni! - tizenkét göbőjt.

A n.....

F p ↑ ↓

Hát aszongya a nagyhajigáló:

F ú ↗

●

- Én bedobálom a szájába (nevet).

A n.....

F n ←

Úgyhogy eetátotta a száját a nagyhetű, a nagyhajigáló bhánta a tizenkét göbőjt a

A n.....

F i ←

F c → ←..... →...

MK *↗ ↗ ←←..... →→..... ←←..... →→..... ←←..... →→.....

T*..... ←..... →..... ←..... →..... ←..... →.....

●

nagyhetőnek a szájába. Rggeere kimén a szógáló:

.....

..... ←..... →..... ←.

..... ←←..... →→

..... ←..... →

– Kirája fölsége nincs egy ökör se göböj se az istállóba. Mind megették.

A n _____

– Nem baj, hónap estére is itt fogjuk őket, nem engedjük ee őket innen. Van itten
F -p- ↓↑≈ _____

ötven hektó borom, ha egy éccaka megiszik, akkó az űvéké a további hállás itten.

A n _____

JK h ↑ _____ → _____ → _____ ↙

Hát mondja a nagyihatúnak Miklós, aszongya :

– Azt ee kő vállalni, azt ee kő vállalni.

A -p- _____

Úgyhogy röggée mikó mén a szógáló ki, a gyugók ki vannak véve a hordóbú, a

F ú ←

MK d ↑↑ _____ ↔ _____

összes gyugó üres. Hát a kiráj aszongya:

A d _____

_____ → ← ↓ ↓

– Hát ez má mégis valami.

F -p- j ↓↑

Hát de má most eemennek. Hát elis mntek.

● | | Itt ez ez nem jó vót, de hát azé. .. ● ↗
A g z
F z ↓ ↓↑↓
JK z ↑ ↑↓ ↑↓↑.....

(O.....)●.....O.
Mikó kimönte megint fő lett hozva a Nap és Holdas paripa, aszongya a nagynézetű:
A g.....

●.....●
– Nem baj Miklós kám, ne szomorkodj, majd mögkeressük. – Eekezde nézelődni,
A -p-..... A c i.....
F ú ↑ F i ↗.....
JK -p- ↓↑↓↑↓↑↓

néz, néz, néz, asz ondja:

↑.....↖.....↑.....↗

– A tenger fenekin egy bűdös cigány gyerek még most is ül rajta.

A p-.....
F p ←

Aszongyaja nagyhajigáló:

– Miklós úgy megússem, hogy megdögjön, vagy csak szédűjön meg.

A -p-.....

– Űsd meg azt a bűdös cigány gyereket, hogy dögjön mög!

A -p-.....

Asz mondja a nagyszaladó:

– Én eehozom a lovat!

F h ↓

A nagyhajigáló egy buzogányt, a nagyiható megitta a tengerbű a vizet, a

F k ↓ F s ↓↑≈.....
BK k ↓↑.....

nagyhajigáló leütötte a cigány gyereket a lórú, a nagyszaladó meg eement eehozta a

.....
JK h JK h

Miklósnak a lovat. Hát mögvót a nagy öröm, mönnek hazafelé, bementek megint

egy kirájhon hállást kérni. De akkó mán a hat embör el akart váni s Miklóstú, de a
A g _____

JK m ↑ _____ ↑ _____

Miklós nem engedte, hogy Még ük ee nem végzik az ű munkájukat, a Pista öccsinek
_____ A n _____

_____ ← _____ → _____ → _____ → _____

is kék szerezni egy kirájkisasszonyt hazafelé. Üneki lesz a Nap és Holdas paripa meg a

_____ ↓ BK h ↑ .. ^ _____

kirájlány, a Pista öccsinek meg kő szerezni egy másik kirájnak a lányát.

_____ → _____ ↖ _____ ↓

Bementek egy kirájhon hállást kérni. Aszongya:

– Adok hállást-aszongya-mán két éve elment a lányom vízé, és a hétfejű sárkány,
A p- _____

mindég egy szeméjjé ád egy kána vizet. És az én lányom hónap mén – de nem is a

A e _____ A z _____

F e ← _____

BK m ↑ ← _____ ↑ ^ _____

lánya ment ee elsőbb, hanem a szógálója. – Az én lányomnak hónap kő menni, és ha

_____ F e →
_____ ↓ ↑ ^ _____ ↓

megmentitk a lányomat, hogy ne kőjön neki menni vízé, akkó ekapod a lányomat

↑ _____ ↓

meg fele kirájságomat.

Hát asz mondja a nagyszaladó:

– Azt el kő rendezni, azt mög köll tönni.

A -p- _____

F p- ←

Úgyhogy fővtt egy kánát a nagyszaladó, és el a hétfejű sárkánhon. A hétfejű sárkány

éppen akkó akarta a szógálót kinyírni, mikó odaért. A nagynézetű asz mondja a

A z _____
F e → _____
BK h ↑ ^ _____ ↓

Miklónak:

– Nézd a Miklós, most akari bekapni mindjára, ja.

A -p- _____

Aszongya a nagyhajigáló:

– Majd én odavágom a buzogányt, és a hétfejű sárkánt leütöm.

A p- _____

Úghogy leütötte a hétfejű sárkánt, a szógáló is gyütt, meg a nagyszaladó is a vízze.

↑ _____ ↓

BK

c

Hát de nincs a kirájkisasszon!

A g _____

●

Aszonta a kiráj:

– Hogyha megtanálítok tietk lösz a lányom.

A g _____

Eltűnt a lány, de nem tudja, hogy hová. Nagynézetű aszongya:

A d _____

JKf ↑ ↓ _____

- Nem baj kirája fölsége, maj mögkeressük.

A -p- _____

Néz, néz, néz, néz, aszongya:

A j* _____

F i* ↗...↑...↖.....↗

T ↘ _____

- A nap mögött holló képibe, ott van a lány.

A -p- _____

JK i ↑→ _____ ← _____ → _____

T → _____ ← _____ ← _____

Aszongya a Miklósnak:

- Úgy megüssem, hogy szétlottyanjon a feje, vagy csak szédűjön meg.

A-p- _____

F h → _____

_____ ↓

Aszongya:

- Úgy üsd meg, testvér, hogy csak szédűjön mög.

A -p- _____

JK h ↑ ↓ _____

A nagyhajgáló leütötte a lánt, a nap mögü a holló képibe vót, leesett. A nagyszaladó

F m ↑

elment érte, és elhozta a lánt. Így lett a Pistának is felesége, és a kirájnak otthatták a

három lovat, és a Miklós ment a Nap és Holdas paripán, a Pista meg az ű lován, és

boldogan élnek, míg meg nem haltak. Megesküdtek a kirájkisasszonnyaa, még mái

A n.....
F e ←

napig is, ha meg nem haltak, boldogan élnek.

Most a szegény embört

Vót egy szegény embör, de nagyon szegények vótak, de iszunk is egy kicsit, |
(iszik)

A n.....
☒ →

●♠..... ♠..☒..O....
| és vót egy fiuk nekik. Hát aszonta:

.....
– Édesapám, édsanyám én kimék az erdőbe, csinálók egy ojan kocsit, akibe se ló,
A -p.....

F e →.....

JK h

↑ ↓

se motor, se ökör, se bivaj, se számár nem lesz, és magátú szalad.

_____ n _____ e _____
↑ ↓ _____ ↑ ↓ _____ ↑ ↓ ... ↑ ↓ _____ ↑ _____ ↓ _____

Hát az anyja varrt neki egy tarisznyát, pörnyébű gyúrt pogácsát, mög egy liter

F ú ←

MK c ↗ ↑ _____

paprika ecett tett neki bor gyalánt. Vött egy fűrészt, baltát, szöget, kalapácsot,

_____ ↓ JK u ←
T u ←

kiment a legény csináli. Mén arra egy öreg ember, aszongya:

– Mit működsz édes fiam?

A -p- _____

F p- ↑

– Hát édes tatám én egy ojan kocsit akarok csináni, akibe se ló, se motor, se ökör,

A p- _____

_____ Ku _____ s
→ ← ← → .. → ← ← → ... > ← ← >

se számár nem lesz, és magátú szalad.

F h ↑ _____
→ ← ← → _____ ↓ ↓ _____

Aszongya:

- Csinájad fiam maj rásegít az isten. Édes fiam van egy kis önnivalód?

A p-.....

JK h ↑ ↓.....

- Van öregapám.

A p-

Hát pörnyébű vót a pogácsa, meg paprikalé vót a bor. Kiveszi:

MK c ↗↑..... i ↔..... ↗↑↓↓

- Ez van öregapám.

A p-

JK i ↗..... ↓

Megáldotta a Jézuska, szép fehér pogácsa meg jó fehér bor lett be lúle. Blaktak, és

A n e

JK c →..... ↗..... ↓.....

csináli a legény a kocsit tovább. A Jézuska, az öreg ember eement. Mőgsajnáta,

A n

F h ←

↑..... ↓...

hogy ojan jó szívű vót, adott neki, és eeváltóztatta boré meg fehér pogácsájé.

.....

JK m ↗..... ^..... ↓.....

Csináli, hát három hétre kész lett a kocsi. Négy gyönyörű piros almát tett a lócsre,

MK i ↗↖

T ↑.....↓

főlt a kocsira, se gyöplű, semmi, amerre ú mondta arra ment a kocsi. Szalad a

A d e.....n.....

↓↓ MK m ↖↗.....→←.....←→.....↻↑.....↓↓ BKv i ↑

zúton, négy meztelen lány fürdött ott egy kis tóba:

.....

→↙ JK h ↑.....→.....i →.....↙

– Húj nézzétek annak a legénnek milyen szép piros almák vannak a lócsön a –

A -p- n

F h ↑

aszongya – tik ketten menjetek arra a felire, mink ketten errű, és majd eekapik a

.....

F i →.....←.....

JKv i ↑→.....BKv i ←.....MKv c ↗↖(MKu c)

Zalmát, és levegyük rúla.

.....

.....↙↘.....↓↓

Úgyis vót. Odaért a kocsi, ekapták az almát, odaragadtak. Szalad a kocsi, a négy lány

.....(A e).....

JK c ↑....←.....MKv c ↑ JKu →←.....↑↑...↓↓

szalad a négy lócsön, fogik a piros almát, szalad mellette. Mén a kocsi, mén, arra

.....

.....↑↑↓↓ JK c ←→.....↓

F i ←

fürdik négy legén meztelen, egy másik tóba.

_____ (A e _____)

MKv h

- Nézzétek, azok a lányok milyen nagy lógós csöcsökke szalannak a kocsi mellett a.

A -p- _____ (n _____)

Gyerünk megfoglaljuk a csöcseit! (nevet)

_____)

Hát mikó odaértek, négy legén odaugrott, egy-egy lán mellit eekapta, odaragadtak

A n _____

MK c ↑↑ → ← _____ (MKu c _____)

azok is. Szalad a kocsi, gyerünk tovább. Be a városba.

_____ ↓↑ _____ JKv → _____

↻ _____

De vót egy kirájlány, egy kiráj, aki asz mondta, hogy az ő lányát megnevetteti, az

_____ JKu h ↑^ _____ JK h

kapi ee a lányát feleségű.

↓^ _____ ↑↓

Szalad a kocsi be a városba, mögláti egy öregasszon, öregember, öregasszon úket:

F k ↓

Aszongya:

– Né, nem szégyellik ez a rönдетienk magukat, meztelen szaladgának itt. Hát a
A -p-.....

MK *↑↑

piszkafát mögfogta, hogy majd a lányok ülepit mgsziskáli, odaragadt a piszkafa a
A n.....

...↔.....

zülepihón, és szalad az öregasszon is a kocsiava (nevet).

.....

.....↑↑.....↓↓↑↑.....↓↓

Hát kint ül a padon egy öreg:

.....

– Nézd ez a vén boszorkány is még közibük ártotta magát. – Utána, az öregasszont
A -p-..... A

n.....

F h ↙.....

sebbe rúgta, odaragadt a lába az öregnek is. (nevet)

.....

Hát szalad a kocsi, be a kiráji palotába, rengeteg, ezrivee ának ott, möglátták,

.....

JKv i ↑.....←.....↓

őrületre nevetnek, kirájkisaszonnak szónak, hogy gyűjön ki, mer még ijét az életibe

MKv

cK7

→← ————— ←→ ————— →← —————

nem látott. A kirájkisaszon kimnt. Annyira nevetett, hogy nem tudott micsináni,

————— ←→ ————— →← —————

legyütt, a nyakába ugrott a Jánosnak, és boldogan házaspáran élnek még most is, ha

←→→← —————

mög nem haltak.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Kedves köteleiségemnek teszek eleget, amikor köszönetet mondok azoknak, akik segítettek munkámat. Elsősorban a ludasi embereknek tartozom hálával, különösen Szűcs László családjának, akik munkámat sokban megkönnyítették. Ugyanígy köszönettel tartozom a szabadkai Csornai Richárd Ókológusok Egyesülete vezetőinek, hogy több alkalommal biztosították számomra a terepnunka kedvező feltételeit, külön köszönöm Zanin Csabának, hogy éveken keresztül társam volt ezeken a gyűjtőutakon, valamint köszönöm Raffai Évának a szövegek gondozásában nyújtott segítségét.

Hálás köszönettel tartozom tanáromnak, Voigt Vilmosnak, aki tanácsaival, észrevételeivel éveken keresztül irányította munkámat, és aki nek biztatására dolgoztam fel ezt a témát szakdolgozatként.

Végezetül, de nem utolsósorban köszönöm a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának anyagi támogatását, amely lehetővé tette a könyv megjelenését.

FÉNYKÉPEK

Szűcs László mesemondás közben. Ludas, 1995. VIII. 13. Környezetvédelmi tábor

„Jaj farkas komám, mi van az én lukamba...” Szűcs László a *Félig nyúzott bakkecske* című mese mesélése közben. 1997. július 13.

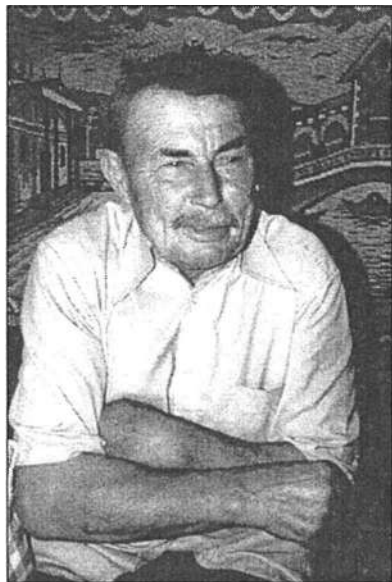
„Húj a farkas megborzadt, mi lehet ez?” Szűcs László a *Félig nyúzott bakkecske* című mese mesélése közben. 1997. július 13.

„Én vagyok, aki vagyok...” Szűcs László a *Félig nyüzött bakkecske* című mese mesélése közben. 1997. július 13.

„...lábammaa dobbantok...” Szűcs László a *Félig nyüzött bakkecske* című mese mesélése közben. 1997. július 13.

„...szarvamma döföntek...” Szűcs László a *Félig nyüzött bakkecske* című mese mesélése közben. 1997. július 13.

„...A sindisznó összegörbült...” Szűcs László a *Félig nyüzött bakkecske* című mese mesélése közben. 1997. július 13.

Tévedés mesemondás közben.
Szűcs László a *Félig nyúzott bakkecske*
című mese mesélése közben. 1997. július 13.

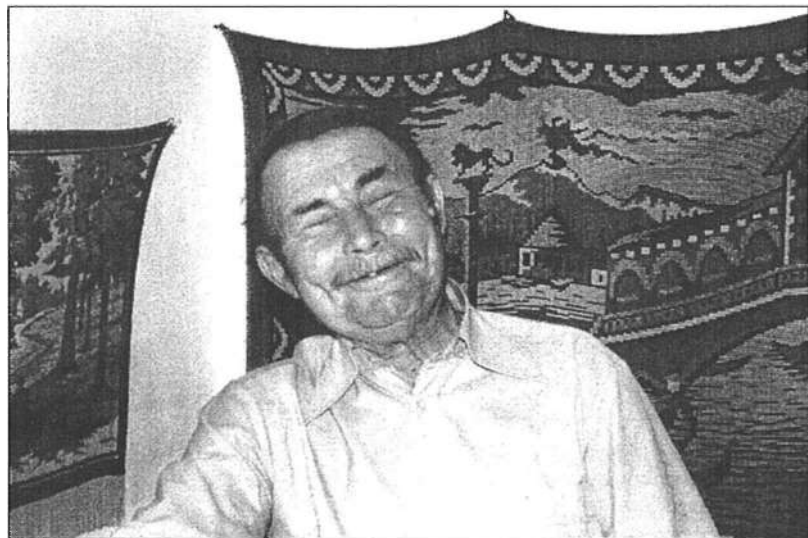

„...medve-bedve csúnya...” Szűcs
László a *Félig nyúzott bakkecske*
című mese mesélése közben. 1997.
július 13.

„...róka-bóka szép,
sindisznó-pindisznó szép...”
Szűcs László a *Félig nyűzött
bakkecske* című mese mesélése
közben. 1997. július 13.

„Hihihi, tük vagytok a csúnyák!”
Szűcs László a *Félig nyűzött
bakkecske* című mese mesélése
közben. 1997. július 13.

TARTALOM

SZÚCS LÁSZLÓ MESÉI	5
1. A szürke ló és a farkas	7
2. Félig nyúzott bakkecske	9
3. Vörös vitéz	10
4. Nap és holdas paripa	18
5. A kiráj elátkozott lánya	25
6. A medve mög a Jancsi	27
7. A rézmonyos	29
8. A szegény ember fia	37
9. Üti lapocka	38
10. Jámborfácska	40
11. Mátyás kiráj I.	41
12. Mátyás kiráj II.	42
13. Az ördögök	43
14. Tilinkó	44
15. A szegény ember	46
16. Jacsó és a Kató	52
17. Kubin Pista hazudozása I.	56
18. Kubin Pista hazudozása II.	56
19. Mit álmodtál, csutora?	56
20. A kirájkisasszony párja	57
21. Akinek nincs semmije	57
22. Pap, a kántor és a harangozó	58
23. A bérös, a pap és az asszony	59
24. Óvilág és újvilág látás	61
25. Nyomd béjebb!	62
26. Milánói csúcsok és a gilingói harangok	63

Szójegyzék	65
UTÓSZÓ	67
Szűcs László élete	74
Szűcs László mesemondása	78
Szűcs László meserepertoárja	85
Szűcs László meséinek a ludasi és a szegedi mesehagyományhoz fűződő kapcsolata	91
A mesék variánsai	96
A két Szűcs testvér meserepertoárjánk összehasonlítása	99
A mesék előadásának nem verbális jelei	100
Irodalom	108
MELLÉKLET	113
Szűcs László repertoárjában szereplő mesék tipológiai meghatározása	115
Az előadás nem verbális kifejezéseinek a jelölése	117
A jelek	117
A jelölés módja	120
A nem verbális kifejezés jelölése néhány szöveg példáján	121
Köszönetnyilvánítás	158
Fényképek	159

Osiris Kiadó, Budapest
www.osiriskiado.hu

A kiadásért felel az Osiris Kiadó igazgatója
A sorozatot tervezte Szigligeti Mária

A nyomdai előkészítés és a sokszorosítás
a Books in Print munkája

ISBN 963 389 156 6

Raffai Judit az egyéniségvizsgáló mesekutató módszereinek alkalmazásával mutatja be egy bácskai parasztember, Szűcs László teljes meserepertoárját. A kötetben található több mint harminc népmese jól bizonyítja, hogy a jugoszláviai magyarok között még napjainkban is élő műfaj a mese.

A rendkívül archaikus tündérmesék, a novellamesék, a szórakoztató tréfás mesék, valamint a ritkán gyűjtött erotikus mesék értékét sokban növeli, hogy előadójuk, Szűcs László valódi *homo narrans*, azaz mesélő ember volt, aki, ha mesélt, abból mindig élvezhető történetet formált. A mesélő ember előadói tudásának minél jobb bemutatására törekszik a szerző a mesemondás gesztusainak leírásával, azok fotókkal való illusztrálásával. Ez a fajta leírási kísérlet a magyarországi folklorisztikában újnak számít.

1350 Ft

ISBN 963 861 591 5

9 789638 615916